

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EL SANATLARI EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
DOKUMA – ÖRGÜ EĞİTİMİ BİLİM DALI

AĞRI İLİ DOĞUBAYAZIT İLÇESİ EL DOKUMASI HALI GELENEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Hanife YARMACI

Ankara
Haziran, 2010

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EL SANATLARI EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
DOKUMA – ÖRGÜ EĞİTİMİ BİLİM DALI

AĞRI İLİ DOĞUBAYAZIT İLÇESİ EL DOKUMASI HALI GELENEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hanife YARMACI

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Fatma Nur BAŞARAN

**Ankara
Haziran, 2010**

Hanife YARMACI'nın "Ağrı İli Doğubayazıt İlçesi El Dokuması Halı Geleneği"
başlıklı tezi.....tarihinde, jürimiz tarafından
El Sanatları Eğitimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

ÖNSÖZ

Geleneksel el sanatları içinde önemli bir yeri olan halı dokuma sanatı, Anadolu'nun birçok yerinde geçmişten günümüze kalıcı izler bırakmıştır. Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Ağrı İli Doğubayazıt İlçesi bu bölgelerden biridir.

“Ağrı İli Doğubayazıt İlçesi El Dokuması Halı Geleneği” konulu çalışmamı yapma olanağı sunan danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Fatma Nur BAŞARAN’a, yardımlarını esirgemeyen hocalarım Sayın Doç. Dr. Feriha AKPINARLI ve Yrd.Doç. Dr. Hatice TOZUN’a, Doğubayazıt İlçesi Halk Eğitim Merkezi hocalarına, Doğubayazıt İlçe Halk Eğitim Merkezi el dokuması halı kurslarında görevli usta öğreticilerinden Berivan DEMİR, Filiz ZEMBİRGAN ve Özgül KIZILKAYA’ya, Ararat Carpet & Kilim Ltd. Şti. sahibi Abdullah ZERENER’e, Doğubayazıt Karabulak Köyü’nde evini ve halı koleksiyonlarını paylaşan Sayın TÜRKMEN ve ATEŞ Aileleri’ne, sabırla anketlerimi cevaplayan dokuyuculara, SPSS analizlerinde yardımlarını esirgemeyen iş arkadaşım Öğr. Gör. Muhsin ASLAN’a, çalışmamın fikir, materyal toplama, yazım, tahsis, teknik çizim ve istatistiksel hesaplama aşamalarında bitimine kadar maddi manevi desteğini esirgemeyen sevgili eşim Mak. Müh. Halil YARMACI’ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hanife YARMACI

ÖZET

AĞRI İLİ DOĞUBAYAZIT İLÇESİ EL DOKUMASI HALI GELENEĞİ

YARMACI, Hanife

Yüksek Lisans, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı

Dokuma – Örgü Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç Dr. Fatma Nur BAŞARAN

Haziran – 2010, 270 sayfa

Bu araştırmanın amacı; Ağrı İli Doğubayazıt İlçesinde var olan orijinal el dokuması halı örneklerini belgelemek ve özelliklerini ortaya koymaktır. Bu amaçla halı dokumacılığı ile uğraşan köyler, halı üretimi yapan atölyeler ve yöre halılarını pazarlayan satış yerleri belirlenmiş; merkez ilçe ve 11 köy, 3 halı atölyesi, 2 satış yeri araştırma kapsamında incelenmiştir. Yapılan araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Eski ve yeni örneklerden oluşan toplam 40 adet el dokusu halı örneği örneklem grubu olarak belirlenmiştir. Bu gruptaki halıların teknik, renk, desen, motif ve kompozisyon özelliklerinin en iyi şekilde belirlenmesi için birçok açıdan fotoğrafları çekilerek kaydedilmiştir. Ağrı İli Doğubayazıt İlçe Merkezi ve 11 köyde el dokuması halı üretimi yapmış veya halen yapmakta olan 70 birey çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda örneklem grubundan elde edilen yargısal bilgilerin düzenli kayıt altına alınması için halı bilgi formu geliştirilmiştir. Çalışma grubundan ulaşılan yargısal verilerin toplanması için anket formu hazırlanmıştır. Yöre halılarının özelliklerine ait genel bir değerlendirilme yapılabilmesi için, tüm halıların bilgi formundaki bilgileri SPSS 16.00 programında dökümü yapılarak her bir özelliğin ayrıca değerlendirildiği tablolar elde edilmiş ve ilgili bölümde verilmiştir. Anket formlarından elde edilen verilerin frekans analizleri yapılmıştır.

Yörede günümüzde el dokuması halı üretimi ilçe merkezindeki halı atölyelerinde sürdürülmektedir. Geçmişte bu sanatla uğraşan kişiler orta yaş ve üstü iken günümüzde çocuk yaşta bireylerdir. Bu bireyler, gelir elde etmek için taşınmalı sistem ile ilçe merkezine gelerek bu sanatı icra etmektedirler. Halı dokuyucuların eğitim durumları incelendiğinde okuma- yazma bilmeyenlerin oranının oldukça yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Yörede eski örnekler yer tezgâhlarında, atkısı, çözgüsü ve bezeme iplikleri yün olarak üretilmiştir. Enleri dar boyları oldukça uzun olan bu örneklerin zemin

renklerinde genellikle hardal sarısı ve gri kullanılmıştır. Bu halılarda, geometrik, bitkisel, nesnesel ve hayvansal bezemeler yoğun olarak kullanılmıştır. Atölyelerde yapılan dokumalarda ise ipek ve yün halı üretimleri bilgisayar ortamında hazırlanmış desenlere bakılarak yapılmaktadır. Geleneksel motifler ve renkler kullanılmamaktadır. Atölyelerde sarma ve germe tezgâhlarda üretim yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ağrı-Doğubayazıt, Doğubayazıt halıları, el dokusu halı, el sanatları, dokuma

ABSTRACT

AĞRI CITY DOĞUBAYAZIT COUNTY HAND WEAVING CARPET TRADITION

YARMACI, Hanife

Post Graduate, Institute of Education Sciences

Department of Handicrafts

Department of Education Weaving & Knitting

Thesis Advisor: Assistant Professor Doctor Fatma Nur BAŞARAN

June – 2010, 270 pages

The purpose of this research is certifying the original hand made carpets and asserting their characteristic which belongs to Ağrı City Doğubayazıt County. For that purpose; villages which are striving carpet weaving, ateliers which are manufacturing carpets and salesrooms which are selling that areas carpets are designated, so centre of city, 11 villages, 3 carpet ateliers, 2 salesrooms were analysed. For this research general dedecting model has driven. As an example group, old and new 40 handmade carpets are designated of sample group. For designating very well of this carpet group, carpets are pictured different angles by technic, color, drawing, pattern and composition. 70 people who has weaved or already weaving carpet in the Ağrı City Doğubayazıt County center and 11 villages are designated as working group. Accordingly for chaining judgement samples correctly, which will be acquired in example group, carpet information form has developed. For collecting judgement informations, which are acquired working group, survey has prepared. For a generalization of district carpets, all informations are evaluated with using SPSS 16.00 program and outputs are related as tables in the relevant pages. Datas, which are obtained to survey form, has calculated with frequency analysis.

Nowadays in Doğubayazıt handmade carpets are weaving in carpet ateliers. People, who had interested with this art, were middle age or old age but in our time they are just child age. This individuals come to county center with using buses, minibuses and services for earning income and for doing this art. If we examine that carpet weavers educational background, high percentage of illiterate is attracting. In Doğubayazıt old carpet examples had produced with using ground loom and its welf, warp, fiber ornament has produced using wool. In this examples, whichs widths close and heights comparatively long, weavers used generally mustard yellow and grey. In

this carpets geometrical, botanical, practical and zoological ornaments are used intensely. Silk and wool carpets, which are produced in ateliers, are weaving with looking computer designed figures. In this carpets weavers don't use traditional designs and colors. In ateliers carpets are producing with using tambouring and tentering looms.

Key words: Ağrı-Doğubayazıt, Doğubayazıt carpets, handmade carpets, handicrafts, weaving.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	5
1.3. Önem.....	5
1.4. Varsayımlar	6
1.5. Sınırlılıklar	6
1.6. Tanımlar	7
2. YÖNTEM	9
2.1. Araştırmanın Modeli.....	9
2.2. Evren ve Örneklem	9
2.3. Verilerin Toplanması	10
2.4. Verilerin Analizi.....	12
2.5. Kavramsal Çerçeve	14
2.5.1. El Dokusu Halıcılığın Tarihsel Gelişimi.....	14
2.5.2. Halı Üretiminde Kullanılan Araçlar ve Özellikleri.....	25
2.5.2.1. Halı Dokuma Tezgahları	25
2.5.2.2. Çözümlü Aracı	26
2.5.2.3. Bıçak.....	26
2.5.2.4. Kirkit	27
2.5.2.5. Makas	27
2.5.3. El Dokuması Halı Üretiminde Kullanılan Gereçler ve Özellikleri.....	28
2.5.4. El Dokuması Halı Üretiminde Kullanılan Teknikler	30
2.5.4.1. Gördes Düğümü	30
2.5.4.2. Sine (İran) Düğümü.....	31
2.5.4.3. Hekim Düğümü.....	32

2.5.4.4. Tek Arış Üzerine Yapılan Düğüm	32
3. BULGULAR VE YORUM.....	33
3.1. Ağrı İli Doğubayazıt İlçesinin Coğrafi Konumu ve Tarihi Gelişimi.....	33
3.2. Doğubayazıt İlçesi El Dokuması Halı Üreticilerine İlişkin Bilgiler.....	35
3.2.1. Halı Dokuyucularının Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler.....	35
3.2.2. Halı Dokumacılığına Yönelik Bilgiler	40
3.2.3. Dokuyucuların Ekonomik Durumlarına İlişkin Bilgiler	62
3.2.4. Dokuyucuların Karşılaştıkları Problemlere İlişkin Bilgiler	71
3.3. Doğubayazıt İlçesinde Dokunan Halıların Teknik Özellikleri.....	73
3.3.1. Halıların En-Boy Ölçüleri, Boy/En Oranları, Yüzey Alanları	74
3.3.2. Halıların Toplam ve Metrekare Ağırlıkları	79
3.3.3. Halılarda Kullanılan Düğüm Şekilleri	81
3.3.4. Halıların Hav Yükseklikleri	81
3.3.5. Halıların Kilim ve Kenar Örgüsü Genişlikleri	83
3.3.6. Halıların Saçak Uzunlukları	86
3.3.7. Halıların Kaliteleri	89
3.3.8. Halıların Renk, Motif ve Kompozisyon Özellikleri	92
3.4. Bilgi Formları	106
3.5. El Dokusu Halı Üretim Analizi	194
3.5.1. Teşi İle İplik Üretimi.....	194
3.5.2. Yer Tezgahında Çözü Çözme İşlemi	197
3.5.3. Gücü Örne İşlemi.....	200
3.5.4. Çiti Örne İşlemi	203
3.5.5. Kilim Örgüsünün Dokunması İşlemi	206
3.5.6. Düğüm Atma İşlemi.....	208
3.5.7. Kenar Örgüsü İşlemi	212
3.5.8. Hav İpliklerinin Fazlalıklarını Kesme İşlemi	216
3.5.9. Halıyı Tamamlama İşlemi.....	218
3.5.10. Halının Tezgahtan Çıkarma İşlemi	219
4. SONUÇ ve ÖNERİLER	221
4.1. Sonuç.....	221
4.2. Öneriler	225

KAYNAKÇA.....	226
EKLER	232
EK 1. Haliya Yönelik Bilgi Formu Örneği.....	233
EK 2. Dokuyucuya Yönelik Anket Formu	235

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. El Dokuması Halı Üretimi Yapan Bireylerin Yöredeki Dağılımı.....	10
Tablo 2. El Dokuması Halı Üreticilerinin Yaş Grupları.....	36
Tablo 3. El Dokuması Halı Üreticilerinin Eğitim Durumları	38
Tablo 4. Halı Dokuyucularının Medeni Durumları.....	39
Tablo 5. Halı Dokumaya Başlama Yaşları	41
Tablo 6. Bireylerin Halı Dokudukları Süre (Yıl)	42
Tablo 7. Dokuyucuların Yoğun Olarak Halı Dokudukları Mevsim	43
Tablo 8. Dokuyucuların Gün Boyunca Halı Dokuma Süreleri (Saat).....	44
Tablo 9. Halı Dokumacılarının Gün İçerisinde Dinlenme Sıklıkları	45
Tablo 10. Halı Dokuyucularının Dinlenme Süreleri	46
Tablo 11. El Dokuması Halı Üreticilerinin Diğer Uğraşları.....	47
Tablo 12. Bireylerin Halı Dokuma Amaçları	48
Tablo 13. Halı Dokuma İşleminin Yapıldığı Mekan.....	49
Tablo 14. Halı Dokuma İşleminin Öğrenildiği Kaynak	50
Tablo 15. Dokuyucuların Tezgahlarını Temin Etme Durumları	51
Tablo 16. Dokuyucuların Kullandıkları Tezgah Tipleri.....	52
Tablo 17. Halı Dokumada Kullanılan İpliklerin Temin Edilme Şekilleri	53
Tablo 18. Kullanılan İplikleri Renklendirilmelerinde Şekilleri.....	56
Tablo 19. Dokuyucuların Halı Desenini Temin Etme Şekli.....	56
Tablo 20. Halı Dokuma Esnasında Desenin Tezgah Üzerinde Duruş Şekli.....	58
Tablo 21. Tezgah Başında Çalışan Kişi Sayısı	58
Tablo 22. Halı Dokumada İlmelerin Kesilme Durumları.....	60
Tablo 23. Uygulanan Halı Bitirme İşlemleri	61
Tablo 24. El Dokuması Halı Üreticilerinin Ana Geçim Kaynakları.....	62
Tablo 25. El Dokusu Halının Kimin Adına Dokunduğu.....	63
Tablo 26. Tüccara Halı Dokumayı Bırakma Nedenleri	65
Tablo 27. Halı Dokuyucularının Gün İçerisinde Attıkları Düğüm Sayıları	65
Tablo 28. Halı Dokumada Uygulanan Ücret Sistemi.....	66
Tablo 29. Halı Dokumacılığından Elde Edilen Yıllık Gelir (TL).....	67
Tablo 30. Dokuyucuların Ücretlerini Alma Zamanları.....	68
Tablo 31. Dokuyucuların Sosyal Güvenceleri Durumları.....	70

Tablo 32. El Dokuması Halı Üreticilerinin Karşılaştıkları Sağlık Problemleri.....	71
Tablo 33. Halı Dokuma ile İlgili Problemler.....	73
Tablo 34. El Dokusu Halıların En (cm.) Ölçülerine İlişkin İstatiksel Bilgiler.....	74
Tablo 35. El Dokusu Halıların Boy (Cm.) Ölçülerine İlişkin İstatiksel Bilgiler.....	75
Tablo 36. El Dokusu Halıların En/Boy Ölçülerine İlişkin İstatiksel Bilgiler.....	77
Tablo 37. El Dokusu Halıların Yüzey Alan (m^2) Ölçülerine İlişkin İstatiksel Bilgiler	78
Tablo 38. El Dokusu Halıların Toplam Ağırlıklarına (kg.) İlişkin İstatiksel Bilgiler.....	80
Tablo 39. El Dokusu Halıların Metrekare Ağırlıklarına (kg.) İlişkin İstatiksel Bilgiler.	80
Tablo 40. El Dokusu Halıların Hav Yüksekliklerine (cm.) İlişkin İstatiksel Bilgiler.....	82
Tablo 41. El Dokusu Halıların Üst Kilim Örgü Eni Uzunluklarına İlişkin İstatiksel Bilgiler	84
Tablo 42. El Dokusu Halıların Alt Kilim Örgü Eni Uzunluklarına İlişkin İstatiksel Bilgiler	84
Tablo 43. El Dokusu Halıların Kenar Örgü Eni Genişliklerine İlişkin İstatiksel Bilgiler	86
Tablo 44. El Dokusu Halıların Üst Saçak Uzunluklarına İlişkin İstatiksel Bilgiler	88
Tablo 45. El Dokusu Halıların Alt Saçak Uzunluklarına İlişkin İstatiksel Bilgiler.....	88
Tablo 46. Halıların 10 cm. Eninde Bulunan Düğüm Sayılarına İlişkin İstatiksel Bilgiler	89
Tablo 47. Halıların 10 cm. Boyunda Bulunan Düğüm Sayılarına İlişkin İstatiksel Bilgiler	90
Tablo 48. Halıların dm^2 Bulunan Düğüm Sayılarına İlişkin İstatiksel Bilgiler.....	91

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Halı Dokumada Kullanılan Bıçak Örneği.....	26
Şekil 2. Halı Dokumada Kullanılan Kirkit Örneği.....	27
Şekil 3. Halı Dokumada Kullanılan Ayarlı Makas Örneği.....	28
Şekil 4. Halı Dokumada Kullanılan Ayarsız Makas Örnekleri.....	28
Şekil 5. Gördes (Türk) Düğümü	31
Şekil 6. Sine (İran) Düğümü	31
Şekil 7. Hekim Düğümü	32
Şekil 8. Tek Arış Üzerine Yapılan Düğüm.....	32
Şekil 9. Doğubeyazıt'ın Harita Üzerinde Gösterimi	33
Şekil 10. Doğubayazıt İlçesindeki Saçak Örgü Örnekleri.....	87
Şekil 11. Taban ve Yolluk Halılarında Görülen Motiflerin Yerleşim Düzenleri	94
Şekil 12. Taban ve Yolluk Halılarında Görülen Motiflerin Yerleşim Düzenleri	95
Şekil 13. Yastık Halılarında Görülen Motiflerin Yerleşim Düzenleri	96
Şekil 14. Duvar Halılarında Görülen Motiflerin Yerleşim Düzenleri.....	97
Şekil 15. Seccade Halılarında Görülen Motiflerin Yerleşim Düzeni.....	97
Şekil 16. Aynı Örnek İki Halının Zemine Serilmiş Şekli.....	98
Şekil 17. İncelenen Halılarında Kullanılan Bordür Örnekleri	99
Şekil 18. İncelenen Halılarında Kullanılan Bitkisel Bezemeler	99
Şekil 19. İncelenen Halılarında Kullanılan Hayvansal Bezemeler	100
Şekil 20. İncelenen Halılarında Kullanılan Nesnesel Bezemeler	101
Şekil 21. İncelenen Halılarında Kullanılan Sembolik Bezemeler.....	102
Şekil 22. Taban, Yolluk ve Yastık Halılarda Bulunan Dokuyucu İsimleri.....	102
Şekil 23. Günümüzde Kullanılan Yastık Örnekleri	104
Şekil 24. Seccade Halılarda Mihrap Yönü Örnekleri.....	105

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Tarihin derinliklerinden günümüze ışık tutan el sanatları yaşadığı dönemin özelliklerini geçmişten günümüze yansıtmaktadır. Kültürümüzün bir parçası haline gelmiş geleneksel el dokuması halı sanatımız kuşkusuz bu çeşitlilik içinde önemli bir yere sahiptir.

Halı fikri ilk olarak, koyunun üzerindeki yünlerin ıslak bir yerde beklemesi sonucu bir yüzey oluşması ile ortaya çıkmıştır. Bu olaydan esinlenen çobanlar, yünü ıslatarak, dürüp bükerek ilk keçeleri oluşturmuşlardır. Keçeleri bitkilerden elde ettikleri boyalarla renklendirmiş oldukları bilinmektedir. Daha sonra düz dokumaların dokunmaya başlandığı düşünülmektedir. Bu dokumalar arasında birkaç tane ip bağlanarak elde edilen uzun tüylü “hopan” adı verilen örtü, halının müjdesi olmuştur (Atalay, 1967: 16).

Geleneksel dokumalar arasında en önemlilerinden biri olan “halı”, dokumanın boyunca uzanan çözümlü ipliklerine renkli ilme ipliklerinin önceden hazırlanmış desene göre ve seçilen düğüm tekniğine uygun olarak düğümlenmesinden sonra, atkı ipliklerinin çözümler arasından geçirilerek (süzme ve basma atkı) sıkıştırılmasıyla oluşturulan; çözgüsü ve atkısı yün, pamuk veya ipek, ilme iplikleri yün veya ipek olabilen, kullanım amacına göre çeşitli ölçüleri bulunan, iki yüzü farklı görüntüye sahip, havlı dokumadır (TS 13020, 2003).

İlk düğümlü halılar, Türklerin yoğun olarak yaşadığı, Orta Asya’da ortaya çıkmış ve onların yaşadığı yerlerde gelişerek dünyaya yayılmıştır. El halıları, Orta Asya’da evlerde veya çadırlarda yaygı ve örtü olarak kullanılmış, ayrıca evin refah seviyesinin de göstergesi olarak kabul edilmişlerdir (Yetkin, 1974: 11; Deniz, 2000 :5; Aslanapa, 2005: 20). Bu düşünceyi Altay dağlarında kurganlarda bulunan Pazırık halısı, Noin Ula ve Doğu Türkistan’da ipek yolu üzerindeki turfanda bulunan halı barçalarının teknik, renk, desen ve kompozisyon özellikleri desteklemektedir.

Doğu Türkistan'da Turfanda bulunan halı örneğinden sonra, 700 yıllık bir zaman içerisinde üretilmiş orijinal halı örneğine rastlanılmadığı bilinmektedir. İlk gerçek düğümlü halılara Türklerin batıya doğru göç ettiği yöreler olan, günümüzdeki İran sınırları, Kafkasya ve Anadolu'da rastlanmaktadır (Yazıcıoğlu, 1992: 5).

Türklerin Anadolu'ya kesin olarak yerleştikleri 11. yüzyıldan itibaren normal karakterli halı dokuma bir gelenek olarak yerleşmiştir. Bu tip halıların en güzel örneklerine Konya ilinde rastlanmaktadır. 11. ve 13. yüzyıllarda dokunan halılar renk, desen ve işçilik bakımından klasik bir olgunluğa erişmişlerdir (Erdmann, 1960: 115). 14. ve 15. yüzyılların sonlarına kadar dokunan hayvan figürlü halıların Kafkasya ve bugünkü İran'da dokunulduğu düşünülmektedir (Yazıcıoğlu, 1992: 6).

16. ve 17. yüzyılda Türk halıcılığının ikinci parlak dönemini yaşandığı bilinmektedir. Saray ve camilerin ihtiyaçlarını karşılamak için dokunan halıların desenlerinde Osmanlı mimari sanatının izleri görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde dokunan halılar, motif bakımından daha zengin ve teknik açıdan daha ince olmasına rağmen, Selçuklu halılarının kalite ve ihtişamına erişememiştir. 18. ve 19. yüzyıllarda ihracata yönelik dokunan halılar ekonomik olarak değer kazanmış, siparişe göre halı dokunduğundan sanat değeri ikinci planda kalmıştır (Karahana, 1986: 11).

Günümüz Türkiye'sinde halıcılık günlük kullanım ihtiyaçlarını karşılama, çeyiz hazırlama, gelir elde etme, boş zaman değerlendirme vb. amaçlarla yapılan köklü bir köy el sanatı olarak yaygın durumdadır. Halıcılık sanatının özel bir mekân gerektirmemesi, küçük yatırımlarla yapılabilmesi, yöresel hammadde ve emeğin değerlendirilebilmesi açısından bölge ekonomisinde de katkısı büyüktür (Başaran ve Güneş, 2008: 48). El dokuması halılar, teknik, motif, anlam ve renkleriyle, dokunduğu yerin ekolojik koşulları, toplumsal ve kişisel değer yargıları ile estetik anlayışı, kültürel ve ekonomik şartlarını yansıtarak dokunduğu yöreye ve ait olduğu topluma göre farklı kompozisyon özellikleri taşımaktadır (Başaran ve Kayabaşı, 2007: 141).

Ülkemizin her bir köşesi halı dokuma kültürüne sahip olup bu olguyu inceleyip anlayabilmek ve bilim dünyasına sunmak oldukça büyük önem arz etmektedir. Bu alanda birçok araştırmalar yapılmış olmakla birlikte henüz ulaşılmamış, kayıt altına

alınmamış halıcılık merkezleri bulunmaktadır. Bu bölgelerden biri Ağrı İli Doğubayazıt İlçesinde var olduğu tespit edilen halı dokuma kültürüdür.

Türkiye'nin doğu sınırında yer alan Doğubayazıt ilçesinin çevresi dağlar ve tepelerle kuşatılmış Doğubayazıt ovasına kurulmuştur. Deniz seviyesinden yüksek ve arazinin engebeli olması sebebiyle kış ayları uzun ve soğuk geçmektedir. Küçükbaş hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı bölgede haziran- eylül aylarında yöre halkı yaylaya çıkmaktadır.

Genellikle halı dokumada kullanılacak iplikler yaz mevsiminde hazırlanmaktadır. Yapaklar el taraklarında taranmakta ve elde eğirme işlemi yapılmaktadır. Hazırlanan yün iplikler çorap, kazak vb. üretiminde ve halı dokuma işleminde kullanılmaktadır. Koyunun doğal renginden çok iyi faydalanan yöre halkının yayla mevsimi dağda yetişen çeşitli bitkilerin bazılarını boya bazılarını mordan olarak kullanıp, yün ipliklerini renklendirdiği, bölgede yapılan ön araştırma sonucu tespit edilmiştir.

Yapılan ön çalışmada yöre halkı ile karşılıklı görüşmeler yapılmış ve yaklaşık 5-6 yıl öncesine kadar hemen hemen her evden gelen kirkit seslerinin neredeyse yok olmaya yüz tuttuğu tespit edilmiştir. Bölgede sanayinin olmaması, ailede kadın iş gücünün halı dokumacılığına yönelmesinde etkili olmuştur. Ailenin tüm bayanları halı dokumayı bilmekte ve severek bu mesleği sürdürmektedirler. Bölgedeki evlerde oturma odalarında koltuk vb. gibi mobilyalarının olmaması halıyı ön plana çıkarmaktadır. Tüm zemini kaplayacak şekilde dizayn edilmiş halılar okuma yazma bilmeyen kadınların sanat eserleri niteliğindedir.

Yörede dokunan halılarda kullanılan desen ve kompozisyon özellikleri orijinal olup henüz kayıt altına alınmamıştır. Bölgenin İran ile sınır olması İran halılarının bölgeye gelip Türk halısı gibi satılması, tüccarların bölgede el dokuma halıları makine halıları ile değiştirmesi veya çok ucuz fiyatlara satın alması yöredeki dokumacılığı olumsuz etkilemiştir. Bu sebeplerin yanında, küçükbaş hayvan ticaretinin Gürbulak Sınır Kapısı'nda kapatılmış olması nedeniyle küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde de azalmalara sebep olmuş ve bölgedeki yün oranında düşüş yaşanmıştır.

Belirtilen sebepler el dokuması halıcılığı olumsuz etkilemiş bugün bölgede geleneksel halı dokumacılığı yok olmaya yüz tutmuştur. Evlerde eski dokuma örnekleri bulunmakta fakat zamanla yaşam düzenleri değişen halkın orijinal örneklere verdiği eski değer gün günden azalmaktadır.

Günümüzde bu bölgede bayanlar özellikle genç kızlar ücret karşılığı halı dokuma işini devam ettirmektedir. Sümerbank ve çeşitli tüccarlar bölgede halı dokutmakta, desenleri ve iplikleri kendileri temin etmektedirler. Orijinal örneklerin yanında bölgede günümüzdeki dokumacılık sistemi yöresel dejenerasyona sebebiyet vermektedir. Halk eğitim merkezi ile anlaşmalı halı dokuma kursları merkeze bağlı usta öğreticiler tarafından denetlenmektedir.

Bölgedeki dokumacılık günümüzde halen sürmesine rağmen yöresel özellikleri göstermemektedir. Yıllarca bölgede yer tezgâhlarında yapılan halılar şuan kayıt altına alınmadığından yok olmak üzeredir. Yeni kuşak halı dokuma işlemini bilmekte fakat tüccarların getirdiği sarma ve germe tezgâhlar kullanılmaktadır. Oysa yörede ortalama $6/7 \text{ m}^2$ (167×391) halıların dokunduğu eski yer tezgâhları yok olmak üzeredir.

Köklü bir dokumacılık geçmişi olan bölgenin günümüzde yöresel özelliklerini yitiriyor olması, bölgede yaşayan halkın çoğunlukla batıya göç vermesi, genç nüfusun tüccara yöresel motiflerin anlam ve değerlerinden uzak halı dokuyor olması yöresel değerlerin yok olmasına sebebiyet vermektedir. Kültür Bakanlığının hazırlatmış olduğu tanıtım kataloglarında halı fotoğraflarının “kilim” ismiyle yayınlanmış olması bölgedeki kültürün bilimsel açıdan incelenip değerlendirilmesinde eksikliklerin olduğunu göstermektedir.

Yukarıda bahsedilen problemler de düşünüldüğünde Ağrı ile Doğubayazıt ilçesi el dokuması halıları ile ilgili ayrıntılı bir araştırmanın yapılması ve elde edilen verilerin bilimsel olarak ortaya konulması gerekmektedir. Bu gereklilikten yola çıkarak “Ağrı İli Doğubayazıt İlçesi El Dokuması Halı Geleneği” tez konusu olarak seçilmiştir.

Bu çalışmada, geleneksel Türk el sanatlarının bir dalı olan el dokuması halı geleneğinin çağdaş teknoloji ile sürdürülmesinin yanı sıra gelecek kuşaklara aktarmak için Ağrı İli Doğubayazıt ilçesinde bulunan el dokuması halıların renk, desen, motif,

kompozisyon, teknik özelliklerini ve bölgede bulunan dokuyuculara ilişkin bilgiler nelerdir sorusuna cevap aranmıştır.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın amacı; Ağrı İli Doğubayazıt İlçesinde var olan orijinal el dokuması halı örneklerini belgelemek ve özelliklerini ortaya koymaktır.

Bu genel amaç çerçevesinde araştırma kapsamında aşağıdaki alt amaçlara yer verilmiştir.

- El dokusu halıların genel özelliklerinin belirlenmesi,
- Doğubayazıt ilçesinde el dokuması halıcılığın tarihi gelişiminin belirlenmesi,
- Doğubayazıt ilçesinde el dokuması halı üretiminde kullanılan araçların belirlenmesi,
- Doğubayazıt ilçesinde el dokuması halı üretiminde kullanılan gereçlerin belirlenmesi,
- Doğubayazıt ilçesinde el dokuması halı üretim aşamalarının belirlenmesi,
- Doğubayazıt ilçesinde dokunan halıların teknik özelliklerinin belirlenmesi,
- Doğubayazıt ilçesinde el dokuması halıların renk, motif ve kompozisyon özelliklerinin belirlenmesi,
- Doğubayazıt ilçesinde halı dokuyucularına ilişkin bilgilerin belirlenmesi,
- Doğubayazıt ilçesinde el dokusu halılarda geçmiş ve günümüz arasındaki farklılıkların belirlenmesi.

1.3. Önem

Doğubayazıt ilçesinde el dokuması halıcılığın tespit edilmesine yönelik böyle bir çalışmanın daha önce yapılmamış olması, el dokuması halı geleneğinin gelecek nesillere aktarılması ve yöresel kültürün evrensel kültürle buluşmasının sağlanması bu araştırmaya önem kazandırmaktadır.

Ayrıca günümüzde çok az sayıda halı örneğinin kalması, her geçen gün bunların yitiriliyor olması ve yörede yapılan el dokusu halılar hakkında bilgi alacak kişilere ulaşmada çekilen sıkıntılar araştırmanın önemini arttırmaktadır.

1.4.Varsayımlar

Bu çalışmada aşağıdaki gibi varsayımlardan (sayıtlardan) hareket edilmiştir.

- Araştırma kapsamında incelenen örnekler evreni temsil niteliğine sahiptir.
- Araştırmada ulaşılabilen el dokuması halı örnekleri bölgenin dokuma kültürünü yansıtır niteliktedir.
- Çalışma grubunun anket sorularına verdiği cevaplar gerçeği yansıtır niteliktedir.
- Araştırmada ulaşılabilen kaynak kişilerin bölgenin dokuma kültürü hakkında yeterli bilgiye sahip, güvenilir ve dürüst olduğu kabul edilmektedir.
- Araştırmada yararlanılan yazılı kaynaklardan elde edilen bilgiler doğru kabul edilmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- Ağrı İli Doğubayazıt İlçesi ve bölgedeki stratejik durumu sebebiyle ulaşılabilen Karabulak Köyü, Yukarı Tavla Köyü, Topçatan Köyü, Yılanlı Köyü, Taşlıçay Köyü, Bozkurt Köyü, Bardaklı Köyü, Aktuğlu Köyü, Sağdıç Köyü, Aşağı Esen Köyü ve Sarıdana Köyü ile,
- Araştırmada yörede var olan halı örneklerinin saptanmasında ulaşılabilen örneklerle,
- Araştırma, ulaşılabilen dokuyuculardan alınan teknik bilgilerle,
- Araştırma, geleneksel dokumalarımızdan yalnızca el dokuması halılar ile,
- Araştırma, Haziran 2009- Haziran 2010 tarihleri arasındaki süre ile,
- Araştırma, araştırmacının olanakları, teknik bilgi ve becerileri ile sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Atkı: Halının ilmek sıraları arasına ve halı enine paralel olarak geçirilen ve çözgü iplikleri ile birlikte halının sırt dokusunu teşkil eden ipliklerdir(TS 43, 1992). Bazı bölgelerde “argaç” kelimesi de kullanılmaktadır (Acar, 1975: 50).

Çıkırık: Ahşaptan veya demirden yapılan, eğirme ve bükme aracıdır. Bir çıkırıkta kaide, ön direkler, arka direkler, pervane, kol ve iğ bulunmaktadır. Üzerinde var olan iğ ve ayakla döndürülmektedir. Çıkırığın iğine kısa lifler elle verilir..tekerleği döndükçe iğde onun eksenine bağlı olduğu için döner. İğ döndükçe üzerine tutturulmuş lif demeti gerilir, uzar, bükülür ve iğ üzerine sarılır(Aytaç, 1982: 16).

Çiti: Halının eni yönünde, başlangıç ve bitim uçlarında ve saçakların dibinde halı kiliminin sökülmesi için yapılan, çözgü ve atkı ipliklerinden meydana gelen zincir şeklinde bir dokudur (TS 43, 1992). Halı dokumasının sökülmemesi için, saçakların dip kısmında yapılan zincir şeklindeki bir sıra örgüye “çiti” denilmektedir (Görgünay, 1976: 31).

Çözgü: Halı tezgahının alt ve üst silindirlerinin (merdaneleri) arasında halı boyunca birbirine paralel olarak aynı gerginlikte gerilmiş, çapraza alınmış ipliklerdir (TS 43, 1992).

Halı Kilimi: İlmek sıralarından evvel ve sonra yapılan ilmeksiz düz dokudur (TS 43, 1992). Halı dokumasının dağılmaması için, başlangıç ve bitim kısımlarında kilim tekniği ile dokunan kısımdır (Görgünay, 1976: 31).

Hav: İlmeklerin halı sırtından çıkan ve kullanılan yüzü meydana getiren, kesilmiş tekstil iplikleri veya liflerinden meydana gelen kısımdır (TS 43, 1992).

İğ: İplik yapımında kullanılan ilk aletlerden biridir. İğ yaklaşık olarak 30-35 cm boyundaki, halkın “mil” olarak ifade ettiği ahşap çubuktan yapılmaktadır (Deniz, 1998: 9).

İlmek (Düğüm): Çözgü ipliklerinin her çift teline belirli biçimde bağlanan ve belirli

boyda kesilerek halıda yan yana sıralar meydana getiren yün, ipek veya rayon ipliği düğümleridir (TS 43, 1992).

Kirman: Kaşgarlı Mahmud'un yazdığı Divanü Lügati-t- Türk'te ağaçtan yapılan kirmana 'uç' adını verdiklerini söylemiştir (Genç, 1997: 8).

Mordanlama: Tekstil elyafını doğal boyar maddelerle boyama esnasında metal ya da maddeleri tekstil elyafına bağlama işlemine mordanlama, bu amaç için kullanılan kimyasal maddelere mordan denilmektedir (Karadağ, 2007: 11).

Saçak Örgüsü: Halının iki başında çözgü ipliklerinin kesilmesinden arta kalan 4-20cm. uzunluğundaki uçların birbiri içinden geçirilerek örülmesi ile oluşan kısımdır (Görgünay, 1976: 31).

Saçak: Halının başlama ve bitiminde kendi iplik eşleri ile bağlanan çözgü ipliklerinin serbest bırakılan kısmıdır (TS 43, 1992).

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesi konuları üzerinde durulmuştur.

2.1. Araştırmanın Modeli

Yapılan araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. 01.06.09 – 30.08.09 tarihleri arasında araştırma bölgesinden alınan örneklem ve çalışma grubunun sadece bu tarihler arasındaki durumu incelenip değerlendirilerek anlık durum saptaması yapılmıştır.

Yapılan araştırma Ağrı ili Doğubayazıt ilçesindeki el dokuması halıların teknik, renk, desen ve kompozisyon özelliklerine yönelik alan araştırması niteliğinde betimsel bir araştırmadır. Ayrıca çalışma grubundan elde edilen teknik bilgilerin toplanması için anket ile tekil tarama modeli uygulanmıştır. Araştırma esnasında el dokusu halılardan elde edilen veriler ilişkisel tarama modeli ile değerlendirilmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırma kapsamında Ağrı İli Doğubayazıt ilçesinde bulunan el dokuması halılar araştırma evrenini oluşturmaktadır. Bölgenin stratejik durumu içerisinde ilçe merkezinde ve 11 köyde yapılan araştırma esnasında yansızlık kuralına uyularak tesadüfi olarak ulaşılabilmiş, evreni temsil niteliğinde olduğu düşünülen 40 adet el dokusu halı örneklem grubu olarak belirlenmiştir. Bu gruptaki halıların birçok açıdan fotoğrafları çekilerek ilgili bölümlerde sunulmuştur.

Ağrı İli Doğubayazıt İlçe Merkezi ve merkeze bağlı Karabulak, Yukarı Tavla, Topçatan, Yılanlı, Taşlıçay, Bozkurt, Bardaklı, Aktuğlu, Sağdıç, Aşağı Esen ve Sarıdana köylerinde el dokuması halı üretimi yapmış veya yapmakta olan bireyler çalışma evrenini oluşturmaktadır.

Tablo 1. El Dokuması Halı Üretimi Yapan Bireylerin Yöredeki Dağılımı

Yer	n	%
Karabulak Köyü	25	35.7
Yukarı Tavla Köyü	10	14.3
Doğubeyazıt Merkez	7	10
Topçatan Köyü	6	8.6
Yılanlı Köyü	5	7.2
Çalıköy Köyü	4	5.7
Bozkurt Köyü	3	4.3
Bardaklı Köyü	3	4.3
Aktuğlu Köyü	2	2.8
Sağdıç Köyü	2	2.8
Aşağı Esen	2	2.8
Sarıdana Köyü	1	1.4
Toplam	70	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi çalışma evreninden, yansızlık kuralına bağlı kalmak kaydıyla tesadüfi olarak belirli bir katsayı kullanmadan 70 birey çalışma grubu olarak belirlenmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın genel amacı doğrultusunda; hangi değişkenlerin konu edildiği, toplanmak istenen gözlenebilir verilerin neler olduğu, hangi temel özellikte olacakları, hangi ölçek türü ile sayısallaştırılacağı, her birinin hangi amaca hizmet edeceğini ve nasıl değerlendirileceğini, verilerin en uygun olarak hangi kaynaklardan toplanabileceği, verilerin en iyi hangi teknik ya da tekniklerle toplanabileceğini belirleyen bir plan çizelgesi oluşturulmuştur.

Kuramsal temellerin oturtulması, araştırmanın genel amaçlarına hizmet etmesi ve gerekli olan olgusal verilere ulaşmak için Ağrı ili, Doğubayazıt ilçesi, tekstil, dokuma, iplik ve el dokuması halı gibi başlıkları içeren kitap, yüksek lisans, doktora ve

proje çalışmalarının kaynakçalarından ve yeni yayınlanmış kitap, dergi, sempozyum ve kongre kitaplarından kaynak taraması yapılmıştır. Elde edilen künyelere Gazi Üniversitesi Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi Kütüphanesi, www.yok.gov.tr Internet adresinden veya sahaflardan satın alarak ulaşılmış, gerekli bölümler incelenerek bilimsel çalışma kurallarına uygun şekilde yararlanılmıştır.

Hazırlanan plan çerçevesinde yargısal verilerden daha sağlıklı sonuçlar almak için Ağrı İli Doğubayazıt ilçesi Belediye Başkanı ile görüşme yapılarak gerekli izin yazısı alınmış, Doğubayazıt ilçesi Halk Eğitim Merkezi ile görüşmeler yapılarak bölgede yapılacak çalışma hakkında bilgi verilmiştir. Halk Eğitim Merkezi'nde görev yapan öğretmen ve usta öğreticiler ile merkeze bağlı halı kurslarının usta öğreticilerinden çalışma esnasında gerekli bilgilerin toplanmasında yardım alınmıştır.

Bu doğrultuda örneklem grubundan elde edilecek yargısal bilgilerin düzenli kayıt altına alınması için halı bilgi formu geliştirilmiştir. En-boy ölçümleri, yüzey alanları, boy/en oranlarının tespiti için en- boy ölçüleri tanımlanmamış halılar üzerinde, bir şerit metre yardımıyla, halının eninde (iki uç ve ortasından) toplam üç, halının boyunda (sağ ve sol kenar ve ortasından) toplam üç ölçü alınmıştır. Sadece havlı yüzey ölçüm kapsamına alınmış, boyda kilim örgü, ende ise etlik örgü ayrı olarak ölçülmüştür. Toplam ağırlık, m² ağırlıklarını belirlemek için her bir halı tek tek rulo şeklinde sarılarak kalın ipler yardımıyla üç (eşit aralıklı) farklı yerden bağlanmıştır. El kantarı ile her biri tartılıp kg. cinsinden ağırlığı bulunmuştur. Hav yüksekliğinin belirlenmesinde yükseklik farkları 1'er mm olan yassı cetvel kullanılmıştır. Hav boyu seviyesinin muntazam alınması için halının 5 ayrı yerinden ölçüm yapılmıştır. Kilim örgü enlerinin ölçülerini belirlemek için ve kilim örgüleri sağ- sol ve orta kısımlardan alt ve üst kenar için ayrı ayrı ölçümü yapılmıştır. Saçak uzunlukları ve örgülerinin belirlenmesi için incelenen halıların saçak uzunlukları sağ- sol ve orta kısımlarından yükseklik cetvel yardımı ile ölçülmüştür. Aynı işlem saçak örgüleri için de tekrarlanmıştır. 10 cm eninde ve 10 cm boyundaki düğüm sayılarını belirlemek için halının eninde ve boyunda 3 farklı yerinde sayım yapılmıştır. Ölçümler sonucu elde edilen tüm sayısal veriler çalışma içinde geliştirilmiş olan bilgi formuna kaydedilmiştir. Boş bilgi formu örneği çalışmanın ekler bölümünde Ek.2 olarak verilmiştir.

Çalışma grubundan elde edilecek yargısal verilerin toplanması için anket formu geliştirilmiştir. Belirlenen örneklem grubundan elde edilen bilgiler bilgi formlarına kayıt edilmiştir. Çalışma grubuna uygulanan anket formlarının doğru bir şekilde doldurulması için gerekli destek verilmiş ve anketler amacına uygun doldurulmuştur.

2.4. Verilerin Analizi

El dokuması halıların yüzey alanlarının ölçümleri ile bulunan değerler (en ve boy oranları), her halı için ayrı ayrı birbiri ile çarpılarak analiz edilmiş ve elde edilen değerler m² cinsinden verilmiştir. Boy/en oranları ise elde edilen boy oranlarının en oranlarına bölünmesi ile belirlenmiştir. Tespit edilen ağırlıklar yüzey alanına bölünerek m² ağırlığı hesaplanmıştır.

El dokuması halıların düğüm şekillerinin belirlenmesinde, hav yüksekliklerinin, Saçak uzunluklarının ve kilim örgü enlerinin tayininde Türk Standartları Enstitüsünün hazırlamış olduğu standartlardan yararlanılmıştır. Ayrıca saha incelemesinde halı dokuma esnasında dokuyucular izlenmiştir.

El dokuması halıların kalitelerinin belirlemek için tespit edilen en ve boydaki düğüm sayılarının analizinde Türk Standartları Enstitüsünün hazırladığı TS 43 “Tekstil Yer Döşemeleri, El Dokuması Halılar- Türk Halıları” standardından yararlanılmıştır (TS 43, 1992). İncelenen halıların kalitelerinin belirlenmesi için, en ve boyda tespit edilen sayılar çarpılarak 1 dm²’deki düğüm sayıları belirlenmiştir. Elde edilen değerlerin ortalaması alınarak her halı için belirlenen kalite değerleri ile tablolar oluşturulmuş ve değerlendirilmeleri yapılmıştır.

İncelenen el dokuması halılarla ilgili bilgi formları, elde edilen tüm bilgileri ile ekler bölümünde ayrıntılı olarak verilmiştir. Yöre halılarının özelliklerine ait genel bir değerlendirilme yapılabilmesi için, tüm halıların bilgi formundaki bilgileri SPSS 16.00 programında dökümü yapılarak her bir özelliğin ayrıca değerlendirilebileceği tablolar elde edilmiş ve ilgili bölümde verilmiştir. Yapılan hesaplamalarda standart sapma ve varyasyon katsayısı aşağıdaki formül üzerinden, SPSS 16.00 programında kullanılmıştır.

$$SS = \sqrt{\frac{\sum x_i^2 - \frac{(\sum x_i)^2}{n}}{n-1}} = \sqrt{\frac{\sum (x_i - \bar{x})^2}{n-1}}$$

$$VK = \frac{SS}{x} \times 100$$

SS: Standart Sapma

x_i : in'ci ölçüm değeri

$\bar{x}$: n sayıda ölçümün ortalaması

n: Ölçüm sayısı

VK: Varyasyon katsayısı

Örneklem grubunda incelenen halıların farklı motif yerleşim düzenleri AutoCAD 2000 programında çizilmiştir. Tespit edilen farklı motiflerin detay fotoğrafları ilgili bölümde verilmiştir.

Anket formlarından elde edilen verilerin frekans analizleri yapılmıştır. Yüzde hesaplarında “n x 100: N = f” formülü kullanılmış ve tablo oluşturularak değerlendirmeleri yapılmıştır. Tablolardan elde edilen sonuçlar, konu ile ilgili çeşitli benzer araştırma sonuçları ile karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Tabloların değerlendirilmesinde Türk Standartları Enstitüsü’nün hazırlamış olduğu TS 13020 sayılı “Halı dokumacı” (TS 13020, 2003) standardından yararlanılmıştır.

Araştırma, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak rapor haline getirilmiştir.

2.5. Kavramsal Çerçeve

2.5.1. El Dokusu Halıcılığın Tarihsel Gelişimi

İnsanoğlunun varoluşu ile başlayan; örtünme, barınma ve süslenme ihtiyacı ile gün ışığına çıkan dokumacılığın ilk defa nerede, nasıl ve ne zaman başladığı konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır (Yağan, 1978: 9). Türklerin yaşadığı Orta Asya’da halı, keçe ve düz dokumalar (kilim, cicim, zili, sumak) yaygı ve örtü malzemesi olarak kullanılmıştır. İlk olarak bu dokumaların en ilkeli olan keçe keşfedilmiş, daha zor bir teknik gerektiren düz dokuma yaygılar ve halı dokumalar bu gelişimi izlemiştir (Deniz, 2000: 6; Yağan, 1978: 63).

Anadolu’da, Türklerden önce dokunmuş en erken tarihli düz dokuma yaygı örneği M.Ö. 2300 yıllarına tarihlenen, kraliçenin örtüsü adıyla tanınan ancak bugün nerede olduğu bilinmeyen kilimdir. Truva kazılarında bulunan bu örnek eski resimlerine göre, yıpranmış halde ve açık yeşil, kahverengi, kırmızı renklerle ve geometrik motiflerle süslenmiş olduğu yazılı kaynaklarda belirtilmektedir (Deniz, 2000: 9).

Anadolu’da tarımın yanında el dokumacılığı ile uğraşılmasının en önemli sebepleri ananevi bir sanat olmasıdır. Özellikle göçebe halkın toprağı az ve ekimi sınırlıdır. Dağlık bölgelerde yaşayan halk, ulaşım güçlükleri nedeniyle pazarla ilişki kuramamaktadır. Tüm bu sebepler altında köylü halk için el dokumacılığı yüzyıllardır geleneksel bir sanat niteliğı taşımaktadır. Belirtilen sebeplerin yanında önemli bir faktör köylünün sanayi imalatını gelenek, görenek ve yaşam şartlarına uygun bulmadıkları için kendi giyim kuşamlarını basit araç-gereçlerle üretmişlerdir (Yağan, 1978: 63).

Dokumacılık, Orta Asya’dan kalkıp tarih öncesi Anadolu’nun gelmiş geçmiş medeniyetleri ile yoğrulan, birbirini kovalayan kuşaklar ile şekillenen siteler, şehirler dışındaki milyonlarca insanı ile dünden bu güne gelmiştir

Orta Asya’da çok eski bir geçmişı olan dokumacılık sanatı içerisinde halıcılık çok önemli bir yer tutmaktadır (Yağan, 1978: 63). Halı konusunda yazılan kaynaklarda pek çok tanım yapılmıştır. Türk dilinde “k” harfinin “hı” ya, “hı” harfinin de takım diyalektiklerle “h” ya çevrilmiş olduğu görölmektedir. Bu değışme yüzünden eski kalı

kelimesi halı olmuştur. Batı Türkçe'sinde birtakım sert sesler yumuşamıştır. Rus lugatçisi meşhur Radloff eserinin ikinci cildinde “kalı” kelimesinin geline verilen mihir-çeyiz anlamına geldiğini açıklamaktadır (Atalay, 1967: 11). Bugün kalı kelimesinin zaman içerisinde halıya dönüştüğü pek çok eserde belirtilmektedir.

Çözü denilen birden fazla katlanmış ve bükülmüş ipliklerin yan yana dizilmesinden oluşan çapraz iskeletin her çift teline yün, ipek ve floş ipliklerden ilme yapılarak sıra oluşturulması ve en az bir sıra enine atkı atılıp sıkıştırılarak aynı yükseklikte veya yer yer farklı yükseklikte kabartmalı olarak kesilmiş havlı yüzölçümlü dokumalara halı denilmektedir (Aytaç, 1997: 1).

Halıcılığın günümüze gelinceye kadar hangi tarihlerde, nerelerde, kimler tarafından ne şekilde dokunduğu bu alanda yapılan kazı ve bilimsel çalışmalarla aydınlanmaktadır (Karahana, 1986: 4).

Sovyet Altayların Pazırık bölgesinde, Hunlara ait 40'a yakın prens mezarlarında Rudenko idaresi altında kazılar yapılmış ve Büyük Hun İmparatorluğu döneminin kültürünü yansıtabilecek zengin sanat ürünleri ortaya çıkarılmıştır (Diyarbakırlı, 1974: 260). Türklere ait olduğu kabul edilen 3. ve 5. yüzyıllara tarihlendirilen Güney Sibirya'da Pazırık bölgesindeki kurganların birinde bulunan Pazırık halısı ilk düğümlü halı olarak bilinmektedir. Pazırık halısının at iskeletlerinin yanında bulunması eyer örtüsü olarak kullanılmakta olduğu fikrini ortaya çıkarmaktadır (Görgünay, 1976: 2; Öney, 1976: 175).

1947- 1949 yılları arasında yapılan araştırmalarda keşfedilen Pazırık Halısı ilk olarak 1953 yılında yayınlanarak çok geniş bir ilgi uyandırmıştır. 1.89x2.00m boyutlarındaki halı, çok ince yün iplikten yapılmış olup 10 cm²'de 3600 Gördes düğümü bulunmaktadır. Halıyı; süvari figürlerinden geniş bordür, geyik figürlerinden ikinci geniş bordür, grifonlardan bir iç bir dış bordür çevrelemektedir. Zemin 24 kare halinde haçvari çiçeklerden, kırmızı üzerine beyaz, sarı ve mavi renklerin hâkim olduğu dama tahtasına benzer formlardan oluşmaktadır (Aslanapa ve Durul, 1974: 55).

Rudenko'nun Pazırık halısını keşfinden 45 yıl kadar önce Aurel Stein 1906-1908 yıllarında Doğu Türkistan'da Lap Gölü batısında Lou- Lan'da 3. ve 4.

yüzyıllardan kalma düğümlü halı parçalarını bulmuştur. Birkaç yıl sonra 1913'te A Van Le Cog. Turfan araştırmalarını yaparken Kuça'nın batısında Kızıl'da diğer bir düğümlü halı parçasını bulmuştur. Bulunan bu halı parçalarının boyanmamış yünden bükülmüş ipliklerden yapıldığı bilinmektedir (Aslanapa ve Durul, 1973: 55; Haack, 1975: 13; Yazıcıoğlu, 1992: 3; Aslanapa, 2005: 19).

1906- 1908'de Sir Aurel Stein daha sonra 1913'de A Von Le Cog tarafından Doğu Türkistan'da bulunan, M.Ö. 3. ve 6. yüzyıllar arasında dokunmuş halılar, Pazırık halısıyla kıyaslanamayacak kadar kabadır. Bu halıların düğüm tekniğinin gelişmesi ve başlangıcı olarak M.Ö. birinci yüzyıla kadar tarihlendirilse de teknik ve kompozisyon açılarından Pazırık halısıyla bağlantısı olmadığı düşünülmektedir (Aslanapa ve Durul, 1973: 55-56; Yazıcıoğlu, 1992: 4).

Halının ilk yurdunun neresi olduğu konusunda yabancı araştırmaların değişik yorumları bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı Erzurum dolaylarında bir Ermeni Şehri olan Kalıktaylı, diğer bir kısım araştırmacılar ise İran'ı halının ilk yurdu olarak göstermektedir. Ancak kazılar sonunda elde edilen halılar bu hipotezleri çürütmüştür. Şemsi takviminin 1327'nci yılında Abadan Şehrinde çıkmış olan Ahbar-ı Hefte adındaki derginin 98. sayısının ikinci sayfasında İslamiyet'ten önce İran'da halı dokunmadığını açıklamaktadır (Yetkin, 1974: 12).

Halı Anadolu'ya ve İran'a Selçuklularla birlikte girmiştir. Ancak Anadolu'da ilk dokunan halılardan elimizde çok az sayıda parça kalmıştır (Erdmann, 1960: 87). Yaşanan soyso- ekonomik sebepler bu değerli eserlerin yitip gitmesine neden olmuştur. Fakat halıcılık sanat dalı olarak Anadolu'da kalmış ve günümüze kadar bütün ihtişamıyla gelmiştir. Düğümlü halılar ilk defa 11. yüzyılda Selçukluların hakimiyeti ile görülmüştür. 1271-1272 yıllarında Anadolu'dan geçen Marko Polo, seyahatnamesinde Dünyanın en güzel, en kaliteli halılarının Anadolu'da dokunduğunu yazmıştır (Yetkin, 1974: 16).

Martin tarafından keşfedilen Konya Halılarından eşsiz örnekler 1908 yılında biri yazılı metin, diğeri levhalar olarak yarım metreyi aşan boyda iki ciltlik muazzam eserler tek renkli ve renkli olarak yayınlanmıştır. 1905 yılında Konya Aladdin Camii'nde bulunan halıların, caminin genişletildiği 1221 yılından sonra, Sultan Aladdin Keykubat

tarafından yaptırılıp daha onun sağlığında buraya nakledildiği yazılı kaynaklarda belirtilmektedir (Erdmann, 1960: 93; Aslanapa, 2005: 27) . Geniş mekanları kaplayacak şekilde dizayn edilen ve uzunlukları 5-6 metreyi bulan halılar, Selçuklu sanatının en gözde örnekleri arasında yer almaktadır. Zeminde koyu-açık mavi ve kırmızının kullanıldığı halıların kompozisyonlarında kirli beyaz, krem rengi, koyu kahve ve parlak sarı renkler yer almıştır. Bütün örnekler geometrik motiflerle bezenmiş, aynı motifler kaydırmalı eksenler halinde sıralanmış olup, geniş zemine göre küçük şekillerden meydana gelmiştir. Pek ince olmayan halıların düğüm sıklığı metrekarede seksen ile yüz bin arasında değişmektedir (Aslanapa, 2005: 27).

Anadolu Selçuklu devrine ait diğer halı örnekleri 1930 yılına R.M. Riefstahl tarafından Beyşehir Eşrefoğlu Camii’nde bulunmuştur. Burada bulunan halıların teknik ve desen özellikleri Konya halılarında olduğu gibidir. 1.70- 2.54 m ebadında Beyşehir Eşrefoğlu Camii’nde bulunan halıda, koyu mavi üzerine açık mavi renkte sonsuza doğru sıralanan baklavalar görölmektedir. Baklavaların sadece karşılıklı iki uçundan iki tarafa doğru kıvrılan çengeller çıkmaktadır. Ortalarında sekiz köşeli yıldızlar bulunmaktadır. Halının çok ince kalmış olan bordürü arkaik bir kufi yazıya sahiptir (Yetkin, 1974: 16; Aslanapa, 2005: 41-43). Yine Beyşehir’de bulunan bir diğer halının Konya’da bulunan halı ile teknik ve desen özellikleri aynı, sadece renk farklılıklarının olduğu araştırmacıların tespitidir (Yetkin, 1974:16).

1935-1936 yıllarında Fustat’ta 13, 14 ve 15. yy. tarihlendirilen yüze yakın irili ufaklı halı parçası bulunmuştur. Bunların önemli bir kısmı Anadolu’dan Mısır’a ihraç edilmiş, ancak 29 tanesi C.J. Lamm tarafından resimleriyle yayınlanmış, günümüzde İsveç müzelerinde ve özel koleksiyonlarla ulaşmayı başarmıştır. Diğer parçalar ise yüzü aşkın olup, henüz yayınlanmamıştır. C.J. Lamm tarafından yayınlanan halılardan yedisi Selçuklu halıları grubuna dahil edilmekte, teknik ve dekoratif özellikleri bakımından Konya halı grubu ile yakın benzerlikler göstermektedir (Yetkin, 1974: 23-24; Türkmen, 1996: 324; Aslanapa, 2005: 49-51).

“Selçuklu Halıları” adı altında toplanan halılar tam ve parça olarak 18 adettir. Bunların sekiz tanesi Konya Aleddin Camiiden üç tanesi Beyşehir Eşrefoğlu Camiinden, yedisi de Fustat’tan gelmektedir. Bu halıların teknik ve dekoratif özellikleri ortak bir karaktere sahip olmalarına rağmen detaylarda farklılık göstermektedirler.

Geometrik motifler, geometrik bir üsluplaşmaya uğramış nebati motifler ve bilhassa kufi yazılı bordürler Selçuklu halılarının 14. yüzyıl başına kadar tarihlendirilebilen sürekliliğini ortaya koymaktadır (Yetkin, 1974: 25).

14. yüzyılın başından itibaren Selçuklu halılarının yanında hayvan figürlü halılar ortaya çıkmıştır. Avrupalı ressamın tablolarında tasvir edilerek tanınan hayvan figürlü halılara ulaşarak inceleme olanağı bulunmuştur. Ressamların kendi sanat anlayışları doğrultusunda tasviri yapılan halılar ile orijinalleri arasında farklılar görülmektedir. Bununla birlikte Avrupalı ressamın tabloları bu halı grubunun gün ışığına çıkmasındaki yeri şüphesiz çok önemlidir (Erdmann, 1960: 101; Yetkin, 1974: 27; Yazıcıoğlu, 1992: 6).

14. yüzyılın başında, özellikle Siena ve Floransa ekolünün resimlerinde heraldik bir şekilde, stilize edilmiş çift ve tek başlı kartal figürlü halılar görülmektedir. 14. yüzyılın ikinci yarısındaki tablolarda, stilize edilmiş bir ağacın iki tarafında çifte kuş motifleri görülmektedir. 15. yüzyılın birinci yarısına tarihlendirilen Marby halısı bu grubun en önemli örneğidir (Yetkin, 1974: 27).

15. yüzyıl ortasından sonra Anadolu'da hayvan figürlü halılar Avrupa resimlerinde gittikçe az görülmeye başlamıştır. Ancak daha karışık kompozisyonlu hayvan figürlü halıların Anadolu'da 15. yüzyıl sonuna kadar yapıldığını ortaya koyan halıların var olduğu bilinmektedir. Özellikle İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesinde bulunan küçük bir halı, 15. yüzyıl sonunda varılan gelişmeyi gösterecek niteliktedir. Bu halının ortasındaki sekizgen içinde üsluplaştırılmış iki ejder karşılıklı gelerek bir altıgen meydana getirmiştir. İçine stilize edilmiş dört kuş figürü yerleştirilmiştir. Ayrıca halının zemininde çok stilize edilmiş bir ağacın iki tarafında birer kuş figürlü kompozisyonun dört tane konmuştur (Haack, 1975: 16; Yetkin, 1974: 37-38).

16. yüzyıl Türk halılarında hayvan figürleri kaybolmaktadır. Bu motiflerin yerini aynı geometrik sahalar içine yerleştirilmiş olan, sekizgen ve baklava gibi dolgular almaktadır. 14. yüzyıl başlarından itibaren Türk halılarının geniş bir ihrac sahası bulduğu yazılı kaynaklarda belirtilmektedir. 1318'de Fransız Kralı X. Ludwig'in karısı Macar kraliçesi Clementia'nın envanterinde, deniz aşırı bir yerden geldiklerinden

bahsedilen halıların Türk Halıları olmaları kuvvetle muhtemeldir (Yetkin, 1974: 42; Türkmen, 1996: 329).

Osmanlıların halı sanatındaki ilk faaliyetleri, 13. yüzyılda Selçukluların geliştirdiği sağlam temel üzerine yükselmeğe başlamıştır. 14. ve 15. yüzyıl boyunca yapılan halılar teknik ve motif bakımından Selçuklu halı sanatının prensiplerine bağlı kalmıştır. Ancak yeni kompozisyon ve motif özellikleriyle de 16. ve 17. yüzyıl Türk halılarının şekillenmesini sağlamıştır (Erdmann, 1960: 104, 105; Yetkin, 1974:15)

14. yüzyıl başlarına ait Avrupalı ressamın tablolarında resmedilen halıların orijinallerine ulaşılmış ve incelenmiştir. Kompozisyon ve renk özellikleri ile bir grup oluşturan bu halılar yanlış olarak halı literatürüne “Holbein halıları” adını alarak geçmiştir. Özellikle asisi ve Floransa ekolünün ressamları tarafından resmedilmiştir. Bu halı grubu dört tip içinde bir gelişme göstermektedir (Yetkin, 1974: 44; Aslanapa ve Durul, 1973: 68).

İlk iki tip Holbein halıları, özellikle Lotto adına bağlananlar Uşak halılarına geçişi hazırlamışlardır. Üçüncü tip Holbein halıları zeminin bütün genişliğine yerleştirilen, içi sekizgenle doldurulmuş büyük karelerin üst üste sıralandığı sade bir örnek gösterir. Bu halılarda uzunlama iki veya dört kare olabilir. Dördüncü tip Holbein halıları ise üçüncü tipin değişik bir şeklidir. Sekizgenle doldurulmuş büyük karelerin altında ve üstünde ikişer küçük sekizgenden ibaret bir kompozisyon göstermektedir (Durul ve Aslanapa, 1973: 78).

16. yüzyıl Türk halı sanatında yeni bir desen zenginleşmesinin başladığı devirdir. 15. yüzyılın ikinci yarısı ortaya çıkan geometrik kompozisyonlu halılar 16. yüzyılda da görülmektedir. Ancak Anadolu halılarının klasik şekli yanında 16. yüzyılın ikinci yarısında teknik, renk ve kompozisyon özellikleri bakımından farklı bir halı grubu daha ortaya çıkmıştır. Kumaş, çini, tezhip, cilt kapakları ve kalem işleri gibi sanat dallarında kullanılan natüralist yaprak ve çiçek motifleri bu halı grubunda kendini göstermektedir (Yetkin, 1974: 74; Durul ve Aslanapa, 1973: 80).

Türk halı sanatının en parlak devri olan 16. ve 17. yüzyıl halıları, teknik ve desen bakımından farklı, fakat öz bakımından aynı olan, iki esas grupta toplanabilen

yeni halı çeşitleri ortaya koymuştur. Bu gruplar Uşak halıları ve Osmanlı Saray halılarıdır (Yetkin, 1974: 74).

Uşak Halıları, Türk halı sanatında bir isim altında en çeşitli örnekleri olan grubu temsil etmektedir. Uşak bölgesinde üretilen halılar tamamen yün malzemeden ve Gördes düğümü (Türk düğümü) ile dokunmuştur. Uşak halılarının kompozisyonunda geometrik motiflerin yerini bitkisel motifler ve madalyonlar almıştır. Madalyon şekli Türk halılarında ilk defa 16. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır (Yetkin, 1974: 75; Aslanapa, 2005: 160).

Uşak halıları devrin karakteristik motifi olan madalyon şekline göre örneklenmiştir. Bu kompozisyonlar Madalyonlu ve Yıldızlı Uşak halıları adını almıştır (Yetkin, 1974: 75-76; Aslanapa, 2005: 160). Madalyonlu Uşak halıları bu halı grubunun içinde önemli bir yer almış ve gelişmesini 18. yüzyıla kadar sürdürmüştür. Günümüze ulaşmış olan madalyonlu Uşak halı örnekleri içinde on metre uzunluğunda olanların varlığı bilinmektedir. Uşak halılarında değişen sıralar üzerinde yer almış iki farklı kompozisyonda madalyon bulunmaktadır. Orta ekseninde yuvarlak madalyonlar, yan ekseninde sivri dilimli madalyonlar sıralanmıştır. Bu grup halılarda zemin koyu mavi olup orta eksenindeki madalyonlar koyu kırmızı, yan eksenindeki madalyonlar açık mavi renktedir. Yuvarlak madalyonların içinde, mavi, sarı, kırmızı dolgulu dört palmet ve karşılıklı çifte rumilerden meydana gelmiş kapalı bir motif yer almaktadır (Yetkin, 1974: 77).

İsmi yıldız şeklinde madalyonlardan alan Uşak halıları grubunda aynı sıra üzerinde sekiz köşeli yıldız biçimli madalyonlarla, küçük baklava şeklindeki madalyonların alternatif sıralanması görülmektedir. Bu sıralanma halının boyunca kaydırılmış eksenler üzerinde devam eder. Böylece üst sıradaki yıldız biçimli madalyona alt sıradaki baklava biçimli madalyon rastlar. Yıldızlı Uşak halılarında Türk halılarına has sonsuzluk prensibi daha belirgindir. Madalyonlu Uşak halılarında tam ortada kesilmemiş bir madalyonun bulunmasından dolayı merkezin belirtilmesine karşılık, Yıldızlı Uşak halılarında sonsuz sıralanış fikri daha hakimdir. Yıldızlı Uşak halıları daha küçük ölçüde halılardır. Dört metreden fazla olanlar nadirdir. 16. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmalarına rağmen gelişmelerini tamamlamışlar ve 17. yüzyılın sonunda ortadan kalkmışlardır. Genellikle kompozisyonlarda kırmızı zemin üstüne koyu

mavi veya açık mavi renkte yıldız ve baklava şeklinde madalyonların sıralanması görülmektedir. Bazen de zemin mavi renkte olup, madalyonlar kırmızı renktedir. İçlerinde sarı ve kırmızı renkte palmet ve rumi çiftleri ile dolgular yapılmıştır (Yetkin, 1974: 81).

Uşak halılarının klasik tiplerinden başka 17. yüzyıla tarihlendirilebilen ve aynı şekilde madalyonlu ve altıgen sıralarla yapılmış gruplar kendini göstermektedir. Bunlardan birinde aynı biçimde madalyonların kaydırılmış eksenler üzerinde sonsuz sıralanması görülmektedir. Yıldızlı Uşak halılarından gelişmiş bir diğer örnek yıldız şeklindeki madalyonların parçalanması ile sekiz köşeli yıldızın haçvari şekilde dört köşesi ortadan kalkmıştır. Kalan köşelerin kaydırılmış eksenler üzerinde, aynı şekilde yıldız madalyonların uçlarıyla birer düğüm motiflerinin birleşmesi ile oluşan kompozisyonların gittikçe küçülerek ve örnekleri kabalaşarak varlıklarını 19. yüzyıla kadar sürdürdükleri bilinmektedir. Kesin bir madalyon düzeni veren Uşak halılarının yanı sıra Uşak bölgesinde yapıldığı kabul edilen başka bir grup halı daha vardır. Çin bulutlu bordürleri Uşak halılarının bir karakteristiği olarak dikkat çekicidir. Zeminde kartuş şeklinde sekizgen ve yıldız şeklinde dilimli madalyonlar kaydırılmış eksenler üzerine sıralanmıştır. Her madalyonun arasına yerleştirilmiş küçük birer rozetten çıkan saplar bu madalyonlar etrafında baklava şeklinde bir çerçeve yapmaktadırlar (Erdmann, 1960: 123,124; Yetkin, 1974: 85-88).

İlk örnekleri 16. ve 17. yüzyıla tarihlendirilen çok önemli halı tipi Uşak halıları ile çok yakınlık gösterdiği için bu gruba dahil edilmektedir. Bu halıların en belirgin özelliği zemin renklerinin beyaz veya beyaza yakın krem rengi olmalarıdır. İlk bakışta kuşu anımsatan nebati örnekleri sebebiyle “Kuşlu Halı” olarak bilinen grupta aynı eksenler üzerinde sıralanmış iri rozetlerden çıkan karşılıklı iki yaprak arasındaki zeminin çeşitli renklerle dokunmasından meydana gelmiş ve bir kuş figürünü andıran aldaticı görünüş, bu tip halıların kuşlu halılar olarak adlandırılmasını sağlamıştır (Yetkin, 1974: 93).

Ananevi motiflere bağlılık bilhassa Bergama halıları denilen bir grup halıda çok belirgindir. En eskileri 16. yüzyıldan kalmış olan bu halı grubu Selçuklu halılarında kullanılan birçok motifi ve kufi bordürü günümüze kadar getirmesini sağlamıştır. Geometrik motiflerin yanında, bitki motiflerinin stilize edilerek geometrik formlarda

kullanıldığı görülmektedir. 15. yüzyıldaki hayvan figürlü ve geometrik desenli Holbein tipi denilen eski Osmanlı halılarının üç ve dördüncü tipi ile çok yoğun benzerlikler göstermektedir (Yetkin, 1974: 101; Aslanapa, 2005: 196-198).

16. yüzyıl Türk halı sanatının en parlak devri olarak kabul edilmektedir. Halı cinslerinin çok çeşitli olduğu bu devir, bir taraftan 15. yüzyıldaki geometrik örnekli halı çeşitlerini devam ettirirken, diğer taraftan da, halı sanatında madalyon ve nebati motiflerin kullanılmaya başlamasıyla gelişen yeni halı çeşitleri ortaya koymuştur. 16. yüzyıl İran halı sanatından ilham alınmış sivri kırık hançer yaprakları, palmet şekilleri ve madalyonlar tipik bir Türk üslubunda natüralist lale, sümbül ve karanfil çiçekleri ile birleştirilerek yeni bir halı dünyası yaratılmıştır. Çok ince ve zarif olan bu desenlerin yapılabilmesi için İran düğümü tekniği kullanılmıştır. Türk halı sanatında daha önce kullanılan Gördes düğümünün bütün sağlamlığına rağmen kıvrık ve çok ince örneklerin yapılmasında elverişli olmadığı bilinmektedir. Osmanlı halıları ipek gibi yumuşak ve ince yünden yapılmış olması ile düğümler çok ince ve sıktır. Bilinen örneklerde düğüm sıklığı metrekarede 200.000- 700.000 arasında değişmektedir (Erdmann, 1960: 110-112; Yetkin, 1974: 104-107).

16. ve 17. yüzyılda Türk halıcılığı, ikinci parlak dönemini yaşamıştır. İhtiyaca yönelik dokunan halıların kompozisyonlarında Osmanlı mimarisinin izleri bulunmaktadır. 17. ve 18. yy. Anadolu’da dokunan bir grup halı, Transilvanya kiliselerinde ve asilzadelerinde toplanmıştır. Çoğunluğu Türklere ait olan bu halılar Transilvanya halıları olarak kiliselerde sergilenmektedir (Batari, 2004: 86, 88; Aslanapa, 2005: 307; Yazıcıoğlu, 1992: 16)

18. ve 19. yüzyıllarda dokunan halılar ise ihracata yönelik olduğu için Avrupa’nın sanat zevki ön planda tutulmuştur (Erdmann, 1960; 104; Karahan, 1986: 11).

Osmanlı saray halıları bütün zenginliği ve çeşitliliği içinde Osmanlı saray sanatının üslup birliğini ve bütünlüğünü muhafaza etmiştir. Karakteristik motifleri, biraz daha kabalaşmakla beraber 18. yüzyıl boyunca Türk halı sanatında yaşatılmaya devam etmiştir (Yetkin, 1974: 126-127).

19. yüzyıl sonuna kadar Türk halısı gelişmeye devam etmiş, 1844'te Sultan Abdülmecit tarafından Hereke'de kurulan kumaş tezgahlarına 100 halı tezgahı koydurulup, günümüzde çok tanınmış Hereke halılarının dokunmasına başlanmıştır. İlk halı ustalarının Sivas, Ladik ve Manisa'dan getirildiği bilinmektedir. 1945'te halı atölyesinin tadilatı yapılarak genişletilmiş ve tezgah adedi arttırılmıştır. Hereke halılarının yapımında çok ince yün iplik, ipek, altın ve gümüş sim kullanılmıştır. Argaçlar ince bükümlü pamuk ve yün iplikten, arışlar ince beyaz yün ipliktedir. Düğüm tekniği Gördes ve hekim (Sine düğümüne yakın) düğümü karışık olarak kullanılmış olması Hereke halılarının karakteristik özelliğidir. Bu halılarda kullanılan iplikler alizarin (madeni) boylarla renklendirilmiştir. İpek seccadeler, simli seccadeler yanında, bu çeşit halılar ve düğüm atarken bazı yün uçlarının kısa, bazılarının uzun kesmek suretiyle rölyef etkisi sağlayan kabartmalı halılar dokunmuştur (Aslanapa, 2005: 213,285,286; Yazıcıoğlu, 1992: 18).

17. yüzyılda birden çoğalan ve çeşitleri zenginleşen seccadeler arasında kıvrak konturlu mihrap şekilleri ile Gördes seccadeleri en zengin aynı zamanda Osmanlı saray seccadeleriyle bağlantılı, onlara yakınlık gösteren grup olmuştur. Kıvrak konturlu mihrap kemeri yüksek ve ince kademelidir. Kaliteleri çok yüksek olup iyi cins parlak yünden dokunmuştur. Mihrap zemini lacivert, mavi, kırmızı ve yeşil olur (Aslanapa, 2005: 249,306).

Güneyinde bulunan Kula, daha sade mihrap nişleriyle Gördes'e benzemekle beraber sayıları 10'a kadar çıkan ince şerit halinde bordürleriyle kendine özgü farklılıklar taşımaktadır. Argaçları kırmızı beyaz ve çift bükümlü ve arışları tek bükümlü beyaz yün veya pamuk ipliğidir. Kula seccadelerinde küçük çiçekli bir şerit mihrap nişini çizmektedir. Üstte yatık dikdörtgen ayetlik bulunmaktadır. Kompozisyonlarda stilize edilmiş çiçekler, ortadan inen ters vazolar bulunmaktadır (Aslanapa, 2005: 255).

Kalite olarak Gördes ve Kula'dan sonra gelen Ladik seccadeleri, Osmanlı saray seccadelerinin etkilerini kendi bölge karakteri ile en iyi kaynaştıran halı grubudur. Bu halılarda mihrap bir veya üç nişli olup, orta niş daha geniş ve yüksektir. Nişler ince dekoratif sütuncuklar üzerine dayanmaktadır. Tek nişli mihraplar düz üçgen biçiminde kademeli ve dıştan çengellidir. Tepede alem yarım ay şeklinde olup, bazen içten küçük

karanfiller sarkar, zemini boş ve zaman zaman tarih bulunmaktadır (Aslanapa, 2005: 263).

Kırşehir seccadeleri olarak bilinen grupta iki veya üç konturlu çengelli mihrap kompozisyonu Gördes ve Ladik seccadelerinde de görülmektedir. Simetrik çift mihraplı olanlarının da dokunduğu bilinmektedir. Kırşehir'in kazası olarak yörenin seccadelerine benzeyen Mucur seccadelerinin kompozisyon özellikleri Ladik seccadelerinden etkilenmiştir. İnce kademeli birkaç konturlu mihrap alemli, tek veya çift taraflıdır. Ortasında kandilden başka bir yaprak veya çiçek bulunmaktadır. Mucur seccadelerinde mor, üç farklı tonda kırmızı ile mavi, sarı siyah, beyaz ve az miktarda yeşil renk kullanılmıştır (Aslanapa, 2005: 270).

17. yüzyıldan gelen Bergama seccadelerinde yalnız yün kullanılmıştır. Argaçlarda doğal beyaz yün ve çift bükümlü iplik kullanılmıştır. Arışlar ise tek bükümlü kırmızı ve kahverengi yün ipliklerden oluşmaktadır. Tek ve çift mihrapların bulunduğu seccadelerde bitki motifleri geometrik şekillere yaklaşacak kadar stilize edilmiştir. Bergama seccadeleri çok defa diğer karakteristik Anadolu seccadelerinin çeşitli unsurlarının karışmasından ve değişmesinden meydana gelmiştir (Aslanapa, 2005: 278).

18. yüzyılda ortaya çıkan Milas seccadeleri, canlı ve parlak renkleri ile dikkat çekmektedir. Bu seccadelerde mihrap çok defa boğumlu olup üst kısmında bir baklava teşkil etmektedir. Bazen bordür, mihrabın iki katı genişliğinde olabilmektedir. Alınlık simetrik olarak stilize bitki motifleri ile süslenmiştir. Milas seccadelerinde koyu şeftali kırmızısı, sarı, yeşil, beyaz, erguvan renkleri ve lacivert görülmektedir (Aslanapa, 2005: 277).

Türk halı sanatı, sağlam bir geleneğe dayanan teknik ve motifleriyle 18. yüzyılda başlayan gerilemeye karşı koymuş, gelişmesini 19. yüzyıl sonuna kadar sürdürmüştür. Her yeni halı tipi diğer bir halı tipinin zenginleşmesiyle oluşmaktadır. Türk halı sanatının 13. yüzyıldan 20 yüzyıla kadar gelişmesindeki neden gelenek ve görenekler ve halkın yaşam şartlarına bağlı kalarak yaratıcılığı üzerinde barındırmasıdır (Yetkin, 1974: 136). Bu halıların yanında araştırma konusunun kapsamındaki Doğu Anadolu

halılarının eski karakterlerini muhafaza ettiklerini, gelenek ve görenekle göre dokundukları bilinmektedir (Haack, 1975: 16).

2.5.2. Halı Üretiminde Kullanılan Araçlar ve Özellikleri

2.5.2.1. Halı Dokuma Tezgahları

Üst ve alt merdane, sağ ve sol yan tahtası ve gücü ağıcından oluşan, çeşitli boyutlarda olabilen dokuma aracına “dokuma tezgahı” adı verilmektedir (Gülal, 1991: 21).

Dokuma tezgahları, dokunduğu bölgelere göre değişiklikler göstermektedir. Kullanılan tezgahlar duruş şekillerine göre; yatay ve dikey tezgahlar olmak üzere iki grupta incelenebilmektedir (Yazıcıoğlu, 1992: 52).

Yatay tezgahlar konar-göçer Türkmenlerde ve doğu illeri aşiretlerinde yoğun olarak kullanılmaktadır (Aslanapa ve Durul, 1973: 12). Çoğunlukla yan dayanakları olmayan, toprağın oyularak dörtkenarına kazık çakılmasıyla elde edilen, tezgah boyunca yan yana uzanan çözgü ipliklerinin halı iskeletini oluşturduğu dokuma araçlarına “yer tezgâhı” denilmektedir (Haack, 1975: 19; Tunç, 1997: 36).

Dikey tezgahlar, dokunan halının tezgah üzerinde yer değiştiriş şekline bağlı olarak; sarmalı (Isparta tipi) ve germeli (Hereke tipi) olmak üzere kendi içinde iki farklı tip olarak incelenebilmektedir (Yazıcıoğlu, 1992: 52).

Sarmalı tip (Isparta tipi) tezgahlar genellikle geçmişte sadece ağaçtan yapılırken, günümüzde metal örneklerine de sıkça rastlanmaktadır. Bu tezgahlarda kullanılan çözgü iplikleri ayrı bir yerde (çözgü aracında) hazırlanarak tezgaha aktarılmakta ve halı dokuma esnasında dokunan kısım yükseldikçe alt merdanenin üzerine sarılarak halı dokunmaya devam edilmektedir (Aytaç, 1982: 126; Yazıcıoğlu, 1992: 52).

Germeli tip (Hereke tipi) tezgahların sarmalı tip tezgahlardan en önemli farklılıkları alt ve üst merdanelerinin kendi etrafında dönmeyip, sadece yan tahtalardaki yuvalarında aşağı yukarı inip çıkacak durumda hareket edebilmeleridir (Aytaç, 1982:

128). Bu tezgahların üretiminde genellikle ağaç ve metal malzemelerin kullanıldığı görülmektedir. Germeli tip tezgahlarda çözgü tezgah üzerinde hazırlanmakta ve halı dokuma esnasında dokunan kısım yükseldikçe tezgahın alt merdanesinin altından kaydırılarak tezgahın arka kısmına geçirilmektedir (Yazıcıoğlu, 1992: 63).

2.5.2.2. Çözgü Aracı

Halı dokumacılığının ilk aşamasını oluşturan ve halıcılıkta en teknik işlem olan çözgünün çözülebilmesi için gerekli bir araçtır (Yazıcıoğlu, 1992: 64). Çözgü aracı en az 5m boyunda bir kalasın üzerine birisi sabitleştirilmiş, diğeri kalas üzerindeki deliklere geçirilerek hareket ettirilebilen 1m boyundaki 2 demir borudan oluşmaktadır. Dokunacak halının boyuna göre, demirler arası mesafeyi hareketli boru ile büyülterek veya küçülterek istenilen uzunlukta çözgü elde edilebilmektedir (Aytaç, 1982: 128).

2.5.2.3. Bıçak

Çözgü ipliklerine bağlanan ilme (düğüm) ipliklerin fazla kısımlarını kesmek için kullanılan, dokuyucunun avucunun içine kolaylıkla yerleşebilecek boyutlardaki (küçük çakı büyüklüğünde) araçlara “halı bıçağı” denilmektedir. Bıçakların sap kısımlarının genellikle ağaçtan, uç kısımları ise sadece halı ipliğini kesecek keskinlikte malzemelerden yapıldığı bilinmektedir (Yazıcıoğlu, 1992: 67).



Şekil 1. Halı Dokumada Kullanılan Bıçak Örneği
(Tunç, 1997: 41)

2.5.2.4. Kirkit

Çözü iplikleri arasına rahat bir şekilde girebilecek sıklıkta, yan yana dizilmiş dişleri bulunan tarak görünümündeki araçlara “kirkit” denilmektedir. Kirkitler, atılan her ilmek sırasından sonra süzme ve basma isimleri ile geçirilen atkılı ipliklerini iyice sıkıştırmaya yarayan araçlardır (Yazıcıoğlu, 1992: 65; Soysaldı, 1998: 213). İyi bir sıkıştırma sağlamak için kuvvetli vuruşların yapılması gerekmektedir. Dokuyucunun kuvvetli vuruş yapabilmesi için kirkitlerin genellikle kulp kısımları ağaçtan gövde kısımları ise metal veya kurşundan yapılmaktadır (Deniz, 2000: 70). Bölgelere göre kirkitlerin şekilleri ve üretildikleri malzemeler değişiklik gösterebilmektedir.



Şekil 2. Halı Dokumada Kullanılan Kirkit Örneği

2.5.2.5. Makas

Halı dokuma esnasında atılan ilme (düğüm) ipliklerinin üzerine basma ve süzme atkılarının atılıp sıkıştırılmasından sonra istenilen hav boyuna göre ilme ipliklerinin hepsinin aynı hizada veya farklı uzunluklarda kesilmesini sağlayan araca “halı makası” denilmektedir. Halı dokumada kullanılan makaslar ayarlı ve ayarsız olmak üzere iki farklı grup oluşturmaktadır.

Dokuma halılarda hav yüksekliklerinin halının her yerinde aynı olmasını sağlamak için geliştirilmiş olan makaslara “ayarlı makaslar” denilmektedir. Dokunacak halının kalitesine ve elde edilmek istenen hav yüksekliğine göre makaslar halının

başlama sırasında ayarlanmakta ve halı bitimine kadar aynı makasların kullanıldığı bilinmektedir (Yazıcıoğlu, 1992: 66).



Şekil 3. Halı Dokumada Kullanılan Ayarlı Makas Örneği

Dokuma halılarda hav yüksekliklerinin farklı olması durumlarında çok iyi kesen orta büyüklükte makaslar kullanılmaktadır. Bu makaslara “ayarsız makaslar” denilmektedir. Ayarsız makasların kullanılması ile dokunan halıların yüzeyinde farklı yüksekliklerinin oluşması olağandır. Ayarsız makaslarla aynı hav yüksekliğinde halı dokuma işi ise ustalık gerektirmektedir.



Şekil 4. Halı Dokumada Kullanılan Ayarsız Makas Örnekleri

2.5.3. El Dokuması Halı Üretiminde Kullanılan Gereçler ve Özellikleri

El dokuması halı üretiminde birbirinden farklı karakterde üç çeşit iplik kullanılmaktadır. Halının iskeletini oluşturan çözgü iplikleri, çözgü iplikleri ile bağlantı

kurarak dokumayı gerçekleştiren atkı iplikleri ve dokumanın üzerinde elde edilen hav görünümünü sağlayan ilme iplikleridir.

Ne tür bir halı dokunursa dokunsun bu üç ipliğe muhakkak ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ipliklerin herhangi birinin olmaması durumunda halı dokumak mümkün değildir. Ancak bir halının dokunabilmesi için atkı, çözgü ve ilme ipliklerinin bulunması yetmez. Bu ipliklerin aynı zamanda, dokunması arzu edilen halının gerektirdiği şartlara haiz olması gerekir. Dokunacak her değişik kalitede halı için değişik özelliklere sahip atkı, çözgü ve ilme ipliklerine gerek vardır (Yazıcıoğlu, 1992: 69).

Halı dokumada kullanılan hayvansal liflerin başında koyundan elde edilen “yün lifi” gelmektedir. Anadolu’da koyunlar soğuk bölgelerde senede bir ve sıcak bölgelerde iki defa kırılmaktadır. İlkbaharda yapılan ilk kırılmadan elde edilen yün liflerine “yapağı” denilmektedir. Bu kesimden elde edilen liflerin uzun olması ve bir birine sarılma eğiliminin oldukça yüksek olması ile istenilen incelikte iplikler üretilir. Elde edilen bu iplikler genellikle üst-baş üretiminde kullanılmaktadır. İkinci kırımda elde edilen yün iplikleri birinciye oranla daha kısa lifler içermektedir. Bu kırımdan elde edilen yün lifinden daha kaba yün iplikleri üretilmektedir (Özbel, 1949: 10; Tunç, 1997: 28). Elde edilen kaba iplikler, halı ve kilim dokumaların yapımında kullanılmaktadır (Tekin, 1997: 15).

Anadolu’da dokunan halıların büyük bir çoğunluğunda yün ipliği kullanılmaktadır. Yün iplikle dokunmuş halılar basınca daha dayanıklı olduklarından, basınç etkisi geçtikten sonra eski hallerine rahatlıkla geri dönebilmektedirler. Yün lifinin vücuttaki statik elektriği almaları, hava geçirgenliği ve parlaklıklarını uzun süre koruyabilmeleri gibi özellikleri halı dokumada kullanımını arttırmaktadır (Gürtanin, Yazıcıoğlu, Canikli, 1988: 260).

El dokuması halılarda kullanımına rastlanan bir diğer lif türü pamuktur. Pamuk lifinin yaş ve kuru mukavemetinin fazla olması, yıkanmaya karşı dayanıklı olması ve nem tutma özelliğinin yüksek olması gibi özellikleri nedeniyle yoğun olarak giyim sektöründe kullanılmaktadır. Bunun yanında el dokumacılığında çözgü ve atkı ipliği olarak yoğun olarak kullanıldığı bölgeler bulunmaktadır.

İpek böceği kozasından elde edilen doğal elyafa ipek adı verilir. İpek halının atkısında, çözgüsünde ve ilmek olarak dokunuşunda kullanılır. Daha çok duvar halısı olarak üretilen bu halılar, bazen taban halısı olarak ta kullanılmaktadır. Halının çözgüsünde bükümlü ipek iplikler, atkısında ve ilme ipliklerinde ise az bükümlü ipek iplikler kullanılmaktadır (Gülal, 1991: 65-66; Tunç, 1997: 43).

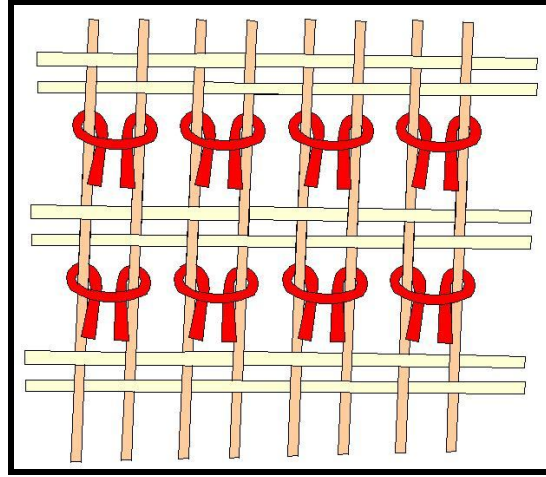
2.5.4. El Dokuması Halı Üretiminde Kullanılan Teknikler

Dokuyucu yün yumaklarından kestiği kısa iplikleri yan yana bulunan iki çözgü ipliği arasından geçirir ve aşağı doğru çeker. Bu şekilde, küçük iplikler yan yana bulunan sıralar halinde düğümlenir. Bir düğüm sırası tamamlandıktan sonra, çözgü içinden, bir kenardan diğer kenara atkı ipliği geçirilir. Arış adı verilen bu iplikler ilmekleri sıkıştırmaya yarar. Bu iplikler, argaçların (çözgü ipliklerinin) önünden ve arkasından bir sıra izleyerek geçirilirler (Haack, 1975: 19).

Düğüm, çözgü iplikleri etrafına değişik sarma yöntemleri ile yapılır. En çok kullanılanlar; Gördes (Türk) düğümü, Sine (İran)düğümü, hekim düğümü ve tek arış üzerine yapılan düğümlleme yöntemleridir.

2.5.4.1. Gördes Düğümü

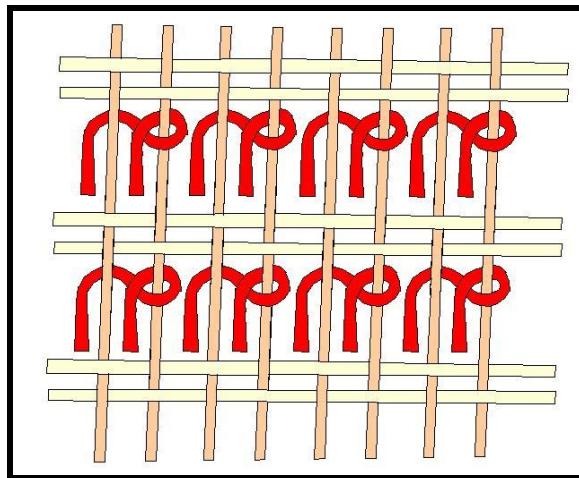
Manisa'nın bir kazası olan Gördes Anadolu'da el dokuma merkezi olduğu için, bu düğüm şekli adını oradan almıştır. Bu düğümde, bükülmüş, renkli yün ipliğinin bir ucu bir arışın, öteki ucu ise bitişik arışın üzerine düğümlenmektedir (Şekil6). Düğümlerin yönleri arışların durumlarına göre değişmektedir. Düğüm ipliğinin çözgü ipliklerinin ikisine de bağlanmış olması bu teknikle dokunan halıları çok sağlam kılmaktadır (Aslanapa ve Durul, 1973: 12; Aytaç, 1982: 135).



Şekil 5. Gördes (Türk) Düğümü

2.5.4.2. Sine (İran) Düğümü

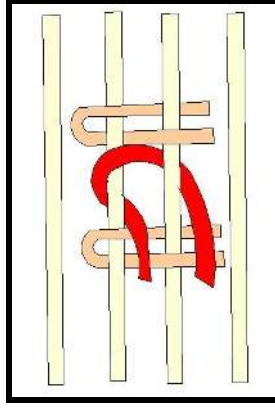
Sine, batı İran'da bir yer adıdır. Bu düğüm tekniği adını buradan almaktadır. Sine düğümünde, düğüm ipliğın yalnız bir ucu bir arışın etrafında sarılır, diğer ucu ise sarılmadan bitişik arışın arkasından üste çıkmaktadır (Şekil 7). Sine düğümü dört farklı şekilde olabilmektedir. Sine düğümü bütün İran, Türkmenistan, Hind, Çin halılarında ve bazı Türk halılarında kullanıldığı bilinmektedir. Bu düğüm tekniğinde renkli yün ipliklerinin uçları birbirine daha yakın görünmektedir. sine düğümü ile dokunmuş halılar daha yumuşak ve parlak görünüme sahiptirler. Yapılan bu teknikte düğümlerin bir ucu serbest bırakıldığı için bu halılar Gördes düğümlü halılar kadar sağlam olmadığı bilinmektedir (Aslanapa ve Durul, 1973: 13; Aytaç, 1982: 135-136).



Şekil 6. Sine (İran) Düğümü

2.5.4.3. Hekim Düğümü

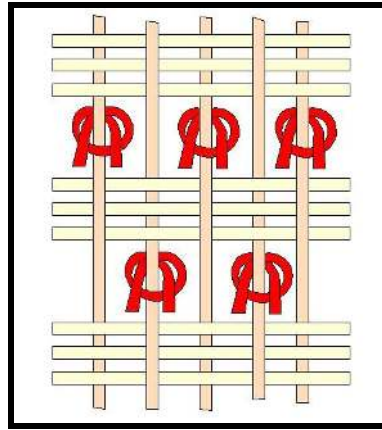
Normal karakterde ve kaba dokunmuş halılarda tek ilmek kullanılmaktadır (Şekil 8). Öncelikle Isparta atölyelerinde kolay üreme ve işçilik bakımından elverişli olan bu ilme tarzına hekim düğümü denilmektedir (Aslanapa ve Durul, 1973: 14; Aytaç, 1982: 137).



Şekil 7. Hekim Düğümü

2.5.4.4. Tek Arış Üzerine Yapılan Düğüm

İlme ipliği tek arışın üzerinde bir defa düğümlenip uçları üste çıkarılarak yapılmaktadır. Düğümler arasında bir argaç boş bırakılmaktadır (Şekil 9). Diğer düğüm tekniklerine göre daha az kullanılan bu teknik, İspanya halılarında ve Orta Çağ duvar halılarında kullanıldığı bilinmektedir (Aslanapa ve Durul, 1973: 13; Aytaç, 1982 :136).

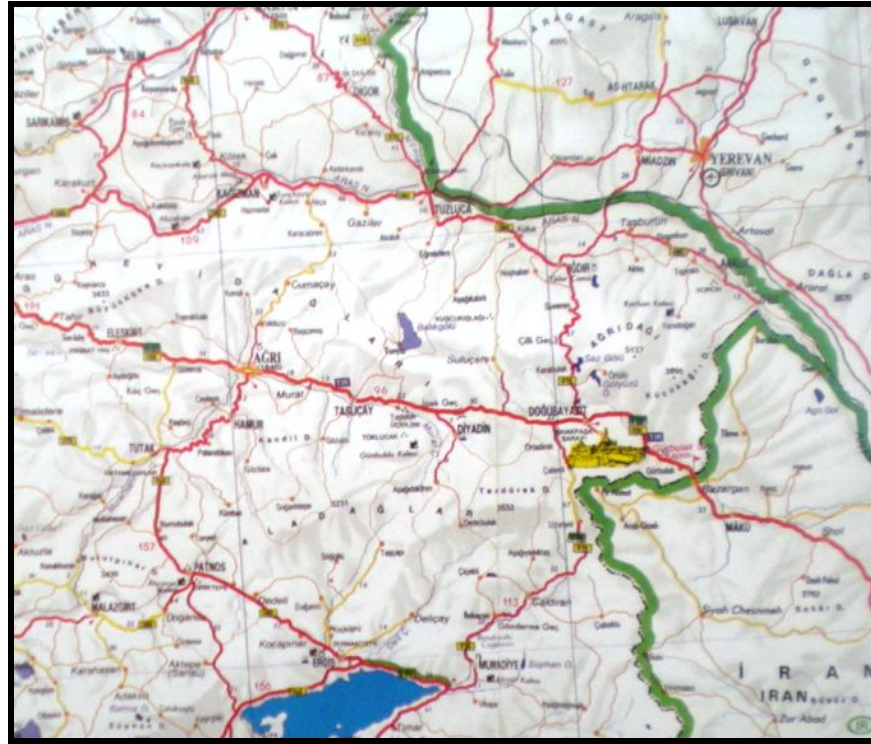


Şekil 8. Tek Arış Üzerine Yapılan Düğüm

3. BULGULAR VE YORUM

3.1. Ağrı İli Doğubayazıt İlçesinin Coğrafi Konumu ve Tarihi Gelişimi

Türkiye'nin en doğusunda yer alan Doğubayazıt ilçesi, Ağrı İl merkezinin 95 km. doğusunda, güneyinde İran ve Van (Muradiye ve Çaldıran), Gürbulak Sınır kapısının 35 km. batısında Diyadin ve Taşlıçay, kuzeyinde Tuzluca, Iğdır ve Aralık bulunmaktadır. denizden yüksekliği 1900 metre olan ilçe, Ağrı Dağının eteğindeki Bayazıt Ovası (Sarıova) üzerinde 2383 km karelik alanda, Türkiye- İran Transit yolu üzerinde kurulmuştur (Alpaslan, 1998: 147; Aras, Tarihsiz: 11).



Şekil 9. Doğubeyazıt'ın Harita Üzerinde Gösterimi
(Bingöl, 1998: 48)

1997 genel nüfus sayımına göre ilçe merkezinde 48.766, köylerde ise 44.705 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir. İlçeye bağlı toplam 82 köy bulunmaktadır (Alpaslan, 1998: 147).

İlçe toprakları ovidan ve volkanik kütleden meydana gelmiştir. Büyük Ağrı Dağı (5137m.), Küçük Ağrı dağı (3896m.), Kale tepe (3196m.), Ağrı dağı (2934 m.), Tendürek dağı (3533 m.), ve Gölör tepe (2643 m.) ilçenin önemli yükseltileridir. Dağların yüksek kesimleri ve etekleri geniş yayla alanları ile kaplıdır. Doğubayazıt ovası ve bu ovanın birer uzantısı olan Sarısu vadisi, Musun ve Sürbahan çıkıntıları ilçenin düzlüklerini oluşturmaktadır. Yer yer kaya ve parazit tepelerin görüldüğü ovanın bir kısmı çorak olup, yamaçlarda ve ovada erozyon oluşum oranı fazladır. Bu bölgenin geri kalan kısmında tarım, ziraat, az miktarda sebze ve meyve yetiştiriciliği yapılmaktadır. İlçe merkezi ve köylerinde ağaçlık alan ve orman yoktur (Alpaslan, 1998: 147). Doğubayazıt ilçesinin ilkimi Doğu Anadolu'nun iklimi ile benzerlik göstermektedir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve az kar yağışlıdır. Bölge yüksek olmasından dolayı kısa süreli sık sık yağış almaktadır.

Ağrı ve çevresi ismini Ağrı dağından almıştır. Ağrı Dağı tarihin değişik dönemlerinde farklı isimlerde adlandırılmıştır. Çeşitli tarihlerde Ağrı'ya Argı, Han Argı, Arguri, Arkuru, Arkdağ, Argı Dağı, Eğri Dağ, Ağır Dağ isimleri kullanılmıştır. Zamanla Ağır Dağ "Ağrı Dağı" olarak dönüşmüştür (Hatunoğlu ve Gül, 1999: 12). Doğubayazıt ilçesi ağrı ilinin en gelişmiş ve en eski ilçesidir (Alpaslan, 1998: 146). Beyazıt, her devirde önemli ve stratejik bir şehir olmuştur. Eski Beyazıt kalesi, eski Beyazıt Camii ve İshak Paşa Sarayı Doğubayazıt'ın tarihi yerlerindendir (Alpaslan, 1998: 146).

Beyazıt'a Urartular, Sakalar, Hazarlar, Persler, Romalılar, Arsaklar, İranlılar, Araplar, Bagratlar, Bizanslılar, Selçuklular, Sökmenliler, Atabekler, Timurlular, Cengizliler, Celayirliler, İlhanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Osmanlılar egemen olmuşlar ve Beyazıt kalesini kullanmışlardır (Alpaslan, 1998: 146). Bu bölgede uygarlık kuran kavimler, buraya salt kendi kültür izlerini bırakmamış, aynı zamanda geldikleri bölgenin kültürel değerlerini de bu bölgeye yansıtmışlardır (Bingöl, 1998: 49).

Cumhuriyetin ilk yıllarında bu bölgenin ilçe merkezi Beyazıt olmakta ve Diyadin, Iğdır, Kulp (Kulep/Tuzluca), Karaköse, Toprakkale (Eleşkir) ve Tutak (Antub) kazalarından oluşmaktadır (Alpaslan, 1998: 16). 1923 yılında, Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulunca, askeri sebeplerden dolayı geliştirilerek Beyazıt 1924'te vilayet

yapılmıştır. Beyazıt vilayetine bağlı ilçelerin uzaklığı, ulaşım ve alt yapının yeteriz oluşu nedeniyle coğrafi, ekonomik ve ulaşım yönünden daha elverişli bir yere taşınması düşünülmüş ve bu gerekçelerle 1927 yılında Beyazıt ilçeye dönüştürülmüş, Karaköse ilçesi il olmuştur (Alpaslan, 1998: 16-148).

Beyazıt sancağının İstanbul'daki Beyazıt Semti ile isim benzerliği posta ve telgraf haberleşmelerinde karışıklık çıkmasına sebebiyet vermiş bundan dolayı 1934 yılında Beyazıt'a "Doğubayazıt" adı verilmiştir. (Alpaslan, 1998: 148; Hatunoğlu ve Gül, 1999: 14).

Eski Beyazıt, bugünkü yerleşim yerinin 7 km. doğusunda, yüksek ve engebeli bir arazide kurulu iken ulaşımın zorluğu, gelişiminin engellenmesi gibi sebeplerden dolayı Sarıova'daki istasyon yöresine taşınmıştır. Son elli yıl içinde şehir hızla büyümüş ve geniş alana yayılmıştır (Alpaslan, 1998: 16-148).

3.2. Doğubayazıt İlçesi El Dokuması Halı Üreticilerine İlişkin Bilgiler

Doğubayazıt ilçesinde el dokuması halı üretmiş veya üretmekte olan 70 bireye 46 sorudan oluşan anket formu uygulanmış ve karşılıklı görüşmeler yapılmıştır. Yöneltilen anket soruları dokuyucuların demografik özelliklerine, halı dokumaya yönelik bilgilerine, dokuyucuların ekonomik durumlarına ve halı dokumada kullandıkları araç- gereçlere ilişkin olarak elde edilmiş ve dört bölüm halinde hazırlanmıştır. Elde edilen verilerin frekans analizleri yapılarak tablolar şeklinde sunulmuştur.

3.2.1. Halı Dokuyucularının Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Halı dokuyuculuğu ile uğraşan bireylerin cinsiyetleri bölgelere göre değişiklikler gösterirken, Doğubayazıt bölgesinde araştırma kapsamına alınan el dokuması halı üreticilerinin tamamı bayanlardan oluşmaktadır (% 100).

Araştırma bulgularından farklı olarak, Başaran (2004), “Ereğli İlçesinde El Dokuması Halıcılık ve Üretilen Halıların Bazı Özellikleri” üzerine yaptığı çalışmada ulaşılan halı dokuyucularının % 98 bayan, %2 erkek bireylerden oluştuğunu bildirmiştir.

Doğubayazıt ilçesi el dokuması halı üreticilerinin yaş grupları üzerinde durulmuş elde edilen veriler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. El Dokuması Halı Üreticilerinin Yaş Grupları

Yaş Grupları	n	%
10-13	9	12.9
14-17	39	55.8
18-21	9	12.9
22-25	1	1.4
26-29	1	1.4
30-33	1	1.4
34-45	1	1.4
46-55	5	7.1
56-66	4	5.7
Toplam	70	100

Tablo 2’de görüldüğü gibi Doğubayazıt bölgesinde el dokuması halı üreticilerinin % 55.8’inin 14-17 yaş grubunda olduğu, bunu eşit ve en düşük oran ile 22-45, 26-29, 30-33 ve 34-45 yaş gruplarının izlediği görülmektedir (% 1.4).

Araştırma bölgesindeki halı dokuyucularının, büyük çoğunluğunun 10-17 yaş grupları arasında olduğu gözlenmektedir. Bu grubu, taşımali sistem ile civar köylerden Doğubayazıt ilçe merkezine getirilen genç dokuyucular oluşturmaktadır. Bu dokuyucular atölyelerde ipek ve yün halı üretimi yapmaktadır. Özellikle üretilen halıların çözgü sıklığı dikkate alındığında, ince parmaklara sahip küçük yaştaki kız çocukları, bölgede ipek halı dokuyucusu olarak tercih edilmektedir. Bu yaş grubu

dokuyucuların iş verimlerinin fazla olması yanında sigorta masraflarının da düşük olması, halı atölyelerinde çalıştırılmalarındaki başlıca sebeplerdendir.

Görgünay (1980), “Erzurum’da Halıcılık ve Yünlü El Sanatları” üzerine yapmış olduğu çalışmada, dokuyucuların % 49.33’ünün 13-15 yaş grubunda, % 12.00’sinin ise 10-12 yaş grubunda olduğunu belirtmiştir.

Ölmez (1999), “Niğde İlinde El Dokuması Halıcılık ve Üretilen Halıların Bazı Teknolojik Özellikleri” üzerine yapmış olduğu çalışmada, halı dokuyucularının %33.43’ünün 13-18 yaş aralığında, % 0.86’sının ise 61-65 yaş aralığında olduğunu tespit etmiştir.

Başaran (2004), Konya-Ereğli ilçesinde yapmış olduğu çalışmada, halı dokuyucularının % 15.7’sinin 19-24 yaş aralığındaki gençlerden oluştuğunu, % 2,0’sinin ise 61-66 yaş aralığındaki bireylerden olduğunu bildirmiştir.

Görgünay (1980) ve Ölmez (1999)’in yapmış oldukları çalışmalarda, tespit ettikleri dokuyucu yaş aralıkları, Doğubayazıt bölgesinde tespit edilen dokuyucu yaş aralıkları ile benzerlik gösterirken, Başaran (2004)’ın yapmış olduğu çalışma ile farklılık göstermektedir.

Türk halıları yüzyıllardır yurt içi ve yurt dışında hayranlık uyandıracak derecede güzel ve kusursuz üretilmişlerdir. Anadolu kadını hiçbir eğitim almadan hatta okuma yazma bilmeden milimetrik hesaplar yapmış, çeşitli renkleri ahenkle bir arada kullanmıştır. Günümüzde pek çok fakülte ve yüksekokulda halı dokuma eğitimi verildiği gibi herhangi bir eğitim almadan da aile geleneği olarak bir çok bölgede bu gelenek özenle sürdürülmektedir (Başaran, 2004: 120). Doğubayazıt ilçesinde el dokuması halı üretimi yapan bireylerin eğitim durumlarını belirlemek amacıyla elde edilen veriler Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. El Dokuması Halı Üreticilerinin Eğitim Durumları

Eğitim Durumları	n	%
Okur- yazar değil	27	38.6
Okur- yazar	11	15.7
İlkokul	12	17.2
Ortaokul	18	25.7
Lise	1	1.4
Yüksekokul	1	1.4
Toplam	70	100

Tablo 3’te görüldüğü gibi, araştırma kapsamına alınan bireylerin % 38.6’sı gibi önemli bir kısmının okuma- yazma bilmediği tespit edilmiştir. Lise ve yüksekokul mezunu bireylerin ise % 1.4 gibi az oranlarda bulundukları belirlenmiştir.

Sezginer (1998), “Sivas İlinde Üretilen El Dokusu Yün Halılar” üzerine yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların % 69.9’unun ilkokul, % 1.8’inin lise mezunu olduğunu tespit etmiştir.

Ölmez (1999), Niğde ilinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların % 67.17’si gibi büyük bir çoğunluğun ilk ve orta dereceli okul bitirdiklerini, % 11.71’inin okuma – yazma bilmediklerini saptamıştır.

Başaran (2004), Ereğli ilçesinde yapmış olduğu çalışmada halı dokuyuculuğu ile uğraşan bireylerin % 66’sının ilkokul, %3.9’unun ise herhangi bir diploma sahibi olmayan ancak okur-yazar olan bireylerden oluştuğunu belirlemiştir.

Niğde, Sivas ve Ereğli bölgelerinde el dokuması halı üreticilerinin eğitim durumları üzerine belirlenen bulgular kendi içlerinde benzerlik göstermektedir. Doğubayazıt bölgesinde elde edilen sonuçlar ise adı geçen çalışmalar ile farklılıklar göstermektedir. Araştırma bölgesinin stratejik durumu, işsizlik, geçim sıkıntısı ve okul çağına gelen kız çocuklarının okula gitmesi gereken zamanlarda halı dokuma

atölyelerine gönderilmesi, yörede okuma- yazma bilenlerin sayısını diğer bölgelere göre daha az olmasına sebebiyet vermektedir.

El dokuması halı üretimi yapan bireylerin medeni durumları değişim göstermektedir. Evli bayanlar bu mesleği aile bütçesine yardımcı olabilmek için sürdürmektedir. Ancak bazı evli bayanların ev içi sorumlulukların fazla olması bu mesleğin yapılabilirliğini zorlaştırmaktadır. Genç kızlar ise aile bütçesine katkı sağlamanın yanında kendi çeyizlerini hazırlamak için bu mesleği icra etmektedirler. Doğubayazıt ilçesinde halı dokuyucularının medeni durumları belirlenerek Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Halı Dokuyucularının Medeni Durumları

Medeni Durumu	n	%
Bekar	58	82.9
Evli	11	15.7
Nişanlı	1	1.4
Toplam	70	100

Tablo 4'te görüldüğü gibi el dokuması halıcılık ile uğraşan bireylerin % 82.9'unun bekar, %15.7'sinin evli, % 1.4'ünün ise nişanlı olduğu tespit edilmiştir. Tablo 2'de elde edilen bilgilere paralel olarak, Doğubayazıt ilçesinin dokuyucu profilini 10 – 17 yaş aralığındaki bekar dokuyucular oluşturmaktadır.

Ölmez (1999), Niğde ilinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların % 45.71'nin bekar, % 42.29'unun evli, % 8.29'unun nişanlı, % 3.71'inin ise dul olduğunu tespit etmiştir.

Başaran (2004), Ereğli ilçesinde yapmış olduğu çalışmada halı dokuyucularının % 63.4'ünün evli, % 10.5'inin ise dul olduğunu bildirmiştir.

Tağı (2006), “Simav İlçesinde Halı Dokumacılarına İlişkin Bilgiler” üzerine yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların % 75.75’inin evli, % 1.91’inin ise dul olduğunu belirtmiştir.

Sezginer (1998), Sivas ilinde yapmış olduğu araştırmada el dokuması halı üreticilerinin %81.3’ünün bekar ve dul, %18.7’sinin ise evli olduğunu bildirmiştir.

Ereğli (Başaran, 2004:118) ve Simav (Tağı, 2006: 56) gibi halı merkezlerinde dokuyucuların büyük oranda evli olması bu araştırmanın sonuçları ile farklılıklar göstermektedir. Ancak Niğde (Ölmez,1999:157) ve Sivas (Sezginer,1998:63) gibi halı merkezlerinde ise dokuyucuların büyük oranda bekar bayanlardan oluşması yapılan araştırmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

3.2.2. Halı Dokumacılığına Yönelik Bilgiler

Doğubayazıt ilçesinde halı dokuyucularının, bu alanda tecrübe ettikleri deneyimlerini belirlemek amacıyla; halı dokumaya başlama yaşları, halı dokuma süreleri, halı dokuma işlemini öğrendikleri kaynaklar, yıl boyunca halı dokuma süreklilikleri, günlük dinlenme aralıkları ve dinlenme süreleri, kullandıkları araç gereç ve desenleri temin etme durumları, halı dokuma araçları, halı dokuma dışındaki uğraşları ve el dokuması halılara uyguladıkları bitirme işlemleri belirlenmeye çalışılmış, elde edilen değerler ilgili tablolarda belirtilmiştir.

Doğubayazıt ilçesinde halı dokumacılığının öğrenildiği yaş üzerinde durulmuş elde edilen bilgiler Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Halı Dokumaya Başlama Yaşları

Yaş aralıkları	n	%
3-6	1	1.4
7-10	12	17.2
11-14	37	52.9
15-18	17	24.2
19-22	3	4.3
Toplam	70	100

Tablo 5’te görüldüğü gibi Doğubayazıt ilçesindeki dokuyucuların % 52.9’unun halı dokumaya 11-14 yaş arasında, % 1.4’ünün ise 3-6 yaş arasında başladıkları tespit edilmiştir.

Elde edilen sonuçlarla benzer şekilde, Başaran (2004) Ereğli’de yapmış olduğu çalışmada, ulaştığı bireylerin %79.7’sinin halı dokumaya başlama yaşının 11-15, %12.4’ünün 6-10 yaş aralığında olduğunu tespit etmiştir. Tağı (2006), Kütahya ili Simav ilçesinde yapmış olduğu çalışmada halı dokuyucularının %33.79’unun 13-15, %7.08’inin 7-9 yaş aralığında dokumaya başladığını benzer olarak belirtmiştir.

Niğde (Ölmez,1999:162) ve Sivas (Sezginer,1998:65) yörelerinde yapılan çalışmalar, bu çalışmayla benzer sonuca ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, halı dokumacılığına en erken 7 yaş ve genellikle 13-18 yaşları arasında başlanıldığı bilinmektedir.

Doğubayazıt ilçesindeki bireylerin halı dokuma işlemini devamlı olarak yapıp yapmadıklarını belirlemek için elde edilen veriler Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Bireylerin Halı Dokudukları Süre (Yıl)

Yıl	n	%
0-12 ay	11	15.7
1-3 yıl	28	40
4-6 yıl	14	20
7-9 yıl	-	-
10-12 yıl	6	8.6
13-15 yıl	2	2.8
16≤--	9	12.9
Toplam	70	100

Tablo 6’da görüldüğü gibi Doğubayazıt ilçesinde araştırma kapsamına alınan bireylerin % 40’ı 1-3 yıldır dokuma yapmaktadır. Bireylerin % 2.8’inin ise 13-15 yıldır halı dokuduğu tespit edilmiştir.

Başaran (2004), Ereğli’de yapmış olduğu çalışmada bireylerin %27.5’inin 1-10 yıldır, % 22,2’sinin ise 31-40 yıldır halı dokumacılığı ile uğraştıklarını tespit etmiştir.

Tağı (2006), Kütahya ili Simav ilçesinde yapmış olduğu çalışmada dokumacıların % 33,79’nun 1-8 yıl, % 22.07’sinin 9 -16 yıl, % 22.89’unun ise 17-24 yıl arasında değişen sürelerde halı dokuduklarını tespit etmiştir.

Doğubayazıt ilçesinde araştırma kapsamına alınan bireylerin halı dokuma sürelerinin diğer çalışmalara oranla daha az olduğu görülmektedir. Bölgenin sosyal yapısından dolayı, evli bireyler hem evlerine hem de halı dokuyuculuğuna yeterli zamanı ayıramamakta, genellikle halı dokuma işlemini terk etmektedirler. Bu nedenle halı dokumacılığı usta dokuyuculardan genç bireylere aktarılmakta ve halı dokuma süreleri çoğunlukla 1-3 yıl sürmektedir.

Halı dokuma işlemi uzun ve zahmetli bir iştir. Doğubayazıt ilçesindeki bireylerin %71.5’inin yıl boyunca halı okuma işlemini devam ettirdiği, %28.5’inin ise bu işi sezonluk olarak yaptığı belirlenmiştir. Yapılan karşılıklı görüşmelerde, İŞ-KUR’un

ilköğretimini tamamlamış genç kızları desteklediği öğrenilmiştir. Bireylerin İŞ-KUR ve Doğubayazıt Halk Eğitim Merkezi aracılığı ile açılan halı kurslarında, kendileri için yeterli ücret karşılığında, anlaşmalı tüccarlara halı dokudukları belirlenmiştir.

Altınbaş ve Yazıcıoğlu (1987), “Kayseri İlinde El Dokusu Halı Dokuyucuları ve Çalışma Koşulları” üzerine yapmış olduğu araştırmada dokuyucuların % 72.98’inin yıl boyunca halı dokurken, % 27.02’sinin bu sürekliliği sürdürmediğini bildirmiştir.

Ölmez (1999), Niğde ilinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların % 81.4’ü yıl boyunca halı dokurken, % 18.57’sinin yıl içerisinde aralıklı dönemlerde halı dokuduklarını belirlemiştir.

Elde edilen sonuçlardan farklı olarak Başaran (2004), Ereğli bölgesinde yapmış olduğu çalışmada halı dokuyan bireylerin % 54.9’unun belirli aralıklarda, % 45.1’inin ise yıl boyunca sürekli olarak halı dokuduklarını tespit etmiştir.

Kırsal bölgelerde halı dokuyuculuğunun belirli mevsimlerde hız kazandığı bilinmektedir. Doğubayazıt ilçesinde yoğun olarak halı dokunan mevsimler üzerinde durulmuş elde edilen değerler Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Dokuyucuların Yoğun Olarak Halı Dokudukları Mevsim

Mevsim	n	%
Her mevsim	29	38.6
Yaz	24	34.2
Kış	9	12.9
Sonbahar	6	8.6
İlkbahar	4	5.7
Toplam	70	100

Tablo 7 incelendiğinde, Doğubayazıt ilçesinde bireylerin büyük çoğunluğunun tüm mevsimlerde el dokuması halı üretimi yaptıkları tespit edilmiştir (% 38.6).

Dokuyucuların, % 5.7 gibi az bir oranda ise ilkbahar aylarında bu işlemi gerçekleştirdikleri belirlenmiştir.

Kış aylarında bölgenin çok soğuk olması, atölyelerin yeterince ısıtılamaması, ulaşım şartlarının yetersizliği, dokuma üretimini olumsuz yönde etkilemektedir. Gerek gün ışığından yararlanma gerekse hava şartlarının elverişli olmasından dolayı yaz aylarında üretimin yüksek olduğu dokuyucularla karşılıklı görüşmelerle belirlenmiştir.

Çeşitli yörelerde yapılan araştırmalarda benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Altınbaş ve Yazıcıoğlu (1987), Kayseri yöresinde dokuyucuların % 43.14'ünün tüm mevsimlerde, % 40.73'ünün kışın, % 14.11'inin yaz aylarında halı dokuduklarını; Tağı (2006), Simav bölgesinde dokuyucuların % 42.51'inin tüm mevsimlerde, % 35.43'ünün kış aylarında halı dokuduklarını, Başaran (2004), Ereğli bölgesinde dokuyucuların % 52.9'unun her mevsim, % 23.5'inin ilkbahar-kış aylarında halı dokuduklarını tespit etmişlerdir.

Doğubayazıt ilçesinde el dokuması halı üretimi ile uğraşan bireylerin gün boyunca halı dokuma sürelerine ilişkin bilgiler Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Dokuyucuların Gün Boyunca Halı Dokuma Süreleri (Saat)

Süre	n	%
7 saat	8	11.5
8 saat	2	2.8
9 saat	49	70
10 ≤-- saat	11	15.7
Toplam	70	100

Tablo 8'den Doğubayazıt yöresi halı dokuyucularının en fazla 9 saat/gün (% 70), en az ise 8 saat/gün (% 2.8) sürekli olarak halı dokudukları anlaşılmaktadır. Araştırma bölgesinde büyük oranda çocuk ve bekar genç kızların dokuma işlemini gerçekleştiriyor

olmaları, ev işleri yükümlülüklerinin olmaması, atölyelerde uzun süre çalışmalarına olanak sağlamaktadır.

Elde edilen sonuçlara benzer olarak Altınbaş ve Yazıcıoğlu (1987), Kayseri ilinde yapmış olduğu çalışmada halı dokuyucuların % 71.37'sinin gün içerisinde 10–12 saat, % 25.81'inin 7–9 saat çalıştıklarını tespit etmiştir. Ölmez (1999), Niğde ilinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların % 31.43'ünün gün içerisinde 8 saat, % 26'sının 7 saat çalıştıklarını belirtmiştir. Başaran (2004), Ereğli ilçesinde yapmış olduğu çalışmasında halı dokumacılarının % 43.8'nin 8 saat, % 2'sinin ise 2 saat dokuma yaptığını tespit etmiştir. Tağı (2006), Simav ilçesinde yapmış olduğu çalışmada dokumacıların % 30.52'sinin günde 10 saat , % 1.09'nun 5 saat halı dokuduklarını belirtmiştir.

Doğubayazıt yöresinde halı dokuyan bireylerin, günlük çalışmaları süresince dinlenme sıklıklarına ve sürelerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 9 ve Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 9. Halı Dokumacılarının Gün İçerisinde Dinlenme Sıklıkları

Dinlenme Sayısı	n	%
1 defa	41	58.6
2 defa	5	7.1
3 defa	24	34.3
Toplam	70	100

Tablo 9'da görüldüğü gibi Doğubayazıt ilçesindeki bireylerin % 58.6'sının gün içerisinde 1 defa, % 7.1'inin ise 2 defa halı dokuma işlemine ara verdikleri belirlenmiştir. Araştırma bölgesinde el dokuması halı üretimi genellikle atölyelerde belirli kurallar çerçevesinde sürdürülmekte olduğu bilinmektedir. Bu sebeple dokuyucuların dinlenme sıklıkları kendi isteklerine göre değil, yönetimin belirlediği çalışma sürelerine göre belirlenmektedir.

Elde edilen sonuçlara benzer olarak Başaran (2004), Ereğli bölgesinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların büyük çoğunluğunun günlük halı dokuma süreçleri içerisinde 1 defa ara verirken, % 5.2 gibi az bir oranın da, 2 kez ara verdiklerini bildirmiştir.

Tablo 10. Halı Dokuyucularının Dinlenme Süreleri

Dinlenme Süreleri	n	%
30 dakika	1	1.4
60 dakika	25	35.7
75 dakika	21	30.1
90 dakika	4	5.7
120 dakika	19	27.1
Toplam	70	100

Tablo 10'un değerlerinden, el dokuması halı üreticilerinin % 35.7'sinin dinlenme sürelerinin 1 saat, %1.4'ünün ise 30 dakika olduğu anlaşılmaktadır.

Elde edilen değerlere benzer olarak Başaran (2004), Ereğli bölgesinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların % 49'nun 1 saat, % 6.5'inin ise 45 dakika halı dokuma işlemine ara verdiklerini belirtmiştir.

Doğubayazıt ilçesindeki bireylerin halı dokumadıkları zamanlarda yaptıkları işler belirlenmiş ve Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11. El Dokuması Halı Üreticilerinin Diğer Uğraşları

Diğer Uğraşlar	n	%
Ev işi	66	62.2
El işi	24	22.6
Tarım işi	5	4.8
Hepsi	4	3.8
Öğrencilik	4	3.8
Hayvancılık	3	2.8
Toplam	106	100

Tablo 11 incelendiğinde Doğubayazıt ilçesindeki el dokuması halı üreticilerinin % 62.2'sinin halı dokuma işinin yanında ev işleri, % 2.8'inin ise hayvancılıkla uğraştığı tespit edilmiştir.

Altınbaş ve Yazıcıoğlu (1987), Kayseri ilinde yapmış oldukları çalışmada dokuyucuların, %74.59'unun halı dokumadıkları zamanlarda el- ev işi ile uğraştıklarını, %5.65'inin ise tarım işleri ile meşgul olduklarını belirtmişlerdir.

Sezginer (1998), Sivas ilinde yaptığı çalışmada dokuyucuların % 86.7'sinin halı dokuma işleminin yanında el ve ev işleri, % 2.4'ünün ise hiçbir iş yapmadığını belirtmiştir.

Ölmez (1999), Niğde ilinde dokuyucuların % 35.71'inin halı dokuma işleminden arta kalan zamanlarda tarım işi, ev işi, el işi ve çocukların veya kardeşlerin bakımı gibi işleri, % 28.57'sinin ise sadece tarla işlerini yaptıklarını tespit etmiştir.

Başaran (2004), Ereğli bölgesinde yapmış olduğu çalışmada, halı dokuma işlemi dışında bireylerin % 43,1'inin tarım ve hayvancılık, % 5.2'sinin ev ve el işleri yapmakta iken % 5.2'si ise herhangi başka bir iş yapmadıklarını tespit etmiştir.

El dokuması halı üreticiliği, tarım işlerinden arta kalan boş zamanları değerlendirmek amacıyla sadece kış aylarında yapılan uğraş olmanın yanında gelir elde etmek amacıyla yıl boyunca da gerçekleştirilebilmektedir. Doğubayazıt ilçesinde halı dokumacılığı yapan bireylerin bu işi tercih etme nedenleri üzerinde durulmuş elde edilen bilgiler Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Bireylerin Halı Dokuma Amaçları

Amaç	n	%
Gelir elde etmek	50	58.2
Çeyiz olarak kullanmak	7	8.1
Hepsi	11	12.8
Meslek edinmek ve gelir elde etmek	6	7
Kendi ihtiyaçları için	10	11.7
Okul masraflarını çıkarmak	1	1.1
Boş zaman değerlendirmek	1	1.1
Toplam	86	100

Tablo 12’nin değerlerinden Doğubayazıt ilçesindeki halı dokuyucularının % 58.2 gibi büyük çoğunluğunun bu işi gelir elde etmek amacıyla yaptığı anlaşılmaktadır. Araştırma bölgesinde bireylerin % 1.1 gibi düşük oranlarda okul masraflarını karşılamak ve boş zamanlarını değerlendirmek için halı dokudukları belirlenmiştir.

Elde edilen sonuçlara benzer şekilde, Kayseri ilindeki dokuyucuların % 99.19’u (Altınbaş ve Yazıcıoğlu, 1987:38), Simav ilçesindeki dokuyucuların % 80.65’i (Tağı, 2006: 58), Ereğli ilçesindeki dokuyucuların % 47.1’i (Başaran, 2004:135), Niğde ilinde dokuyucuların %80’i (Ölmez, 1999: 162), Sivas ilindeki dokuyucuların %96.4’ünün (Sezginer, 1998: 79) gelir elde etmek için halı dokudukları bilinmektedir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda halı dokuma işlemi boş zamanlarda uğraşılan bir faaliyet olmanın yanında birçok bölgede gelir elde etmek amacıyla gerçekleştirilen bir uğraş olduğu anlaşılmaktadır.

Doğubayazıt bölgesinde dokuyucuların halı dokuma işlemini gerçekleştirdikleri yerleri belirlemek amacıyla elde edilen veriler Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Halı Dokuma İşleminin Yapıldığı Mekan

Mekan	n	%
Atölye	55	78.6
Kendi evi	10	14.3
Kurs	5	7.1
Toplam	70	100

Tablo 13'te görüldüğü gibi Doğubayazıt ilçesinde el dokuması halı üreticilerinin %78.6'sının dokuma işlemini atölyelerde, %10'unun kendi evinde ve % 7.1'inin ise halı kurslarında sürdürdükleri belirlenmiştir.

Kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve çeyiz hazırlamak için halı dokuyan bireylerin genellikle kendi evlerinin bahçelerinde veya sundurmalarında halı dokudukları karşılıklı görüşmeler sonucu anlaşılmıştır.

Altınbaş ve Yazıcıoğlu (1987), Kayseri ilinde yapmış oldukları çalışmada bireylerin %84.27'sinin kendi evlerinde, % 5.73'ünün ise atölye ortamında halı dokuduklarını tespit etmiştir.

Sezginer (1998), Sivas ilinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların %96.4'ü atölyelerde, %3.6'si kendi evlerinde halı dokuduklarını bildirmiştir.

Tağı (2006), Kütahya ili Simav ilçesinde yapmış olduğu çalışmada, dokuyucuların % 44.14'ü kendi evlerinde, % 25.07'si komşu ve akraba evinde ve % 4.91'i ise atölyelerde halı dokuma işlemini gerçekleştirmekte olduğunu bildirmiştir.

Araştırma bölgesi verileri, Sivas ilinden (Sezginer, 1998: 72) elde edilen sonuçlarla paralellik gösterirken, Kayseri ilinden (Altınbaş ve Yazıcıoğlu, 1987: 33) ve Simav ilçesinden (Tağı, 2006: 60) elde edilen sonuçlarla farklılıklar göstermektedir.

Doğubayazıt ilçesinde halı dokuyan bireylerin, bu sanatı öğrendikleri kaynaklar belirlenmiş elde edilen bilgiler Tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14. Halı Dokuma İşleminin Öğrenildiği Kaynak

Kaynak	n	%
Kurs	52	74.3
Aile	15	21.5
Atölye	-	-
Akraba	2	2.8
Okul	1	1.4
Toplam	70	100

Tablo 14’ün değerlerinden Doğubayazıt ilçesindeki dokuyucuların %74.3’ünün halı dokuma işlemini kursta, %1.4’ünün ise okulda öğrendikleri anlaşılmaktadır. Araştırma bölgesinde el dokuması halı üretimini evlerinde sürdüren bireyler bu işlemi geleneksel olarak annelerinden öğrenirken, atölyelerde halı dokuyan bireyler kurslarda usta öğreticilerden öğrenmektedir. Bu durum Doğubayazıt bölgesinde geleneksel öğrenme yönteminin değiştiğini işaret etmektedir.

Elde edilen sonuçlara benzer olarak, Sezginer (1998), Sivas ilinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların % 94.6’sının halı dokuma işini kursta, %5.4’ünün ise ailede öğrendiğini belirlemiştir.

Bu araştırmanın sonuçlarından farklı olarak Ölmez (1999), Niğde ilinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların % 54.29’unun halı dokumayı aile içinde, % 0.57’sinin ise atölyede öğrendiğini; Başaran (2004), Ereğli ilçesinde yapmış olduğu çalışmada halı dokuyan bireylerin % 97.4’ünün bu işi ailede, % 2.6’sının ise tanıdık, komşu gibi kaynaklardan öğrendiğini, araştırma esnasında halı dokumayı kurstan veya herhangi bir kuruluştan öğrenen bireylerin olmadığını bildirmiştir.

Doğubayazıt ilçesindeki halı dokuyuculuğunun yürütülmesi için gerekli olan tezgahları temin etme şekilleri belirlenmiş elde edilen veriler Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15. Dokuyucuların Tezgahlarını Temin Etme Durumları

Tezgah Temin Etme Şekli	n	%
Tüccar aracılığıyla	52	74.3
Sümerbank aracılığıyla	8	11.5
Kendi imkanlarıyla	10	14.2
Toplam	70	100

Tablo 15’te görüldüğü gibi Doğubayazıt bölgesindeki dokuyucuların %74.3’ü dokuma tezgahlarını tüccarlar aracılığıyla temin ederken, %11.5’i ise Sümerbank aracılığıyla temin ettikleri belirlenmiştir. Halı dokuma işlemini evlerinde ve kendi tezgahlarında sürdüren bireylerin bu işlemi kullanım ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıkları karşılıklı görüşmelerde tespit edilmiştir.

Yapılan çalışmalarda elde edilen verilerden farklı olarak, Ölmez (1999), Niğde ilinde yapmış olduğu çalışmada, evlerinde halı dokuyan bireylerin %53.64’ünün tezgâhları aile büyüklerinden, %42.72’sinin ise babalarına yaptırarak temin ettiklerini bildirmiştir. Başaran (2004), Ereğli ilçesinde yapmış olduğu çalışmada halı dokuyucuların %86.9’unun tezgahlarını kendi imkanları ile %13.1’inin ise tüccar aracılığı temin edildiğini belirtmiştir.

Elde edilen verilere benzer olarak, Tağı (2006), Simav ilçesinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların kullandığı tezgahların % 35.42’si tüccar tarafından temin edilirken % 7.90’nın aile büyüklerinden kaldığını belirtmiştir.

Araştırma esnasında Doğubayazıt ilçesinde, atölyelerde el dokuması halı üretimi Ararat Carpet Kilim Ltd. Şti. ve Sümer Halı firmaları aracılığı ile sürdürülmektedir. Araştırma esnasında var olan ve yün halı üretimi yapılan Sümer Halı atölyeleri özelleştirildikten sonra bölgedeki tezgahlar toplatılmıştır. Daha sonra bölgeden edinilen

bilgiye göre halk eğitim merkezine bağlı usta öğretmenler ve dokuyucularla Çınar Halı A.Ş ile sözleşme yapılmış ve aynı atölyelerde bu firma adına ipek halı üretimine devam edildiği bilinmektedir.

El dokuması halı üretiminde tezgah tipleri, kullanım alışkanlıkları ve üretim şekillerine göre yöreden yöreye değişebilmekte, dolayısı ile kullanılan tezgah tipine bağlı olarak diğer araçlarda farklılıklar gözlenebilmektedir. Tezgahın halı üretiminde en önemli araç olmasından dolayı Doğubayazıt ilçesinde kullanılan tezgah tipleri Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Dokuyucuların Kullandıkları Tezgah Tipleri

Tezgah tipi	n	%
Germe tezgahı	17	24.3
Sarma tezgahı	43	61.4
Yer tezgahı	10	14.3
Toplam	70	100

Tablo 16’nın değerlerinden, Doğubayazıt ilçesindeki bireylerin % 61.4’ünün halılarını sarma tezgahlarda (Isparta tipi), % 24.3’ünün germe tezgahlarda (Hereke tipi), %14.3’ünün ise yer tezgahlarında dokuduğu anlaşılmaktadır. Yapılan araştırmada evlerinde kendi ihtiyaçları için halı dokuyan bireylerin, genellikle yer tezgahlarını kullandığı belirlenmiştir.

Başaran (2004), Ereğli bölgesinde yapmış olduğu çalışmada, dokuyucuların % 86.9’unun germe tip (Hereke tipi), %13.1’inin ise sarma tip (Isparta tipi) tezgah kullanmakta olduklarını bildirmiştir.

Tağı (2003), Simav ilçesinde halı dokumacılarının Isparta tipi tezgah kullandıklarını belirtmiştir.

Doğubayazıt ilçesinde halı dokuyucularının kullandıkları tezgahların % 82.9'unun ahşap malzemeden, % 17.1'inin ise metal malzemelerden yapıldığı tespit edilmiştir.

Başaran (2004), Ereğli bölgesinde yapmış olduğu çalışmada tezgahlarının % 63.4'ü metal, %36.6'sının ise ahşap malzemeden yapıldığını bildirmiştir.

Tağı (2003), Simav ilçesinde yapmış olduğu çalışmada halı dokumada kullanılan tezgahların % 55.64'ünün metal, % 44.36'sının ahşap malzemeden yapıldığını ifade etmiştir.

Doğubayazıt ilçesindeki dokuyucuların, el dokuması halı üretiminde kullandıkları iplikleri temin etme şekillerini belirlemek amacı ile elde edilen bilgiler Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17. Halı Dokumada Kullanılan İpliklerin Temin Edilme Şekilleri

İplik Temin Etme Şekilleri	n	%
Tüccar aracılığıyla	52	74.3
Kendi hazırlayarak	10	14.2
Sümerbank aracılığıyla	8	11.5
Toplam	70	100

Tablo 17'nin değerleri incelendiğinde Doğubayazıt ilçesindeki dokuyucuların % 74.3'ü halı dokumada kullandıkları iplikleri tüccar aracılığı ile temin etmektedir. Bölgede % 11.5 gibi az oranda Sümerbank aracılığı ile iplik temin eden dokuyucular bulunmaktadır.

Yapılan karşılıklı görüşmelerden elde edilen bilgilere göre; araştırma bölgesinde geniş yaylaların olması, küçükbaş hayvan besiciliğine olanak sağlamaktadır. Bölgede genellikle hayvancılık köylerde, erkek bireyler tarafından yapılmaktadır. Kadınlar ise koyunlardan elde ettikleri yünlerin yıkanıp, eğrilmesi işlerinde rol almaktadır (%14.2).

Ölmez (1999), Niğde ilinde yapmış olduğu çalışmada, evlerinde halı dokuyan bireylerin % 54.55'inin gerekli atkı, çözgü ve ilme ipliklerini satın alarak, % 45.45'inin ise tops halinde aldıklarını belirtmiştir.

Başaran (2004), Ereğli ilçesinde yapmış olduğu çalışmada, halı dokumacılığı ile uğraşan bireylerin % 71.2'si dokumada kullandıkları iplikleri kendileri hazırlarken, % 6.5'inin tüccardan aldığını, % 3.9'u ise kendi hazırladıkları iplere ilave olarak tüccardan temin ettiklerini tespit etmiştir.

Halı dokumanın ilk aşaması çözgü çözme işlemidir. İlk basamak olması sebebiyle burada yapılan bir hata halının tüm aşamalarını etkilemektedir. Yapılacak olan hataları en aza indirmek için genellikle çözgü çözme, işlemi iyi bilen kişiler tarafından yapılmalıdır. Bu gerekçe ile Doğubayazıt ilçesindeki dokuyucuların çözgü çözme işlemini bilme durumları belirlenmiş ve dokuyucuların % 80'inin çözgü hazırlama işlemini bilmedikleri, %20'sinin ise çözgü çözme işlemini bildikleri anlaşılmaktadır.

Karşılıklı görüşmelerden elde edilen bilgilere göre, araştırma bölgesinde halı dokuma işlemi genellikle atölyelerde yapıldığı bilinmektedir. Üretimin düşmesini engellemek ve hata payını azaltmak için çözgü hazırlama işi, atölyelerde usta öğreticiler tarafından yapılmaktadır. Bu durum dokuyucuların çözgü çözme işlemini öğrenmelerine engel teşkil etmektedir.

Altınbaş ve Yazıcıoğlu (1987), bu araştırma sonuçlarına benzer şekilde, Kayseri yöresinde yaptıkları araştırmada halı dokuyucularının büyük çoğunluğunun (% 92.74) çözgü çözmeyi bilmediklerini bildirmiştir. Sezginer (1998), Sivas ilinde yapmış olduğu çalışmada halı dokuyucularının %63.3'ünün çözgü çözme işlemini bilmediğini, %36.7'sinin ise bu işlemi bildiğini bildirmiştir.

Tağı (2006), Kütahya ili Simav ilçesinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların %73.02'sinin çözgü çözmeyi bilmediğini, % 26.98'inin ise çözgü çözme işlemini bildiğini tespit etmiştir. Yazar, Simav ilçesinde çözgünün çözülüp, tezgaha aktarılması işlemi köylerde tüccarları temsil eden kişilerce yapıldığını belirtmiştir. Simav bölgesinde yapılan çalışma ile Doğubayazıt bölgesinden elde edilen veriler birbiri ile benzerlik göstermektedir.

Araştırma bölgesinde elde edilen sonuçlardan farklı olarak Başaran (2004), Ereğli ilçesindeki dokuyucuların % 79.1 gibi büyük bir oranının halı dokumak için gerekli olan çözgüyü kendilerinin hazırladığını, çözgü çözmeyi bilmeyenlerin ise genellikle genç bireyler olduğunu bildirmiştir. Ölmez (1999), Niğde ilinde yapmış olduğu çalışmada, dokuyucuların % 66.57'sinin çözgü çözmeyi bildiğini, %33.43'ünün ise bu işlemi bilmediklerini belirtmiştir.

Doğubayazıt ilçesinde dokuyucuların büyük çoğunluğunun çözgü çözmeye işlemini bilmedikleri belirlenmiştir. Buna göre Doğubayazıt bölgesinde el dokuması halı üretiminde kullanılan çözgülerin % 80'inin usta öğreticiler tarafından, % 20'sinin dokuyucular tarafından hazırlandığı tespit edilmiştir.

Yapılan çalışma sonuçlarına benzer olarak Tağı (2006), Simav ilçe merkezi ve köylerinde tüccarların, çözgü ipliklerini tüccar adına aracı kurumlara hazırlattığı bunun yanında halı için gerekli tüm malzemeyi (atki, ilmeklik iplik, desen) dokuyucuya temin ettiklerini bildirmiştir.

Elde edilen sonuçlardan farklı olarak, Ölmez (1999), Niğde ilinde yapmış olduğu çalışmada halı dokuma işlemi için gerekli çözgü ipliklerinin %40.00'inin bu işi bilen kişiler tarafından, % 2.86'sının ise komşular tarafından hazırlandığını bildirmiştir. Başaran (2004), Konya- Ereğli ilçesinde yapmış olduğu çalışmada çözgü çözmeye işleminin %79.1 oranında dokuyucunun kendisi, %3.9 oranında ise tüccar tarafından gerçekleştirildiğini bildirmiştir.

Doğubayazıt ilçesinde çözgü çözmeye işlemini bilen dokuyucuların bu işlemi hazırladıkları yerler üzerinde durulmuş ve dokuyucuların % 92.8'inin bu işlemi tezgah üzerinde, % 7.2'sinin ise çözgüyü çözgü aracında gerçekleştirdikleri anlaşılmıştır.

Doğubayazıt ilçesinde halı dokuma işleminde kullanılan ipliklerin renklendirmeleri üzerinde durulmuş, elde edilen bilgiler Tablo 18'de sunulmuştur.

Tablo 18. Kullanılan İplikleri Renklendirilmelerinde Şekilleri

Renklendirme Şekilleri	n	%
Boyalı iplik satın alarak	60	85.7
Doğal ve sentetik boya ile	3	4.3
Doğal boya ile	7	10
Toplam	70	100

Tablo 18'in değerlerinden, Doğubayazıt ilçesinde halı dokumada kullanılan ipliklerin % 85.7'si boyalı olarak satın alınmakta, % 4.3'ü ise doğal boya ve sentetik boyaların karışımından elde edilen boyalarla dokuyucular tarafından renklendirilmekte olduğu belirlenmiştir.

Doğubayazıt bölgesinde halı dokumada kullanılan ipliklerin renklendirilmesinde doğal boya yöntemlerini kullanan bireyler, genellikle kendi hazırladıkları iplikleri boyamakta ve yöre özelliği taşıyan renkler elde etmektedir. Araştırma bölgesinde yetiştirilen koyunların yünlerinin çeşitli renklerde olduğu gözlenmiştir. Özellikle kendi ihtiyaçları için halı dokuyan bireylerin, yünün çeşitli doğal renklerini bir arada ve uyum içinde geleneksel motiflerde kullandıkları yapılan incelemelerden anlaşılmıştır.

El dokuması halıların motif ve kompozisyon özellikleri yörelere göre çeşitlilik göstermektedir. Doğubayazıt ilçesinde halı dokuyuculuğunda kullanılan desenlerin temin edilme şekilleri üzerinde durulmuş, elde edilen veriler Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 19. Dokuyucuların Halı Desenini Temin Etme Şekli

Desen Temin Etme Şekli	n	%
Tüccar aracılığıyla	52	74.3
Sümerbank aracılığıyla	8	11.4
Hafızadan	6	8.6
Eski halılardan ve hafızadan	4	5.7
Toplam	70	100

Tablo 19’da görüldüğü gibi Doğubayazıt ilçesinde bireylerin büyük çoğunluğu halı dokumada kullandıkları desenleri tüccar aracılığıyla temin etmektedir (%74.3). Bölgede, desenlerini eski halılardan ve hafızadan oluşturan dokuyucuların oranı oldukça düşüktür (%5.7). Desenlerini tüccar aracılığı ile temin eden bireyler, onların isteği doğrultusunda halı üreterek, genellikle yöreye ait motif, renk, desen ve kompozisyon özelliklerini kullanmamaktadır.

Elde edilen sonuçlardan farklı olarak, Sezginer (1998), Sivas ilinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların % 95.8’inin halı dokumada kullandıkları desenler için daha önce hazırlanmış örneklerin kullanıldığını belirtmiştir. Başaran (2004), Ereğli ilçesinde yapmış olduğu çalışmada, dokuyucuların halılarda kullandıkları desenlerin % 68.6’sının eski halı desenlerinden, % 26.1’inin hafızadan ve tüccardan, % 5.2’sinin ise sadece tüccardan elde edildiğini tespit etmiştir. Ölmez (1999), Niğde ilinde yapmış olduğu çalışmada evlerinde dokuma yapan bireylerin % 68.182’sinin halı dokumada kullandıkları desenleri eski halılardan temin ettiklerini bildirmiştir.

Araştırma bölgesi ile benzer özellikler içeren Simav ilçesinde de (Tağı, 2006: 61) tüccarlar halı için gerekli tüm malzemeyi dokuyuculara temin etmektedir.

Sonuçlar genel olarak incelendiğinde, tezgah, desen ve iplik ihtiyaçları tüccar tarafından karşılanan bireyler, gelir elde etmek için atölyelerde sipariş üzerine halı dokumaktadırlar. Tezgah, desen ve ipliklerini kendi imkanları ile temin eden bireylerin ise evlerinde kendi ihtiyaçlarını karşılamak, genellikle çeyiz hazırlamak için halı dokudukları bilinmektedir.

Doğubayazıt ilçesinde deseni haliya aktarma işlemine “sekim” denilmektedir. Dokuyucunun desenin rahatça haliya aktarabilmesi için desenin tezgâh üzerinde bulunduğu yere ilişkin elde edilen bilgiler Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. Halı Dokuma Esnasında Desenin Tezgah Üzerinde Duruş Şekli

Desenin Durduğu Yer	n	%
Ön üstte	57	81.4
Ön karşıda	13	18.6
Yanda altta	-	
Yanda üstte	-	
Toplam	70	100

Tablo 20’de görüldüğü gibi Doğubayazıt ilçesinde bireylerin % 81.4’ü halı dokuma esnasında deseni ön-üstte, % 18.6’sı gibi az oranda ise ön-karşıda bulundurdukları tespit edilmiştir.

Ölmez (1999), Niğde ilinde yapmış olduğu çalışmada, dokuyucuların halı dokuma esnasında takip ettikleri desenlerin genellikle tezgah üzerinde ön-üstte (% 35.42) bulunduğunu belirtmiştir. Başaran (2004), Ereğli ilçesinde yapmış olduğu çalışmada ise tezgah üzerindeki desenlerin % 56.9’unun yanda-altta, % 39.2’sinin ön-üstte, % 3.9’sinin ise yanda- üstte durduğunu bildirmiştir.

Dokunan halının genişliği ve halının belli bir sürede yetiştirilme durumuna göre tezgah başında birden fazla dokuyucu bulunduğu, bazı yörelerde bu tür nedenler olmasa bile halının yardımlaşarak dokunduğu bilinmektedir (Başaran, 2004: 142).

Doğubayazıt ilçesinde el dokuması halı üretiminde tezgah başında çalışan kişi sayısı üzerinde durulmuş elde edilen veriler Tablo 21’de sunulmuştur.

Tablo 21. Tezgah Başında Çalışan Kişi Sayısı

Kişi Sayısı	n	%
1-2 kişi	51	72.9
3-4 kişi	17	24.3
5-6 kişi	2	2.8
Toplam	70	100

Tablo 21'in değerleri incelendiğinde, Doğubayazıt ilęesinde bir tezgahda çalışan kişi sayısının en fazla %72.9 oranı ile 1-2 kişi, %2.8 oranı ile ise 5-6 kişi olduğu anlaşılmaktadır.

Elde edilen sonuçla benzer olarak Başaran (2004), Ereğli bölgesinde yapmış olduğu çalışmada, halı dokuma esnasında tezgah başında genellikle 1-2 kişinin (%68.6) alıştığını, 3-4 kişinin çalışma oranını ise %31.4 olarak belirlemiştir. lmez (1999), Niğde ilinde yapmış olduğu çalışmada bir tezgah başında genellikle 2 kişi çalıştığını belirtmiştir (%33.43).

Bu araştırmaların sonuçlarından farklı olarak Tağı (2006), Kütahya ili Simav ilęesinde yapmış olduğu çalışmada dokuma esnasında tezgah başında genellikle 4 kişi bulunduğunu (%13.97), dokuyucuların yer değişikliği yapmadıklarını saptamıştır.

Tezgah başında dokuyucuların birlikte veya ayrı zamanlarda çalışmaları, yer değiştirmeleri bazen halı yüzeyinde hatalara neden olabilmektedir. Doğubayazıt ilęesinde bireylerin halı dokuma esnasında yer değişikliği yapma durumları araştırılmış ve el dokuması halı üretimi esnasında bireylerin %71.4'ünün tezgahlarında yer değişikliği yaptığı, %28.6'sının ise yer değişikliği yapmadığı tespit edilmiştir.

lmez (1999), Niğde ilinde yapmış olduğu çalışmada, dokuyucuların %57.96'sının yer değişikliği yapmadıklarını, %42.04'ünün ise yer değişikliği yaptığını belirtmiştir.

Başaran (2004), Ereğli bölgesinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların büyük çoğunluğunun (% 54.2) tezgah başında yer değişikliği yapmadığını, % 37.9'unın yer değiştirdiklerini, %7.8'inin ise bazen yer değişikliği yaptıklarını bildirmiştir.

Yer değişikliği yapan bireylere bu işlem sonucu desende bozulma durumları tespit edilmiştir. Elde edilen verilere göre Doğubayazıt bölgesinde dokunan halıların büyük çoğunluğunun (%65.7) desenlerinde bozulma olmadığı, %34.3'ünün ise desenlerinde bozulma olduğu anlaşılmıştır.

Elde edilen bilgilerle paralel olarak Ölmez (1999), Niğde ilinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların %93.88'inin desenlerinde bozulma olmadığını, %6.12'sinin ise bozulmalar olduğunu belirtmiştir. Başaran (2004), Ereğli bölgesinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların % 78.4'ü desende bozulma olmadığını, % 17.6'sı ise desende bozulma olduğunu bildirmiştir.

El dokuması halı üretiminde ilme ipliklerinin uçlarının kesilme durumları bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Bazı bölgelerde iplik uçları her sıra bitiminde kesilirken, bazı bölgelerde kesilmeden halı dokuma işlemi yapılmakta, halı bittikten sonra makine ile kesim uygulanabilmektedir. Doğubayazıt ilçesinde dokuyucuların halı dokuma esnasında ilme uçlarını kesme durumlarına ilişkin bilgiler toplanmış, Tablo 22'de sunulmuştur.

Tablo 22. Halı Dokumada İlmelerin Kesilme Durumları

İlme Uçlarının Kesilme Durumu	n	%
Her sıra bitiminde	62	88.6
2 sırada bir	7	10
3 Sırada bir	1	1.4
Toplam	70	100

Tablo 22'de görüldüğü gibi Doğubayazıt ilçesindeki dokuyucuların %88.6'sının ilmeleri her sıra bitiminde, % 1.4'ü ise 3 sırada bir kestiği tespit edilmiştir. Yörede kesim işlemi istenen hav yüksekliğine göre ayarlanmış ayarlı makaslarla yapılmaktadır.

Bu araştırmada elde edilen sonuçlara benzer şekilde Başaran (2004), Ereğli ilçesinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların büyük çoğunluğunun her sıra bitiminde ilme ipliklerini kestiklerini bildirmiştir (% 94.1).

Bu araştırma sonuçlarından farklı olarak Yazıcıoğlu (1982), Kayseri yöresinde halılara günde 2 kez makasla kırılmak suretiyle hav boyu verildiğini tespit etmiştir. Kullanılan makasların ayarlı olmadığından bu işlemin halının her noktasında aynı ayarda yapabilmek için halıyı dokuyanlar arasında en usta olan kişiler tarafından yapıldığını belirtmiştir. Ölmez (1999), Niğde ilinde yapmış olduğu çalışmada

dokuyucuların %43.42'sinin 2 sırada bir ilme ipliklerini kestiğini saptamıştır. Tağı (2003), Simav ilçesinde kırkım işleminin halı bitiminde makine ile gerçekleştirildiğini tespit etmiştir.

Dokuma işlemi biten halılar tezgâhtan çıkarıldıktan sonra süpürme, alazlama, silme vb. gibi çeşitli bitirme işlemlerine tabi tutulmaktadır. Doğubayazıt ilçesinde el dokuması halıların tezgâhtan çıkarıldıktan sonra gördüğü işlemler belirlenmiş, elde edilen bilgiler Tablo 23'te verilmiştir.

Tablo 23. Uygulanan Halı Bitirme İşlemleri

Uygulanan Halı Bitirme İşlemi	n	%
Yapmıyor	11	10
Kırkım	1	0.9
Silme	58	52.7
Kuru süpürme	30	27.2
Güneşlendirme	4	3.7
Düz iki tahta arasında potluk düzeltme	6	5.5
Toplam	110	100

Tablo 23 incelendiğinde, Doğubayazıt ilçesinde tezgâhtan çıkarılan halıların %52.7'sine silme, %27.2'sine ise kuru süpürme işlemi uygulandığı anlaşılmaktadır. Bölgede tezgâhtan çıkarılan halılara % 0.9 gibi az bir oranda kırkım işleminin de uygulandığı bilinmektedir.

Araştırma bölgesinde genellikle biten halılar kuru süpürme ve silme işlemi yapıldıktan sonra tüccara teslim edilmekte, yıkama, kurutma, patoz, ütöleme, kırkım, kontur kesme, saçak örme vb. gibi bitim işlemleri tüccarlar tarafından farklı birimlerde yaptırıldığı tespit edilmiştir.

Yapılan çalışma sonuçlarına benzer olarak, Tağı (2003), Simav yöresinde yapmış olduğu çalışmada biten halıların tüccarlar tarafından teslim alınarak, tüm son işlemleri (yıkama, kurutma, patoz, ütöleme, kırkım, kontur kesme, saçak örme)

kendilerinin yaptığını, dokuyucuların ise halıyı tezgâhtan indirdikten sonra sadece kuru süpürme işlemin uyguladıklarını saptamıştır.

Başaran (2004), Ereğli bölgesinde yapmış olduğu çalışmasında dokuyucuların % 96.1 gibi yüksek bir oranla biten halılara sadece kuru süpürme, % 2.6 oranıyla silme işlemi uyguladıkları anlaşılmaktadır. Bitirme işlemi yapmayanların oranı ise %1.3'lük bir dilimi oluşturduğunu bildirmiştir.

3.2.3. Dokuyucuların Ekonomik Durumlarına İlişkin Bilgiler

Araştırma bölgesindeki ailelerin, çocuk yaştaki bireyleri dahi, atölyelerde halı dokuyarak aldıkları ücretleri aile bütçesine katkı sağlamak ve çeyiz giderleri için kullandıkları belirlenmiştir. Doğubayazıt ilçesindeki dokuyucuların ekonomik durumlarını belirlemek amacıyla; ailenin ana geçim kaynağını, halı dokuyucularının gün içerisinde attıkları düğüm sayılarını, uygulanan ücret sistemini, dokuyucuların ücretlerini alma zamanlarını, el dokuması halı üretiminden kazandıkları yıllık gelir düzeylerini, dokuyucuların sosyal güvence durumlarını, halının kimin adına dokunduğunu, tüccar adına sürekli halı dokuma durumlarını ve tüccarlar tarafından dokuyuculara bahşiş/hediye verilme durumları ile ilgili bilgiler tespit edilmiş, tablolar halinde sunulmuştur.

Doğubayazıt ilçesinde el dokuması halı üretimi yapan bireylerin ailelerinin ana geçim kaynağını belirlemek amacıyla elde edilen bilgiler Tablo 24'te sunulmuştur.

Tablo 24. El Dokuması Halı Üreticilerinin Ana Geçim Kaynakları

Ana Geçim Kaynağı	n	%
Serbest meslek	41	48.8
Ücretli (işçi, memur, emekli)	19	22.6
Tarım ve hayvancılık	17	20.2
Halı dokumacılığı	7	8.4
Toplam	84	100

Tablo 24'ün değerleri incelendiğinde, Doğubayazıt ilęesindeki dokuyucuların ailelerinde ana geçim kaynağını % 48.8 serbest meslek, % 8.4 halı dokumacılığının oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Bu alışma ile benzer olarak, Altınbaş ve Yazıcıoğlu (1987), Kayseri ilinde yapmış oldukları çalışmada dokuyucuların % 45.15'inin ana geçim kaynağını işçilik, % 27.02'sinin ise halıcılık oluşturduğunu belirtmişlerdir.

Başaran (2004), Ereğli bölgesinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların % 47.6'sını geçim kaynağını tarım- hayvancılık ve halı dokumacılığından, % 26.1'inin tarım- hayvancılıktan, % 7.8'inin halı dokumacılığından sağladıklarını tespit etmiştir.

lmez (1999), Niğde ilinde yapmış olduğu çalışmada, dokuyucuların %44.86'sının ana geçim kaynağını halı dokumacılığı, % 44.29'unun ise tarım olduğunu belirtmiştir. Elde edilen bulgular araştırma bölgesi ile farklılık göstermektedir.

Ülkemizde el dokuması halı üretimi, dokuyucuların evlerinde kendi adlarına, atölyelerde tüccar adına veya çeşitli kurum ve kuruluşlarda şahıs adına dokunarak gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla el dokuması halılar üreticiden tüketicie ulaşana kadar pek çok ticari kanal ve aşama kat edebilmektedir (Başaran, 2004: 154). Doğubayazıt ilęesinde halı ile uğraşan bireylerin halıyı kimin adına dokudukları belirlenmiş, elde edilen veriler Tablo 25'te sunulmuştur.

Tablo 25. El Dokusu Halının Kimin Adına Dokunduğu

Halının Kime Dokunduğu	n	%
Kendi ihtiyaı	10	14.2
Tüccar	51	72.9
Sümerbank	9	12.9
Toplam	70	100

Tablo 25'te görüldüğü gibi Doğubayazıt bölgesindeki dokuyucularının % 72.9'unun tüccara, % 12.9'unun Sümerbank'a, %14.2'sinin ise kendi ihtiyacını karşılamak için halı dokuduğu tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına benzer olarak Altınbaş ve Yazıcıoğlu (1987), Kayseri ilinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların %71.77'sinin halıcı hesabına, %28.23'ünün ise kendi hesabına halı dokuduğunu bildirmiştir. Yazarlar çalışmalarında, araştırmaları esnasında kooperatif hesabına halı dokuyan bireylere rastlamadığını belirtmişlerdir. Tağı (2003), Simav ilçesinde yapmış olduğu çalışmada, dokuyucuların % 97.28 gibi önemli bir kısmının tüccara halı dokuduğunu bildirmiştir.

Elde edilen sonuçlardan farklı olarak Başaran (2004), Ereğli bölgesinde yapmış olduğu çalışmada, kullanım çeyiz gibi ihtiyaca yönelik veya satmak üzere kendi adına halı dokuyanların oranını % 83 olarak bildirmiştir.

Doğubayazıt ilçesindeki bireylerin tüccara daha önce halı dokuma durumları belirlenmiştir. elde edilen verilere göre Doğubayazıt bölgesindeki dokuyucuların % 50'si daha önce tüccara halı dokuduğu, %50'si ise daha önce tüccara halı dokumadığı tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına benzer olarak Başaran (2004), Ereğli ilçesinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların %58.2'sinin daha önce tüccara dokuma yapmadığını, %41.8'nin ise tüccar adına halı ürettiklerini tespit etmiştir.

Doğubayazıt ilçesinde el dokusu halı üreticilerinin tüccara halı dokumayı bıraktılar ise bırakma nedenlerine yönelik elde edilen veriler Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26. Tüccara Halı Dokumayı Bırakma Nedenleri

Nedenler	n	%
Devam ediyor	58	82.9
Okul	1	1.4
Tüccar ile anlaşmazlık	1	1.4
Çeyiz hazırlamak	10	14.3
Toplam	70	100

Tablo 26’da görüldüğü gibi Doğubayazıt ilçesindeki el dokuması halı üreticilerinin % 82.9’u tüccara halı dokumaya devam etmekte, % 1.4’ü ise okul veya tüccar ile çeşitli anlaşmazlıklar gibi sebeplerle halı dokuma işlemini bırakmış oldukları belirlenmiştir.

Doğubayazıt bölgesinde halı dokuyucularının düğüm atma hızlarını, bu doğrultuda kazançlarını belirlemek amacıyla, gün içerisinde bir dokuyucunun ortalama attığı düğüm sayısı üzerinde durulmuş, elde edilen veriler Tablo 27’de sunulmuştur.

Tablo 27. Halı Dokuyucularının Gün İçerisinde Attıkları Düğüm Sayıları

Düğüm Sayıları	n	%
0–999	6	8.6
1000–1999	7	10
2000–2999	6	8.6
3000–3999	21	30
4000–4999	14	20
5000≤ --	16	22.8
Toplam	70	100

Tablo 27’de görüldüğü gibi gün içerisinde bireylerin % 30’unun 3000–3999 arasında, % 8.6 oranları ile 0-999 ve 2000-2999 arasında düğüm attıkları tespit edilmiştir. Araştırma bölgesinde dokuyucuların halıları atölyelerde, belli mesai saatleri

içerisinde ve sıra hesabı yaparak dokumaları düğüm sayılarının hesaplanmasına kolaylık sağlamaktadır.

Elde edilen değerlerden farklı olarak Altınbaş ve Yazıcıoğlu (1987), Kayseri ilinde yapmış oldukları çalışmada halı dokuyucularının saatte ortalama 1.225.27 düğüm atabildiklerini saptamışlardır. Ayrıca yazarlar evlerde halı dokuyanların, atölyelerde halı dokuyanlardan daha fazla düğüm atkılarını bildirmektedirler. Tağı (2006), Simav ilçesinde yapmış olduğu çalışmada, dokuyucuların bir günde kaç düğüm attığını bulmak için önce sıra sayılarını tespit etmiş daha sonra düğüm sayılarını hesaplamıştır. Simav ilçesinde yapılan araştırmada gün içerisinde dokuyucuların % 29.70'i 6001–7000 arası düğüm, % 20.71'i 5001–6000 arası düğüm, % 17.71'i 4001–5000 arası düğüm ve % 12.26'sı 7001–8000 arası düğüm attıklarını tespit etmiştir. Sezginer (1998), Sivas ilinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların %27.1'nin günde 6800–6000, %15.1'inin ise 5900–5100 düğüm atabildiklerini bildirmiştir.

Araştırma bölgelerinden elde edilen sonuçlara göre, Simav ve Sivas bölgelerindeki dokuyucuların düğüm atma hızları, Doğubayazıt bölgesindeki dokuyucuların düğüm atma hızlarından fazla olduğu belirlenebilmektedir.

Halı dokuyucularına ödenen ücretler ve ücretlerin belirleniş şekilleri, bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Bu sebeple Doğubayazıt ilçesinde bireylere halı dokuma işlemi karşılığında ödenen ücretlerinin hangi sistemde belirlendiğini tespit etmek amacıyla elde edilen bilgiler Tablo 28'de verilmiştir.

Tablo 28. Halı Dokumada Uygulanan Ücret Sistemi

Uygulanan Ücret Sistemi	n	%
Sıra hesabı	35	50
Mesai ücreti	25	35.7
Parça başı	10	14.3
Toplam	70	100

Tablo 28’de görüldüğü gibi Doğubayazıt bölgesindeki dokuyucuların büyük çoğunluğunun ücretleri sıra hesabı ile belirlenmektedir (% 50). Bireylerin % 35.7’sinin halı dokuma ücretleri mesai sistemi ile (08:00- 18:00 saatleri arası) belirlenirken, % 14.3’ünün parça başı ücretlerinin belirlendiği tespit edilmiştir.

Bu araştırmanın sonuçlarından farklı olarak, Başaran (2004), Ereğli ilçesinde satışa sunulan halılarda % 60.1 oranında parça başı, % 17 oranında metre kare hesabı olarak ücretlerin belirlendiğini bildirmiştir. Yazar halıların, günlük kullanım, çeyiz, hediye, ölümlük vb. şekilde değerlendirip satmadığını belirten bireylerin oranını ise % 13.7 olarak tespit etmiştir.

Doğubayazıt ilçesindeki bireylerin, halı dokuma işleminden elde ettikleri yıllık gelirleri belirlemek amacıyla elde edilen bilgiler Tablo 29’da sunulmuştur.

Tablo 29. Halı Dokumacılığından Elde Edilen Yıllık Gelir (TL)

Gelir	n	%
Gelir Yok	10	14.3
1-999	6	8.6
1000-1999	10	14.3
2000-2999	16	22.9
3000-3999	22	31.4
4000-4999	5	7.1
5000≤--	1	1.4
Toplam	70	100

Tablo 29’da görüldüğü gibi Doğubayazıt ilçesindeki dokuyucuların % 31.4’ü yıllık 3000–3999 TL arasında gelir elde ederken, % 1.4’ü 5000 TL ve daha fazla yıllık gelir elde ettikleri tespit edilmiştir. Dokuyucuların % 14,3’ünün ise herhangi bir gelir elde etmedikleri, kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve çeyiz hazırlamak için halı dokudukları belirlenmiştir.

Altınbaş ve Yazıcıoğlu (1987: 39), Kayseri ilinde yapmış oldukları çalışmada, halı dokuma ücretlerini doğrudan sorarak belirleyemedikleri için kendilerinin hesaplayarak bulduklarını bildirmişlerdir. Bu sisteme göre yazarlar, 1000 düğüme ödenen ücretin halının desimetrekaresine göre değişmekte olmasına rağmen, ortalama 25 TL civarında olduğunu tespit etmişlerdir.

Tağı (2006), Simav ilçesinde yapmış olduğu çalışmada halı dokuyucularının ücretlerini 1 sıra 120 tel ve 60 düğüm olarak sabitlemiş ve % 39.84 dokumacının günlük 20 -30 TL kazandığını belirtmiştir. Alınan ücretler yıllık olarak hesaplandığında 2400–3600 aralığında olduğunu bildirmiştir.

Simav ve Doğubayazıt ilçelerinde halı dokumacılarının kazandıkları yıllık ortalama ücretler birbiri ile benzerlik göstermektedir.

Doğubayazıt ilçesindeki bireylere halı dokuma karşılığı ücretlerinin ödenme zamanlarını belirlemek amacıyla elde edilen bilgiler 30’da sunulmuştur.

Tablo 30. Dokuyucuların Ücretlerini Alma Zamanları

Ücretin Alınma Zamanı	n	%
Ay başında	60	85.7
Ücret almamakta	7	10
Halı bitiminde	3	4.3
Toplam	70	100

Tablo 30’da görüldüğü gibi Doğubayazıt ilçesindeki dokuyucularının % 85.7’si halı dokuma karşılığı ücretlerini ay başında alırken, % 4.3’ü ise halı bitiminde aldığı tespit edilmiştir. Dokuyucuların %10’u ise kendi ihtiyacı için halı dokumakta ve herhangi bir ücret almamaktadır. Yapılan karşılıklı görüşmeler sonucu tüccarların maaşları zamanında ödedikleri, Sümerbank’ın ise nadiren 1–2 hafta geç ödeme yaptığı belirlenmiştir.

Bu araştırmanın sonuçlarından farklı olarak Başaran (2004), Ereğli yöresinde dokuyucuların parça başı ücret ödeme sistemine paralel olarak, %91.5 gibi büyük bir

oranın halının dokuma işlemi bittikten sonra ücretlerini aldıklarını tespit etmiştir. Yazar, dokuyucuların %1.3'ünün ücretlerinin yarısını halı başlangıcında, diğer yarısını ise halı teslim edildiğinde veya isteğe göre farklı zamanlarda aldıklarını bildirmiştir. Tağı (2003), Simav ilçesinde yapmış olduğu çalışmada tüccara halı dokuyan bireylerin genellikle halı bittikten sonra ücret aldığını ve bu ücretlerin dokunan sıra sayısına göre hesaplandığını belirtmiştir.

Dokuyuculara halı dokuma ücretlerinin yanında halı bitiminde veya özel siparişlerde bahşiş adı altında ek ödeme yapılabilir. Doğubayazıt ilçesinde halı dokuyucularına tüccarlar tarafından bahşiş ödeme durumlarını belirlenmiştir. elde edilen değerlere göre Doğubayazıt ilçesindeki dokuyucuların % 54,3'ü tüccar tarafından bahşiş alırken, % 45.7'si bahşiş almamaktadır. Yapılan karşılıklı görüşmelerle dokuyucuların bahşiş adı altında aldıkları ücretler, tüccarların istediği kalitede ve temizlikte halı üretildiğinde ödendiği belirlenmiştir. Tüccarlar verdikleri bahşişi, dokunan halının ebatlarına göre (küçük ebatlardaki halılar için 10 TL, büyük ebatlardaki halılar için 20 TL ve özel kalite halılar için 30 TL) belirlemektedirler.

Araştırma sonuçlarından farklı olarak Başaran (2004), Ereğli yöresinde yapmış olduğu çalışmada halı dokutan tüccarların, dokuyuculara emeğinin dışında ek ödeme yapmadığını (% 93.5), “el emeği” olarak az miktarda bahşiş verildiğini bildirmiştir.

Bazı bölgelerde halı tüccarları dokuttukları halıların karşılığında ödemeyi, peşin para yerine çeşitli hediyeler vererek yapabilmektedirler. Doğubayazıt ilçesinde bireylere halı tüccarları tarafından bu şekilde ödeme yapılıp yapılmadığını belirlemek amacıyla elde edilen bilgiler incelendiğinde dokuyucuların halı dokumadan elde ettikleri ücret yerine herhangi bir hediye verilmediği, ücretlerini sürekli TL olarak aldıkları anlaşılmaktadır (%100).

Doğubayazıt bölgesinde yapılan araştırmadan elde edilen bilgilere göre el dokuması halı üreticilerinin geçmişte tüccara halı dokudukları ve günümüzde de dokumaya devam ettikleri anlaşılmaktadır. Bazı bölgelerde tüccarlar dokuyuculara kira, yakacak, elektrik faturası vb. isimlerin altında ek ödemeler yapabilmektedir. Doğubayazıt ilçesinde bu durumu belirlemek amacıyla elde edilen bilgilere göre Doğubayazıt ilçesindeki dokuyucuların %97.1'inin kira, yakacak, elektrik faturası vb.

gibi ek ödeme almadığı, % 2.9'unun ise bu isimler altında ödeme aldığı tespit edilmiştir. Karşılıklı görüşmelerden elde edilen bilgilere göre, ek ödeme aldığını bildiren bireyler, atölyelerde halk eğitime bağlı olarak çalışan usta öğreticileridir. Usta öğreticiler atölyenin gelir ve giderlerinden sorumlu oldukları için, tüm çalışanlar adına tüccarla birebir görüşen kişilerdir. Doğubayazıt ilçesinde atölyelerin tüm giderleri aslında tüccarlar tarafından karşılanmakta olduğu anlaşılmaktadır.

Ülkemizde genellikle halı dokuyuculuğu bir meslek dalı olarak kabul edilmemektedir. Bu nedenle dokuyucuların çoğunun sosyal güvenceleri bulunmamaktadır. Doğubayazıt ilçesindeki el dokuması halı üreticilerinin sosyal güvencelerini belirlemek için elde edilen bilgiler Tablo 31'de verilmiştir.

Tablo 31. Dokuyucuların Sosyal Güvenceleri Durumları

Sosyal Güvence Durumu	n	%
Sosyal güvence yok	40	57.1
SSK	2	2.9
Yeşil Kart	28	40
Toplam	70	100

Tablo 31'in değerlerinden Doğubayazıt ilçesindeki dokuyucuların büyük çoğunluğunun herhangi bir sosyal güvencesinin olmadığı anlaşılmaktadır (%56.6). Bireylerin %40'ının sağlık hizmetlerinden yararlanmak için yeşil kart sahibi, %2'9'unun ise SSK'lı olduğu tespit edilmiştir. Yapılan karşılıklı görüşmeler sonucu elde edilen bilgilere göre SSK güvencesi olan dokuyucuların, halk eğitim bünyesinde çalışan usta öğreticiler olduğu belirlenmiştir.

Bu araştırmanın sonuçlarına benzer olarak, Altınbaş ve Yazıcıoğlu (1987), Kayseri ilinde yapmış oldukları çalışmada dokuyucuların eşleri üzerinden sosyal güvencelerinin olduğunu belirlemişlerdir. Ölmez (1999), Niğde ilinde yapmış olduğu çalışmada halı dokuyan bireylerin %81.71'inin hiçbir sosyal güvencesi olmadığını, %7.2'sinin SSK, %5.72'sinin emekli sandığı, % 5.14'ünün ise Bağ-kur'dan eş veya

babalarının meslekleri sayesinde yararlandıklarını ve bu durumun dokuyucularda isteksizliğe neden olduğunu belirtmiştir. Tağı (2006), Simav ilçesinde herhangi bir sosyal güvencesi olmayanların oranını %77.66 olarak bildirmiştir. Başaran (2004), Ereğli yöresinde yapmış olduğu çalışmada dokuyucuların büyük bir oranının herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmadığını tespit etmiştir (% 84.3). Yazar, yeşil kart (%2.6), Bağ-kur (%9.2), SSK (%2.6), Emekli Sandığı (%1.3) gibi bir sosyal güvenceye sahip olanların ise eş ve baba mesleklerine bağlı olarak bu haklardan yararlanabildiklerini bildirmiştir.

3.2.4. Dokuyucuların Karşılaştıkları Problemlere İlişkin Bilgiler

Halı dokuma işlemi oldukça yoğun emek ve dikkat gerektiren yorucu bir işlemdir. Bu sebeple Doğubayazıt ilçesi el dokuması halı üreticilerine, bu alanda yaşadıkları zorlukları belirlemek amacıyla; halı dokuma işleminde karşılaştıkları bedensel problemler ve halı dokumada yaşanan sorunlar belirlenmeye çalışılmış, elde edilen değerler ilgili tablolarda verilmiştir.

Doğubayazıt ilçesinde el dokuması halı üreticilerinin halı dokuma esnasında karşılaştıkları sağlık problemleri belirlenmiş, elde edilen bilgiler Tablo 32’de sunulmuştur.

Tablo 32. El Dokuması Halı Üreticilerinin Karşılaştıkları Sağlık Problemleri

Karşılaşılan Sağlık Problemleri	n	%
Bel ağrısı	16	22.9
Parmakların yorulması	14	20
El kesimi	13	18.6
Yok	10	14.3
Baş ağrısı	8	11.4
Göz ağrısı	4	5.7
Parmakların ağarması	3	4.2
Yorulma	2	2.9
Toplam	70	100

Tablo 32’de görüldüğü gibi Doğubayazıt ilçesindeki bireylerin halı dokuma esnasında çeşitli bedensel problemlerle karşılaştığı belirlenmiştir. Dokuyucuların %22.9’unun bel ağrısı, % 2.9’unun bedensel yorgunluk problemleri olduğu tespit edilmiştir.

Altınbaş ve Yazıcıoğlu (1987), Kayseri ilinde yapmış oldukları çalışmada, dokuyucuların %75.40’ının halı dokuma işleminin sağlıklarına zarar vermediğini, %24.60’ının ise sağlıklarına zarar verdiğini belirlemişlerdir.

Sezginer (1998), Sivas ilinde yapmış olduğu çalışmada, halı dokuma işleminin, bireylerin % 73.5’inin sağlıklarına herhangi bir etki yapmadığını, % 0.6’sının ise diz ağrısı yaptığını bildirmiştir.

Başaran (2004), Konya- Ereğli bölgesinde yapmış olduğu çalışmada, dokuyucuların doğuştan gelen bir özre sahip olmadıkları gözlemlemiştir. Yazar, bireylerin yaşadıkları sağlık problemlerini oturuş biçimleri, tozlanmadan kaynaklanan rahatsızlıklar, göz ve parmaklarda yaşanan rahatsızlıklar şeklinde gruplar altında incelemiştir.

Ereğli ve benzer birçok bölgede yapılan çalışmalardan elde edinilen değerlere göre, halı dokumacılığında uzun ve dengesiz oturuş pozisyonundan kaynaklanan rahatsızlıkların bel, kol, sırt ve boyun bölgesinde yoğunluk gösterdiği anlaşılmaktadır. Zira halı dokumacılığı, sabit şekilde uzun süre oturmayı ve çoğunlukla da eğilerek çalışmayı gerektirdiğinden bel ve sırt ağrıları en çok rastlanan şikayetler olabilmektedir. Çözümler arasında devamlı olarak ilmeleme işleminde hareket eden parmaklarda doku kayıpları da sıkça rastlanan sağlık problemlerini teşkil etmektedir.

Doğubayazıt ilçesindeki bireylerin halı dokuma esnasında karşılaştıkları dokuma ile ilgili problemler belirlenmiş, elde edilen bilgiler Tablo 33’te sunulmuştur.

Tablo 33. Halı Dokuma ile İlgili Problemler

Problem	n	%
İlme kopması	22	28.6
Desen çıkmaması	15	19.5
Çözüğü kopması	9	11.7
Halı patlaması	8	10.4
Yok	7	9.0
Potluk	4	5.2
Abraj	4	5.2
İstenilen kaliteye halıyı oturtmak	3	3.9
Makas farkı	3	3.9
Ağızlık ipinin düşmesi	2	2.5
Toplam	77	100

Tablo 33’te görüldüğü gibi Doğubayazıt ilçesinde bireylerin büyük çoğunluğu halı dokuma esnasında ilme kopması problemi yaşadığını belirtmiştir (% 28.6). Dokuyucuların, % 3.9 oranında istenilen kaliteye halıyı oturtmak, Makas farkı problemleri ile, % 1.2 gibi az bir oranda ise Ağızlık ipinin düşmesi problemi ile karşılaştıkları tespit edilmiştir.

3.3. Doğubayazıt İlçesinde Dokunan Halıların Teknik Özellikleri

El dokusu halı üretimi, renk, desen, motif, kelle, boyut, kompozisyon vb. gibi özelliklerle gelişerek geçmişten günümüze gelmiştir. Yaşanılan ortamların büyüklüklerine göre taban, kelle, çeyrek, somyalık, yolluk, seccade, duvar, sedir, minder, yastık vb. gibi isimler ile kullanıldıkları bilinmektedir.

Doğubayazıt ilçesinde geleneksel olarak üretimi yapılan halıların büyük çoğunluğu yün malzemeden üretilmektedir. Yörede kullanımı dikkate alınarak yün halılar, taban, seccade, yolluk, duvar ve yastık halıları olarak 5 grupta sınıflandırılmıştır.

3.3.1. Halıların En-Boy Ölçüleri, Boy/En Oranları, Yüzey Alanları

Araştırma bölgesinde incelenen el dokusu halıların düzgün forma yakın dikdörtgen tipte halı sayısının az olmasının yanında, genellikle halılar uzun dikdörtgen yapıda dokunmuştur. Bu sebeple enleri dar, boyları oldukça uzundur. Halı gruplarının yüzey alanları ise yörede en çok hangi ölçülerde halıların dokunduğu ve kullanıldığı alan hakkında bilgi vermektedir. İncelenen el dokusu halılardan ayrı ayrı alınan en ve boy ölçüleri doğrultusunda yüzey alanları ve boy/en oranları hesaplanmış ve istatistiksel analizleri yapılarak elde edilen değerler ilgili tablolarda verilmiştir. Doğubayazıt ilçesinde incelenen halıların en (cm.) ölçülerine ait istatistiksel bilgiler Tablo 34’te verilmiştir.

Tablo 34. El Dokusu Halıların En (cm.) Ölçülerine İlişkin İstatistiksel Bilgiler

Halının Cinsi	n	$\bar{x} \pm s_x$	Min	Max	V.K.
Taban Halısı	17	143.02 $\pm$ 18.16	117.50	166.00	12.69
Seccade halısı	2	86.90 $\pm$ 7.92	81.30	92.50	9.11
Duvar halısı	4	96.00 $\pm$ 4.24	90.00	99.00	4.42
Yolluk halısı	3	106.40 $\pm$ 8.69	97.30	114.60	8.16
Yastık halısı	8	56.85 $\pm$ 4.70	46.00	60.00	8.26
Toplam	34	110.68 $\pm$ 38.42	46.00	166.00	34.71

Tablo 34’te görüldüğü gibi halıların ortalama en (cm.) ölçüleri, taban halılarında 143.02 cm., seccade halılarında 86.90 cm., duvar halılarında 96 cm., yolluk halılarında 106.40 cm. ve yastık halılarında 56.85 cm.dir. İncelenen halılarının değişim aralıkları; taban halılarında 48.5 cm.,seccade halılarında 11.2 cm., duvar halılarında 9 cm., yolluk halılarında 17.3 cm. ve yastık halılarında 14 cm.dir. Elde edilen bu değerlere göre, taban halılarının minimum ve maksimum değerleri arasındaki fark büyük iken duvar halılarında bu fark küçüktür. Bunun nedeni araştırma bölgesinde duvar halıları evlerin duvarları ile sınırlı olması ve belli standartlarda dokunmasıdır. İncelenen halıların standart sapmaları incelendiğinde duvar halıları (4.24) ile yastık halılarındaki (4.70) oranlar birbirine çok yakınlık göstermektedir. Bu durumu netleştirmek için varyans

katsayılarına bakıldığında; duvar halıları % 4.42'lik, yastık halılarının % 8.26'lık bir değişim gösterdiği belirlenmiştir.

Görgünay (1976), “Doğu Yöresi Halıları Üzerine” yapmış olduğu çalışmada en uzunluklarını; yastık ve minder halılarında 0.51 ± 0.012 m., seccade halılarında 0.79 ± 0.09 m., duvar halılarında 1.32 ± 0.03 m. olduğunu belirtmiştir. Yazar araştırma bölgesindeki sedir- yer halılarının enlerinin 0.82-1.83 m. arasında olduğunu, taban ve kelle halılarının ise 1.84m. den fazla olduğunu tespit etmiştir. Görgünay (1972), yılında doğu bölgesinde yapmış olduğu çalışmada elde ettiği sonuçlar Doğubayazıt ilçesinde yapılan sonuçlarla benzerlik taşımaktadır. Seccade halılarının en uzunlukları benzerlik gösterirken yolluk halıları sedir halılarının en uzunluklarına yakınlık göstermektedir. Görgünay'ın araştırmasından 33 yıl sonra Doğubayazıt ilçesinde yapılan araştırmada duvar halılarının enlerinde 30 cm küçülme olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun sebepleri, bölgede evlerin duvar yüksekliklerinin eskiye oranla daha kısa olduğu, genellikle iki katlı evlerin kurulmaya başlaması olarak açıklanabilmektedir.

Doğubayazıt ilçesinde incelenen halıların boy uzunluklarına ilişkin istatistiksel bilgiler Tablo 35'te verilmiştir.

Tablo 35. El Dokusu Halıların Boy (Cm.) Ölçülerine İlişkin İstatistiksel Bilgiler

Halının Cinsi	n	$\bar{x} \pm s_x$	Min	Max	V.K.
Taban Halısı	17	367.75 $\pm$ 41.44	233.50	424.30	11.27
Seccade halısı	2	126.00 $\pm$ 14.14	116.00	136.00	11.22
Duvar halısı	4	134.00 $\pm$ 14.65	119.00	153.00	10.93
Yolluk halısı	3	287.97 $\pm$ 12.10	274.30	297.30	4.20
Yastık halısı	8	85.56 $\pm$ 12.27	66.00	104.00	14.34
Toplam	34	252.59 $\pm$ 131.47	66.00	424.30	52.05

Tablo 35'in değerlerinden anlaşıldığı gibi, Doğubayazıt yöresinde incelenen halıların ortalama boy ölçüleri; taban halılarında 367.75 cm., seccade halılarında 126 cm., duvar halılarında 134 cm., yolluk halılarında 287.97 cm. ve yastık halılarında 85.56 cm. olduğu anlaşılmaktadır. İncelenen halıların değişim aralıklarının oranı taban

halılarında (190.8 cm.) yüksek olarak belirlenmiştir. Değişim aralığı yüksek olmasına paralel olarak standart sapmalarının taban halılarında ± 41.44 cm. olduğu ve diğer halı gruplarının ortalama üç katı büyüklükte olduğu tespit edilmiştir. Varyasyon katsayıları incelendiğinde, taban halıları ortalamaya göre % 11.27, seccade halıları % 11.22, duvar halıları % 10.93, yolluk halıları 4.20 ve yastık halıları 14.34 değişim göstermektedir.

Sezginer (1998), “Sivas ilinde üretilen el dokusu yün halıların bazı teknolojik özellikleri üzerine” yapmış olduğu çalışmada, ortalama boy uzunluklarını ve standart sapmalarını taban halılarında 3.45 ± 0.248 , seccade halılarında ise 2.35 ± 0.353 olarak bildirmiştir. Elde edilen bu değerlere göre, araştırma bölgesinde üretilen taban halılarının ortalama boy uzunlukları fazla iken, seccade halılarında düşük olduğu anlaşılmaktadır. Araştırma bölgesi sonuçlarından farklı olarak, Sezginer’in bildirmiş olduğu standart sapmaların oldukça düşük olmasının, Sivas ilinde üretilen taban ve seccade halılarının ebatlarının birbirine yakın olduğunu göstermektedir.

Tablo 34 ve Tablo 35’in ortalama en ve boy değerleri, Doğubayazıt ilçesinde incelenen taban halılarının 143.02 cm. x 367.75 cm., seccade halılarının 86.90 cm. x 131.67 cm., duvar halılarında 96.00 cm. x 134.00 cm., yolluk halılarında 106.40 cm. x 244.35 cm., yastık halılarında 56.85 cm. x 85.56 cm. olduğunu göstermektedir.

TS 43 “Tekstil yer döşemeleri, El dokuması halılar- Türk halıları” standardına göre ebatlarına göre halıları taban (240 cm. x 350 cm. ve daha büyük), kelle (200cm. x 300 cm.), ve seccade (140cm. x 210cm.) olarak sınıflandırılmıştır. Halılarda eninde %1.5, boyda %2.5 tolerans kabul edilebileceği belirtilmiştir (TS 43, 1992). Bu değerler göz önüne alındığında taban halıların enleri bu ebatların altında iken boyları genellikle bu standarda uygundur (Tablo 35). Yastık, duvar ve yolluk halıları ise bu standartta belirlenen ebatların altında kalmaktadır (Tablo 34-35).

Araştırma bölgesinde genellikle tüm ailenin birlikte yemek yiyebileceği ve oturabileceği büyük salonlar bulunmaktadır. Diğer odalara genellikle bu odalardan geçiş yapıldığı bilinmektedir. Evlerin zeminleri parke veya fayanslarla kaplı olmadığı için halı ile tüm zemin örtülmektedir. Tek bir halı bu işlem gerçekleştirilemediği için enleri dar, boyları uzun halılar yan yana serilerek odaların tabanları komple kaplanmaktadır.

Bu sebeple genellikle taban halıların en ölçüleri, standartta belirlenen ebatların altında iken boyları ise belirlenin üstündedir.

Dokunacak halıların en- boy ölçüleri, yapılacak kompozisyon düzenlemeleri açısından oldukça önemlidir (Başaran, 2004: 83). Kompozisyon, bir yüzey üzerine arzu edilen şekilleri, dengeli ve göze hoş gelecek bir tarzda yerleştirmektir. Antik çağlardan beri sanatla uğraşan insanlar, güzel ve doğru kompozisyon kurmak için birçok kurala başvurmuş ve belli oranlar aramışlardır. Bunun sonucunda, en çok Romalı Mimar Vitruvius'un “ altın kesim” kuralı ve “Porte d' Harmonie” denilen ve ahenk kapısı anlamına gelen oranlar kullanılmıştır. Ahenk kapısı; ortasında iki eşit parçaya bölünen karenin, alt çizgisinin yarısı kadar bir uzunluk ilavesi ile oluşan dikdörtgenlerdir (Akar ve Keskiner,1978: 15; Başaran, 2004: 83).

Doğubayazıt ilçesinde dokunan halıların düzgün bir dikdörtgen olma durumlarını belirlemek için, boy ölçüleri en ölçülerine bölünmüş ve boy/en oranlarına ilişkin elde edilen istatistiksel bilgiler Tablo 36'da verilmiştir.

Tablo 36. El Dokusu Halıların En/Boy Ölçülerine İlişkin İstatistiksel Bilgiler

Halının Cinsi	n	x±sx	Min	Max	V.K.
Taban Halısı	17	2.60 ± 0.40	1.99	3.39	15.46
Seccade halısı	2	1.45 ± 0.03	1.43	1.47	2.12
Duvar halısı	4	1.40 ± 0.16	1.20	1.59	11.47
Yolluk halısı	3	2.72 ± 0.33	2.39	3.06	12.15
Yastık halısı	8	1.52 ± 0.28	1.10	1.98	18.42
Toplam	34	2.15 ± 0.66	1.10	3.39	30.66

Tablo 36 incelendiğinde, halıların boy/en oranları ve standart sapmaları taban halılarında ortalama 2.60 ± 0.40 , seccade halılarında 1.45 ± 0.03 , duvar halılarında 1.40 ± 0.16 , yolluk halılarında 2.72 ± 0.33 , yastık halılarında 1.52 ± 0.28 olduğu anlaşılmaktadır. Elde edilen değerlere göre yörede dokunan halı gruplarında altın kesim kuralına uygulanmamıştır.

İncelenen halıların değişim aralıkları; taban halılarında 1.4, seccade halılarında 0.04, duvar halılarında 0.39, yolluk halılarında 1.62, yastık halılarında 0.88'dir. Tespit edilen bu değerlere göre taban halıları ve yolluk halılarında minimum ve maksimum değerleri arasındaki farklar büyük iken seccade, duvar ve yastık halılarında bu değerler küçüktür. Taban ve yolluk halılarının ortalama boy/en oranlarının standart sapma değerleri düşük olmasına rağmen varyans katsayıları %15.46 ve % 12.15'tir.

Görgünay (1976), Doğu yöresinde yapmış olduğu çalışmasında sedir-yer halılarının boy/en oranlarının 1.82 ile 5.10 arasında değişim gösterdiğini bildirmiştir. Yazar bu gruptaki halıları uzun ince dikdörtgen şeklinde olduklarını, ince uzun görünüşünden dolayı genellikle sedir halıları olmakla beraber, bir kaçı yan yana getirilerek yerde de kullanıldığından sedir- yer halıları olarak isimlendirdiğini belirtmiştir. Doğubayazıt ilçesinde günümüzde sedir kullanımı olmadığı için Görgünay'ın sedir-,yer halıları grubunda tasvirini yaptığı halılar taban halıları olarak incelenmiştir.

Doğubayazıt ilçesinde incelenen halıların yüzey alanlarını belirlemek amacıyla, her halının en ve boy ölçüleri çarpılarak m^2 değeri hesaplanmış ve elde edilen istatistiksel bilgiler Tablo 37'de sunulmuştur.

Tablo 37. El Dokusu Halıların Yüzey Alan (m^2) Ölçülerine İlişkin İstatistiksel Bilgiler

Halının Cinsi	n	$\bar{x} \pm s_x$	Min	Max	V.K.
Taban Halısı	17	5.28 $\pm$ 0.94	2.74	6.43	17.84
Seccade halısı	2	1.10 $\pm$ 0.22	0.94	1.26	20.23
Duvar halısı	4	1.29 $\pm$ 0.15	1.14	1.47	11.91
Yolluk halısı	3	3.06 $\pm$ 0.14	2.89	3.14	4.67
Yastık halısı	8	0.49 $\pm$ 0.08	0.40	0.62	16.00
Toplam	34	3.24 $\pm$ 2.27	0.40	6.43	70.12

Tablo 37'deki yüzey alanlarına ilişkin değerler incelendiğinde, taban halılarının ortalama yüzey alanları ve standart sapma ölçüleri $5.28m^2 \pm 0.94$, seccade halılarında $1.10m^2 \pm 0.22$, duvar halılarında $1.29m^2 \pm 0.15$, yolluk halılarında $3.06m^2 \pm 0.76$,

yastık halılarında $0.49\text{m}^2 \pm 0.08$ 'dir. İncelenen halıların değişim aralıkları incelendiğinde en yüksek bir oranla (3.69m^2) taban halıları dikkat çekmektedir. Taban halılarında değişim aralığı yüksek olmasına rağmen yapılan istatistiksel çalışmada standart sapma oranı düşük olarak belirlenmiştir. Varyasyon katsayıları incelendiğinde, taban halılarının yanında seccade halılarının ortalamaya oranla % 20.23'lük bir değişim gösterdiği görülmektedir.

“Tekstil yer döşemeleri, El dokuması halılar- Türk halıları” (TS 43) standardına göre seccade halılarının yüzey alanları 2.94m^2 ., taban halılarının yüzey alanları 8.4m^2 . olarak belirlenmiştir (TS 43, 1992). Doğubayazıt ilçesinde incelenen taban ve seccade halılarının bu değerlerle uygunluk göstermediği ve standartlaştırılan bu değerlerin aşağısında olduğu tespit edilmiştir.

Görgünay (1976), doğu yöresi halıları üzerine yapmış olduğu çalışmada, sedir- yer halılarının ortalama yüzey alanlarının 3.12m^2 . ile 6.38m^2 ., taban ve kelle halılarının 6.65m^2 . ile 8.59m^2 ., yastık ve minder halılarının 0.34m^2 . ile 0.56m^2 ., seccade halılarının 0.69m^2 . ile 1.72m^2 ., duvar ve karyola halılarının 1.86m^2 . ile 3.87m^2 . arasında değişim gösterdiğini bildirmiştir. Yazar'ın yüzey alanlarına ilişkin tespit etmiş olduğu bu değerler Doğubayazıt yöresinde tespit edilen değerlerle yakınlık göstermektedir.

3.3.2. Halıların Toplam ve Metrekare Ağırlıkları

El dokusu halılarda ağırlık, atkı, çözgü ve ilme ipliklerinde kullanılan malzemenin kalınlık, incelik ve cinsine, halının boyutlarına, düğüm tipine, hav yüksekliği, kenar örgüsü genişliği, kilim örgüsü genişliği vb. gibi sebeplere göre değişim göstermektedir. Bazen aynı ebatlarda iki halının ağırlıkları farklı çıkabildiği gibi farklı ebatlarda halıların aynı ağırlıkta çıkabilme ihtimalleri vardır. Araştırma bölgesinde dokunan halılar rulo yapılarak bağlanması ile el kantarı ile ölçülmüştür. Elde edilen değerler yüzey ölçülerine göre hesaplanarak m^2 . ağırlıkları belirlenmiştir. Doğubayazıt ilçesindeki halıların toplam ve m^2 ağırlıklarına ilişkin verilerin istatistiksel analizleri yapılarak Tablo 38 ve Tablo 39'da verilmiştir.

Tablo 38. El Dokusu Halıların Toplam Ağırlıklarına (kg.) İlişkin İstatiksel Bilgiler

Halının Cinsi	n	$\bar{x} \pm s_x$	Min	Max	V.K.
Taban Halısı	17	13.38 $\pm$ 3.45	6.50	20.00	25.77
Seccade halısı	2	2.75 $\pm$ 0.35	2.50	3.00	12.86
Duvar halısı	4	3.06 $\pm$ 0.40	2.69	3.50	13.13
Yolluk halısı	3	7.17 $\pm$ 0.29	7.00	7.50	4.03
Yastık halısı	8	1.27 $\pm$ 0.23	1.00	1.60	18.36
Toplam	34	8.14 $\pm$ 6.03	1.00	20.00	74.07

Tablo 38’de görüldüğü gibi, halıların ortalama ağırlıkları taban halılarında 13.38 kg., seccade halılarında 2.75 kg., duvar halılarında 3.06, yolluk halılarında 7.17, yastık halılarında 1.27 kg.’dır. Değişim aralıkları incelendiğinde, taban halılarında 13.5, seccade halılarında 0.5, duvar halılarında 0.81, yolluk halılarında 0.5, yastık halılarında 0.60 değişim görülmektedir. Taban halılarında görülen bu değişimin sebebi incelenen halılardan bir tanesinde çözgü ipliği olarak pamuk ipliğinin kullanılmış olmasıdır. Bu sebeple standart sapma ve varyans katsayısı yüksek değerlerdedir. Duvar halılarının, yastık halılarına göre değişim aralığı ve standart sapması yüksek çıkmasına rağmen, elde edilen değerler ortalamaya göre az değişim gösterdiğinden varyasyon katsayı değerleri diğerlerine göre düşük belirlenmiştir.

Tablo 39. El Dokusu Halıların Metrekare Ağırlıklarına (kg.) İlişkin İstatiksel Bilgiler

Halının Cinsi	n	$\bar{x} \pm s_x$	Min	Max	V.K.
Taban Halısı	17	2.54 $\pm$ 0.49	1.41	3.74	19.28
Seccade halısı	2	2.52 $\pm$ 0.19	2.38	2.65	7.47
Duvar halısı	4	2.38 $\pm$ 0.04	2.33	2.43	1.81
Yolluk halısı	3	2.35 $\pm$ 0.10	2.23	2.42	4.27
Yastık halısı	8	2.62 $\pm$ 0.31	2.18	3.11	11.79
Toplam	34	2.52 $\pm$ 0.38	1.41	3.74	15.16

Tablo 39'un değerlerinden, taban halılarının halıların ortalama metrekare ağırlıkları ve standart sapmalarına bakıldığında $2.54 \text{ kg.} \pm 0.49$, seccade halılarının $2.52 \text{ kg.} \pm 0.31$, duvar halılarının $2.38 \text{ kg.} \pm 0.04$, yolluk halılarının $2.35 \text{ kg.} \pm 0.10$ ve yastık halılarının 2.62 ± 0.31 'dir.

Elde edilen değerlere göre taban halılarının z ipliğinde pamuk ipliğinin görülmüş olması metrekare ağırlıklarını biraz etkilemiş bu sebeple varyasyon katsayısı yüksek çıkmıştır (%19.28). İncelenen halı cinslerinde tespit edilen metrekare ağırlıkları bir biri ile benzerlik göstermektedir. Bu durum halıların saçak örgülerinin, hav yüksekliklerinin, kalitelerinin bir biri ile benzerlik gösterdiğine işaret etmektedir.

3.3.3. Halılarda Kullanılan Düğüm şekilleri

Halıların havlı yüzeyleri, z çiftleri üzerine, desene uygun renklerde ilme ipliği ile düğümleme yapılarak elde edilen kısımdır.bu yüzeylerin oluşturulmasında genellikle iki tip düğüm kullanılmaktadır. Bu düğümler Türk (Gördes düğüm, çift düğüm) ve İran düğümleridir (Başaran, 2004: 90).

Doğubayazıt ilçesinde incelenen halı örneklerinin tümünde Türk düğümü kullanıldığı belirlenmiştir. halılarda bu özelliğin belirlenmesinde "Tekstil yer döşemeleri- El dokusu halılar- düğüm tipleri tarifi ve tayini" (TS 2892)'den yararlanılmıştır. Standartta açıklandığı gibi araştırma bölgesinde iki düğüm dizisi arasında iki sıra atkí ipliğinin kullanıldığı saptanmıştır. Yörede bu atkí ipliği sıraları "dke" ve "eke" olarak bilinmektedir (TS 2892, 1992).

3.3.4. Halıların Hav Yükseklikleri

El dokusu halılarda hav yükseklikleri yöre özelliklerine, kullanılan makasların ayarlarına, dokuyucunun yetenek ve tecrübesine, kırkım işlemi sırasında uygulanan kuvvete, kişilerin dokuma esnasında yer değiştirmesi vb. gibi nedenlere göre çeşitlilik göstermektedir.

Doğubayazıt ilçesinde incelenen halıların enine katlanması ile ilme sıraları arasında açılma sağlanmış ve hav yükseklikleri milimetrelî cetvel ile ölçülmüştür. Elde edilen verilerin istatîksel analizleri yapılmış ve Tablo 40’ta verilmiştir.

Tablo 40. El Dokusu Halıların Hav Yüksekliklerine (cm.) İlişkin İstatîksel Bilgiler

Halının Cinsi	n	$\bar{x} \pm s_x$	Min	Max	V.K.
Taban Halısı	17	0.68 $\pm$ 0.26	0.30	1.00	38.92
Seccade halısı	2	0.95 $\pm$ 0.07	0.90	1.00	7.44
Duvar halısı	4	0.66 $\pm$ 0.07	0.60	0.75	11.32
Yolluk halısı	3	0.72 $\pm$ 0.28	0.45	1.00	38.42
Yastık halısı	8	0.78 $\pm$ 0.21	0.30	1.00	27.15
Toplam	34	0.72 $\pm$ 0.23	0.30	1.00	32.25

Tablo 40’ta hav yüksekliklerine ilişkin değerler incelendiğinde, taban halılarının ortalama hav yükseklikleri ve standart sapması 0.68 cm. $\pm$ 0.26, seccade halılarının 0.95 cm. $\pm$ 0.07, duvar halılarının 0.66 cm. $\pm$ 0.07, yolluk halılarının 0.72 cm. $\pm$ 0.28, yastık halılarının 0.78 cm. $\pm$ 0.21 ‘dır.

İncelenen halıların hav yüksekliklerinde minimum ve maksimum değerleri arasındaki değişim aralıkları, taban halılarında 0.70 cm., seccade halılarında 0.10 cm., duvar halılarında 0.15 cm., yolluk halılarında 0.55 cm., yastık halılarında 0.70 cm.dir. Elde edilen değerler arasında değişimin fazla olmasının en önemli sebebi halıların havlarının yıpranmış olmasıdır. Bu durum değerleri etkilemekte ve varyans katsayılarını yükseltmektedir. Yıpranmanın az olduğu duvar ve seccade halılarının ise değişim aralıkları düşüktür. Bu duruma paralel olarak standart sapma ve varyans katsayısı değerleri diğer halı grubuna göre kabul edilebilir değerlerdedir.

Tekstil Yer Döşemeleri- El Dokusu Halılar- Türk Halıları (TS 43) standardında Ağrı bölgesi için herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bu sebeple araştırma bölgesine yakın

bölgelerin standartları incelenmiştir. Bununla birlikte araştırma bölgesinde atölyelerde ipek halı dokutulduğu için, ipek halıları için verilen standartların incelenmesi uygun görülmüştür. İncelemeler sonucu standartlardan elde edilen hav yükseklikleri, Kars yöresi için 0.5-0.7, Sivas yöresi için 0.4cm.-0.55 cm., Kemaliye yöresi için 0.4 cm.-0.55cm. ve Hereke ve kayseri bölgelerinde üretilen ipek halılar için 0.2cm.- 0.25cm.dır (TS 43, 1992). Standartlardan elde edilen değerlere göre, Doğubayazıt bölgesi yakın bölgelerde dokunan halılardan daha yüksek havlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. atölyelerde üretilen ipek halıların hav yükseklikleri ise adı geçen yörelerdeki standart hav uzunlukları ile benzerlik göstermektedir.

3.3.5. Halıların Kilim ve Kenar Örgüsü Genişlikleri

El dokusu halıların dağılmaması, eskimesini geciktirmesi ve kenarların daha sağlam olması için, başlangıç ve bitiş kısımlarına kilim şeklinde yapılan dokumalardır (Görgünay, 1976: 31; Başaran, 2004: 93-94). Kilim dokunan kısımlar halının büyüklüğüne ve yöre özelliklerine göre değişim göstermektedir. Genellikle halıda kullanılan atkı ipliklerinin renginde dokunmaktadır.

Kilim dokuması, Tekstil Yer Döşemeleri- El Dokusu Halılar- Türk Halıları (TS 43) standardında halının eni yönünden başlangıç ve bitim kenarlarında, saçak dibinde, dokumanın sökülmemesi için zincir şeklinde dokunan çiti örgüsü üzerine, ilmek sıralarından önce ve sonra yapılan ilmeksiz düz doku olarak tanımlanmaktadır(TS 43,1992).

Doğubayazıt ilçesinde halılarda örgü enleri, halıya başlanan alt kenardan ve bitirilen üst kenardan 3 farklı yerden (sağ, sol ve orta)ölçülerek belirlenmiş ve ortalamaları alınarak hesaplanmıştır. Doğubayazıt yöresinde el dokusu halıların kilim örgü enlerinin üst ve alt kenarlarından elde edilen verilere ilişkin sonuçların istatistiksel analizleri Tablo 41 ve Tablo 42’de verilmiştir.

Tablo 41. El Dokusu Halıların Üst Kilim Örgü Eni Uzunluklarına İlişkin İstatiksel Bilgiler

Halının Cinsi	n	$\bar{x} \pm s_x$	Min	Max	V.K.
Taban Halısı	17	1.88 $\pm$ 0.89	1.00	4.10	47.56
Seccade halısı	2	2.00 $\pm$ 1.41	1.00	3.00	70.71
Duvar halısı	4	1.50 $\pm$ 0.41	1.00	2.00	27.22
Yolluk halısı	3	3.07 $\pm$ 1.86	1.00	4.60	60.60
Yastık halısı	8	3.38 $\pm$ 0.79	2.50	5.00	23.42
Toplam	34	2.30 $\pm$ 1.15	1.00	5.00	49.85

Tablo 41’den elde edilen değerlere göre taban halılarının üst kilim örgü enleri ortalama uzunlukları ve standart sapması 1.88 cm. $\pm$ 0.89, seccade halılarında 2.00 cm. $\pm$ 1.41, duvar halılarında 1.50 cm. $\pm$ 0.41, yolluk halılarında 3.07 cm. $\pm$ 1.46, yastık halılarında 3.38 cm. $\pm$ 0.79’dir. Elde edilen bu değerler yörede üst kilim örgü enlerinde değişim aralıklarının koç yüksek olduğunu, bu duruma paralel olarak standart sapma ve varyasyon katsayısı değerleri yüksektir. Taban halılarında elde edilen değerler % 47.56, seccade halılarında % 70.71, duvar halılarında % 27.22, yolluk halılarında % 60.60, yastık halılarında % 23.42’lik bir değişim göstermektedir. Bu değerler Doğubayazıt ilçesinde duvar ve yastık halılarında üst kilim örgü uzunluklarının birbirleri ile yakınlık gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 42. El Dokusu Halıların Alt Kilim Örgü Eni Uzunluklarına İlişkin İstatiksel Bilgiler

Halının Cinsi	n	$\bar{x} \pm s_x$	Min	Max	V.K.
Taban Halısı	17	1.83 $\pm$ 1.04	0.80	4.90	56.79
Seccade halısı	2	1.50 $\pm$ 2.12	0.00	3.00	141.42
Duvar halısı	4	1.75 $\pm$ 0.50	1.00	2.00	28.57
Yolluk halısı	3	3.00 $\pm$ 1.80	1.00	4.50	60.09
Yastık halısı	8	2.63 $\pm$ 0.79	1.00	3.50	30.12
Toplam	34	2.10 $\pm$ 1.11	0.00	4.90	52.84

Tablo 42'nin değerleri incelendiğinde, Doğubayazıt ilęesindeki taban halılarının alt örgü enlerine ilişkin ortalama uzunluk ve standart sapma $1.83 \text{ cm.} \pm 1.04$, seccade halılarında $1.50 \text{ cm.} \pm 2.12$, duvar halılarında $1.75 \text{ cm.} \pm 0.50$, yolluk halılarında $3.00 \text{ cm.} \pm 1.80$ ve yastık halılarında $2.63 \text{ cm.} \pm 0.79$ olduğu anlaşılmaktadır.

Standart sapmanın ortalamayı geçtiği seccade halılarında varyasyon katsayısının da 100'ün üzerinde olduğu görölmektedir. Normal olmayan bu durumun sebebi Doğubayazıt ilęesinde evlerde üretilen seccade halılarının genellikle ayak basılan kısım olan alt örgü enlerinin yıpranmasını geciktirmek için başka bir kumaş parçası ile biye geçirilmiştir. Bu durumlarda yörede kapalı olan alt kilim enleri istatistiksel analizlerde "0" olarak girildiği için standart sapmalar ve varyasyon katsayıları olası değerlerin üzerinde çıkmıştır.

Doğubayazıt ilęesinde alt ve üst ortalama kilim enlerinin taban, duvar, yolluk, yastık ve pano halılarında birbirlerine yakın değerler olduğunu, Tablo 8 ve Tablo 9 dan elde edilen standart minimum ve maksimum değerleri ile varyans katsayıları göstermektedir.

Görgünay (1976), Doğu yöresinde yapmış olduğu çalışmada, halının kenar örgüsü kısmını "kenar örgüsü" olarak belirtmiş ve halının yanlarının sağlam olması için, zemin rengine, zemin ipliği ile yanlara örülen dar şerit kısım olarak açıklamıştır.

Doğubayazıt ilęesinde el dokusu halıların kenar örgüsü genişlikleri birçok bölgede olduğu gibi sağ ve sol kenarlarda aynı ölçülerdedir. Bu sebeple halıların 3 farklı yerinden (alt, orta ve üst) alınan ölçülerin ortalaması alınmış ve elde edilen sonuçların istatistiksel analizleri Tablo 43'te verilmiştir.

Tablo 43. El Dokusu Halıların Kenar Örgü Eni Genişliklerine İlişkin İstatiksel Bilgiler

Halının Cinsi	n	$\bar{x} \pm s_x$	Min	Max	V.K.
Taban Halısı	17	1.22 $\pm$ 0.33	0.80	2.00	26.57
Seccade halısı	2	1.25 $\pm$ 0.35	1.00	1.50	28.28
Duvar halısı	4	0.88 $\pm$ 0.48	0.50	1.50	54.71
Yolluk halısı	3	0.73 $\pm$ 0.40	0.50	1.20	55.11
Yastık halısı	8	1.00 $\pm$ 0.00	1.00	1.00	0.00
Toplam	34	1.09 $\pm$ 0.34	0.50	2.00	31.25

Tablo 43'ten elde edilen değerlere göre Doğubayazıt ilçesinde incelenen taban halılarının ortalama kenar örgüsü genişlikleri ve standart sapmaları 1.22 cm. $\pm$ 0.33, seccade halılarında 1.25 cm. $\pm$ 0.35, duvar halılarında 0.88 cm. $\pm$ 0.48, yolluk halılarında 0.73 cm. $\pm$ 0.40, yastık halılarında 1.00 $\pm$ 0.00'dir. Yastık halılarının kenar örgüsü genişliklerinde değişim aralığı "0" olduğu için standart sapma ve varyans katsayısı "0" olarak elde edilmiştir. Bu durum incelenen yastık halılarının kenar örgüsü genişliğini 1 cm. olduğunu göstermektedir. Taban halıları ile yolluk halılarının standart sapmaları bir birine çok yakın iken varyans katsayıları arasındaki fark yüksektir. Bunun sebebi ortalamaların farklı olmasıdır.

3.3.6. Halıların Saçak Uzunlukları

Tekstil Yer Döşemeleri- El Dokusu Halılar- Türk Halıları standardında (TS 43) saçak, halının başlama ve bitiminde, kendi iplik eşleri ile bağlanana, çözgü ipliklerinin serbest bırakılan kısmı olarak açıklanmıştır (TS 43, 1992). Halı dokuma işlemine başlamadan önce, halı cinsine ve yöre özelliğine göre saçak uzunlukları belirlenir, daha sonra belirlenen mesafe bırakılarak, zincir işlemi yapılır ve kilim örgüsü yapılarak ilmekli kısmın yapılmasına başlanmaktadır. Halı dokuma işlemi bittikten sonra alt kenarda belirlenen uzunluk kadar mesafe bırakılır, çözgü kesilir ve halı tezgahtan indirilir. Bazı halılarda alt kenarda kısa, üst kenarda daha uzun saçak uzunlukları görülebilmektedir.

Bazı bölgelerde saçakların çeşitli şekillerde örüldükleri, daha sonra saçak uzunluğu bırakıldığı bilinmektedir (Görgünay, 1976: 31; Başaran, 2004: 97). Doğubayazıt ilçesinde kilim örgülerin başlama noktalarına, saçak ipliklerini kullanarak saçak örgüsü yapıldığı dikkat çekmektedir. Yörede yapılan saçak örgülerinin uzunlukları 2.5 cm.-3 cm. arasında değişiklik göstermekte ve yöresel izler taşımaktadır (Şekil 10).



Şekil 10. Doğubayazıt İlçesindeki Saçak Örgü Örnekleri

Doğubayazıt yöresinde el dokusu halıların saçak uzunlukları alt ve üst kenarlardan 3 farklı (sağ, sol ve orta) yerden ölçülerek belirlenmiş ve ortalamaları alınarak hesaplanmıştır. Araştırma bölgesinde alt ve üst kenarlardaki saçak uzunluklarına ilişkin sonuçlar ve istatistiksel değerlendirmeler Tablo 44 ve Tablo 45'te verilmiştir.

Tablo 44. El Dokusu Halıların Üst Saçak Uzunluklarına İlişkin İstatiksel Bilgiler

Üst Saçak Uzunluğu	n	$\bar{x} \pm s_x$	Min	Max	V.K.
Taban Halısı	17	7.94 $\pm$ 3.65	2.00	14.50	45.98
Seccade halısı	2	3.15 $\pm$ 4.45	0.00	6.30	141.42
Duvar halısı	4	4.44 $\pm$ 0.94	3.50	5.25	21.27
Yolluk halısı	3	9.30 $\pm$ 5.94	5.10	13.50	63.87
Yastık halısı	8	4.00 $\pm$ 1.41	3.00	5.00	35.36
Toplam	34	6.83 $\pm$ 3.78	0.00	14.50	55.34

Tablo 44'ün değerlerinden Doğubayazıt ilçesindeki taban halılarının ortalama üst saçak uzunlukları ve standart sapmaları 7.94cm. $\pm$ 3.65, seccade halılarının 4.77cm. $\pm$ 4.21, duvar halılarının 4.44cm. $\pm$ 0.94, yolluk halılarının 9.03cm. $\pm$ 3.50, yastık halılarının 4.00cm. $\pm$ 1.41 ve pano halılarının 8.67cm. $\pm$ 1.15 olduğu anlaşılmaktadır. araştırma kapsamında incelenen bazı seccade halılarının üst kenarların kapalı olmasından dolayı saçak uzunluğu “0” olarak girilmiş, bu sebeple değişim aralığı yükselmiştir. Değişim aralığının yüksek olması, standart sapma ve varyasyon katsayısının yükselmesine neden olmuştur. Duvar halılarının ve pano halılarının diğer halı tiplerine göre elde edilen değerler ortalamaya yakın olduğundan dolayı değişim yüzdeleri % 21.27 ve % 13.32 çıkmıştır.

Tablo 45. El Dokusu Halıların Alt Saçak Uzunluklarına İlişkin İstatiksel Bilgiler

Alt Saçak Uzunluğu	n	$\bar{x} \pm s_x$	Min	Max	V.K.
Taban Halısı	17	7.26 $\pm$ 2.99	3.50	13.00	41.15
Duvar halısı	4	3.44 $\pm$ 1.39	2.00	4.75	40.44
Yolluk halısı	3	11.30 $\pm$ 6.08	7.00	15.60	53.82
Toplam	24	6.92 $\pm$ 3.67	2.00	15.6	53.14

Tablo 45'ten elde edilen değerlere göre Doğubayazıt ilçesinde seccade ve yastık halılarında istatistiksel hesaplama yapılacak alt saçak uzunluğuna ulaşılamamıştır. Bu sebeple taban, duvar ve yolluk halılarından elde edilen değerlerin istatistiksel analizleri

yapılmıştır. Buna göre taban halılarının ortalama alt saçak uzunlukları ve standart sapmaları 7.26 cm. $\pm$ 2.99, duvar halılarında 3.44 cm. $\pm$ 1.39, yolluk halılarında 11.30 cm. $\pm$ 6.08'dir. incelenen halıların alt saçak uzunluklarında yıpranma olduğundan dolayı değişim aralıkları yüksektir. Bu sebeple taban halıları % 41.15, duvar halıları % 40.44, yolluk halıları % 53.82 ortalamaya göre değişim göstermektedir.

3.3.7. Halıların Kaliteleri

El dokusu halılarda; düğüm tarzı ve sayısı, hav yüksekliği, çözgü, atkı ve ilme ipliklerinin nitelikleri (incelik, büküm vb.) ilmek sıraları arasına geçirilen atkı sıralarının sayısı ve bu ipliklerin özellikleri önemlidir. El dokusu halılar sahip oldukları bu özelliklere göre standartları belirlenerek, tip ve sınıflandırmaya tabi tutulmuştur (Başaran, 2004: 99-100). Tekstil Yer Döşemeleri- El Dokusu Halılar- Türk Halıları standardına (TS 43) göre, el dokusu halıların dm^2 'sinde 10000-2401 ilmek olanlar ekstra ekstra ince, dm^2 'sinde 2400-1851 ilmek olanlar ekstra ince, dm^2 'sinde 1850-1401 ilmek olanlar ince, dm^2 'sinde 1400-701 ilmek olanlar orta, dm^2 'sinde 700-215 ilmek olanlar kaba halılar olarak belirlenmiştir (TS 43, 1992).

Doğubayazıt ilçesinde incelenen halıların dm^2 'sinde bulunan toplam düğüm sayılarını belirlemek için 10 cm. ende ve 10 cm. boydaki düğüm sayıları halının 3 farklı yerinden sayılarak ortalaması alınmıştır. Elde edilen sonuçlara ilişkin istatistiksel değerlendirmeler Tablo 46 ve 47'de verilmiştir.

Tablo 46. Halıların 10 cm. Eninde Bulunan Düğüm Sayılarına İlişkin İstatistiksel Bilgiler

Halının Cinsi	n	$\bar{x} \pm s_x$	Min	Max	V.K.
Taban Halısı	17	22.65 $\pm$ 2.69	19.00	29.00	11.88
Seccade halısı	2	21.00 $\pm$ 1.41	20.00	22.00	6.73
Duvar halısı	4	21.25 $\pm$ 2.22	19.00	24.00	10.43
Yolluk halısı	3	20.33 $\pm$ 2.08	18.00	22.00	10.24
Yastık halısı	8	24.38 $\pm$ 2.50	20.00	27.00	10.27
Toplam	34	22.59 $\pm$ 2.69	18.00	29.00	11.89

Tablo 46'nın değerleri incelendiğinde, Doğubayazıt ilęesindeki el dokusu halıların ortalama 10 cm. deki dūęüm sayılarının taban halılarında 23 adet, seccade halılarında 21 adet, duvar halılarında 21 adet, yolluk halılarında 20 adet, yastık halılarında 24 adet olduğu anlaşılmaktadır. İncelenen halıların değişim aralıkları; taban halılarında 10 adet, seccade halılarında 2 adet, duvar halılarında 5 adet, yolluk halılarında 4 adet ve yastık halılarında 7 adettir. Elde edilen değerler yörede üretilen el dokusu halıların 10 cm. ende bulunan dūęüm sayıları bir biri ile benzerlik göstermekte ve yöreye ait izleri üzerinde barındırmaktadır.

Tablo 47. Halıların 10 cm. Boyunda Bulunan Dūęüm Sayılarına İlişkin İstatiksel Bilgiler

Halının Cinsi	n	$\bar{x} \pm s_x$	Min	Max	V.K.
Taban Halısı	17	23.65 $\pm$ 4.36	20.00	35.00	18.43
Seccade halısı	2	23.50 $\pm$ 0.71	23.00	24.00	3.01
Duvar halısı	4	26.75 $\pm$ 2.22	25.00	30.00	8.29
Yolluk halısı	3	25.00 $\pm$ 3.46	23.00	29.00	13.86
Yastık halısı	8	26.13 $\pm$ 2.70	21.00	28.00	10.32
Toplam	34	24.71 $\pm$ 3.69	20.00	35.00	14.93

Tablo 47'den elde edilen bilgilere göre, Doğubayazıt ilęesinde incelenen taban halılarının 10 cm. boyunda ortalama 24 adet, seccade halılarında 24 adet, duvar halılarında 27 adet, yolluk halılarında 25 adet ve yastık halılarında 26 adet dūęüm bulunmaktadır. İncelenen halıların minimum ve maksimum değerleri arasındaki farklar incelendiğinde; taban halılarında 15 adet, seccade halılarında 1 adet, duvar halılarında 5 adet, yolluk halılarında 6 adet ve yastık halılarında 7 adet olduğu anlaşılmaktadır. seccade halılarının değişim aralığının çok düşük olması, standart sapma ve varyasyon katsayısı değerlerinin de düşük çıkmasına olanak sağlamıştır.

Araştırma bölgesinde incelenen el dokusu halıların 10 cm. boyda tespit edilen dūęüm adeti, 10 cm. ende tespit edilen dūęüm adedinden daha fazladır.

Doğubayazıt ilçesinde 10 cm eninde ve boyunda elde edilen düğüm sayıları çarpılarak dm^2 'deki düğüm sayıları hesaplanmıştır. Buna göre elde edilen değerlerin istatistiksel analizleri yapılarak Tablo 48'de verilmiştir.

Tablo 48. Halıların dm^2 Bulunan Düğüm Sayılarına İlişkin İstatistiksel Bilgiler

Halının Cinsi	n	$\bar{x} \pm s_x$	Min	Max	V.K.
Taban Halısı	17	539.76 $\pm$ 148.01	399.00	1,015.00	27.42
Seccade halısı	2	493.00 $\pm$ 18.38	480.00	506.00	3.73
Duvar halısı	4	566.50 $\pm$ 50.10	494.00	600.00	8.84
Yolluk halısı	3	509.67 $\pm$ 97.55	414.00	609.00	19.14
Yastık halısı	8	642.50 $\pm$ 123.56	420.00	756.00	19.23
Toplam	34	561.68 $\pm$ 130.54	399.00	1015.00	23.24

Tablo 48'in değerlerinden Doğubayazıt ilçesindeki taban halılarının dm^2 'deki düğüm sayıları 540 adet, seccade halılarının 493 adet, duvar halılarının 567 adet, yolluk halılarının 510 adet, yastık halılarının 643 adet olduğu anlaşılmaktadır. elde edilen değerler tüm halı gruplarında birbiri ile benzerlik göstermektedir. Genellikle küçük ebatlarda üretilen el dokusu halıların kaliteleri, diğerlerine göre biraz daha fazla olduğu istatistiksel hesaplamalar sonucu tablolardan elde edilen sonuçlar arasındadır. TS 43'ten elde edilen bilgiler doğrultusunda Doğubayazıt ilçesinde geleneksel olarak üretilen el dokusu halılar kaba halılar sınıfında yer almaktadır (TS 43,1992).

Görgünay (1976), Doğu yöresinde yapmış olduğu çalışmada incelenen halıların dm^2 'sindeki düğüm sayılarının en az 166, en çok ise 1029 olduğunu saptamıştır. dm^2 ortalama 475 düğüm olan kaba halıların ağırlıkta olduğunu tespit etmiştir. yapılan bu çalışma araştırma bölgesinden elde edilen değerlerle büyük benzerlikler göstermektedir.

3.3.8. Halıların Renk, Motif ve Kompozisyon Özellikleri

El dokusu halıları önemli kılan, sanat eseri vasfını kazandıran en önemli unsurlarından biri üzerinde bulunan desenleridir (Yazıcıoğlu, 1992: 73). Halılarda desen, çizgi, yön, ölçü, biçim, doku, renk ve değerlerin düzenleme ilkelerine uygun olarak beğeni ve canlılık yaratacak şekilde bir araya getirilmesi ile oluşmaktadır. Ancak bu işlem, tekrar, uygunluk, zıtlık, egemenlik ve denge ilkeleri dikkate alınarak yapılmalıdır (Başaran, 2004: 105).

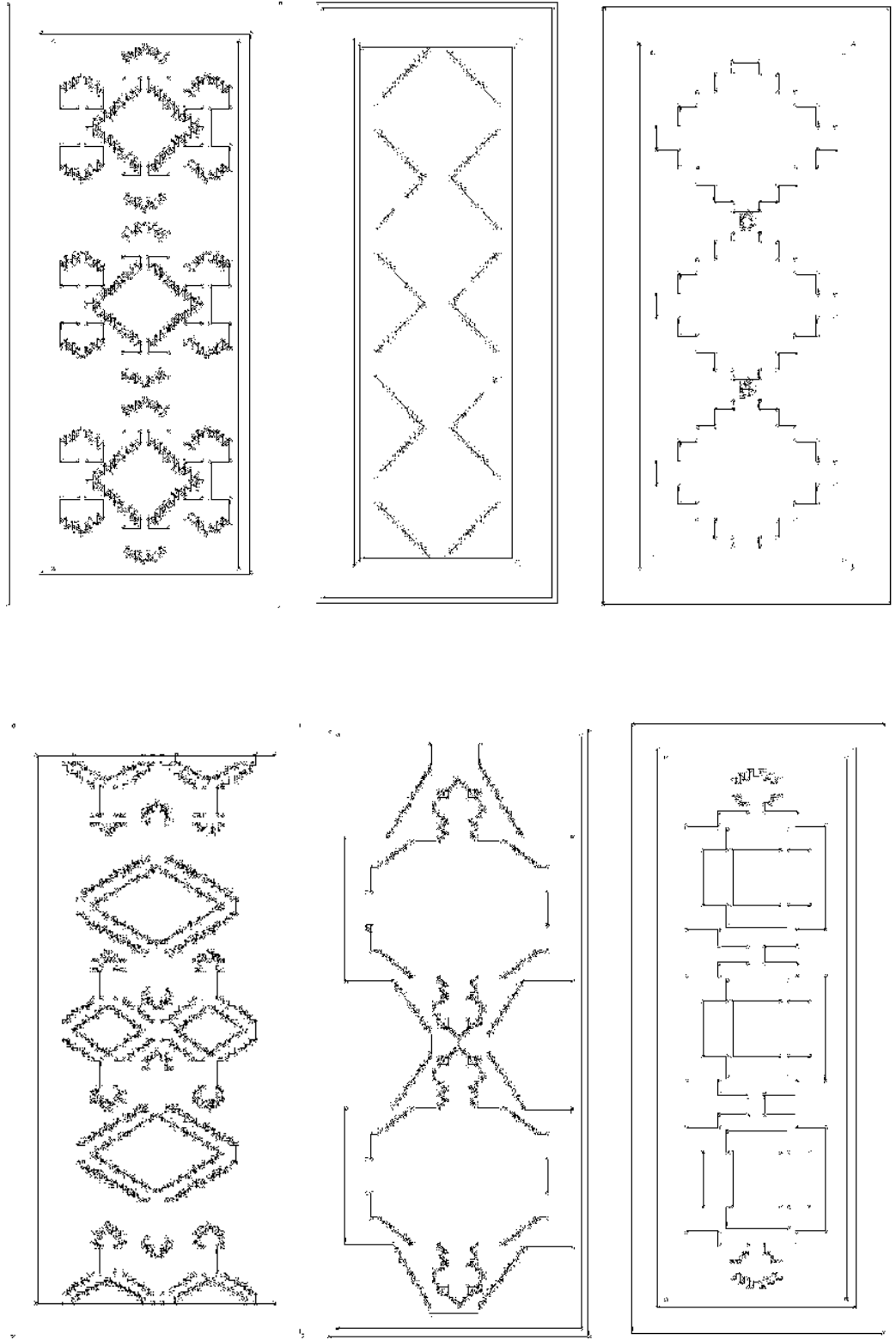
El dokusu halıcılıkla uğraşan bireylerin desen konusunda teknik bilgiye sahip olması gerektiği düşünülmektedir (Yazıcıoğlu, 1992: 73). Anadolu kadını ise, hiçbir matematik, renk ve düzen bilgisi olamadan, süslediği her şeyi kendi zevk ve anlayışına uygun bir şekilde işlemiştir. Özellikle dokumalarına kendi öz benliğinden, geleneğinden bir şeyler katarak geniş anlamda bir tarz meydana getirmiştir (Akar ve Keskiner, 1978: 17).

Halı ve kilim dokumalarda motifler genellikle geleneksel motif ve imler (damgalar), yöresel özelliği olan motifler, bitki ve hayvan motifleri olarak gruplandırılmaktadır. Geleneksel motifler aile çevresi içinde kalmış imlerdir (Başaran, 2004: 105-106). Bölgesel özellikler taşıyan motifler, ailelerin yaşantılarını aksettirmektedir. Bitkisel ve hayvansal motifler, bir düzen içerisinde dokuma sanatının verdiği olanaklara göre değerlendirilmektedir (Yazıcıoğlu, 1992: 74). El dokuması halıcılıkta desen, kenar ve zemin olmak üzere başlıca iki bölümden oluşmakta, her bölüm kendine ait karakteristik motiflerle dolgulanmaktadır (Başaran, 2004: 106). Türk halı sanatında yapısal bütünlüğü sağlayan unsurlardan biri düzenden parçaların, istif ve ekleme suretiyle, yan yana, üst üste ve iç içe geçirilmesindeki çabadır. Hazır klişelerden, motiflerden yola çıkmak, bunları bir sistem içinde azaltıp çoğaltarak, yerlerini değiştirerek, sıkıştırarak ya da seyrekletirerek kullanmak, meydana getirilen düzenlere çeşitlenme niteliğinin yerleşmesini sağlamaktadır (Tozun, 1997: 41).

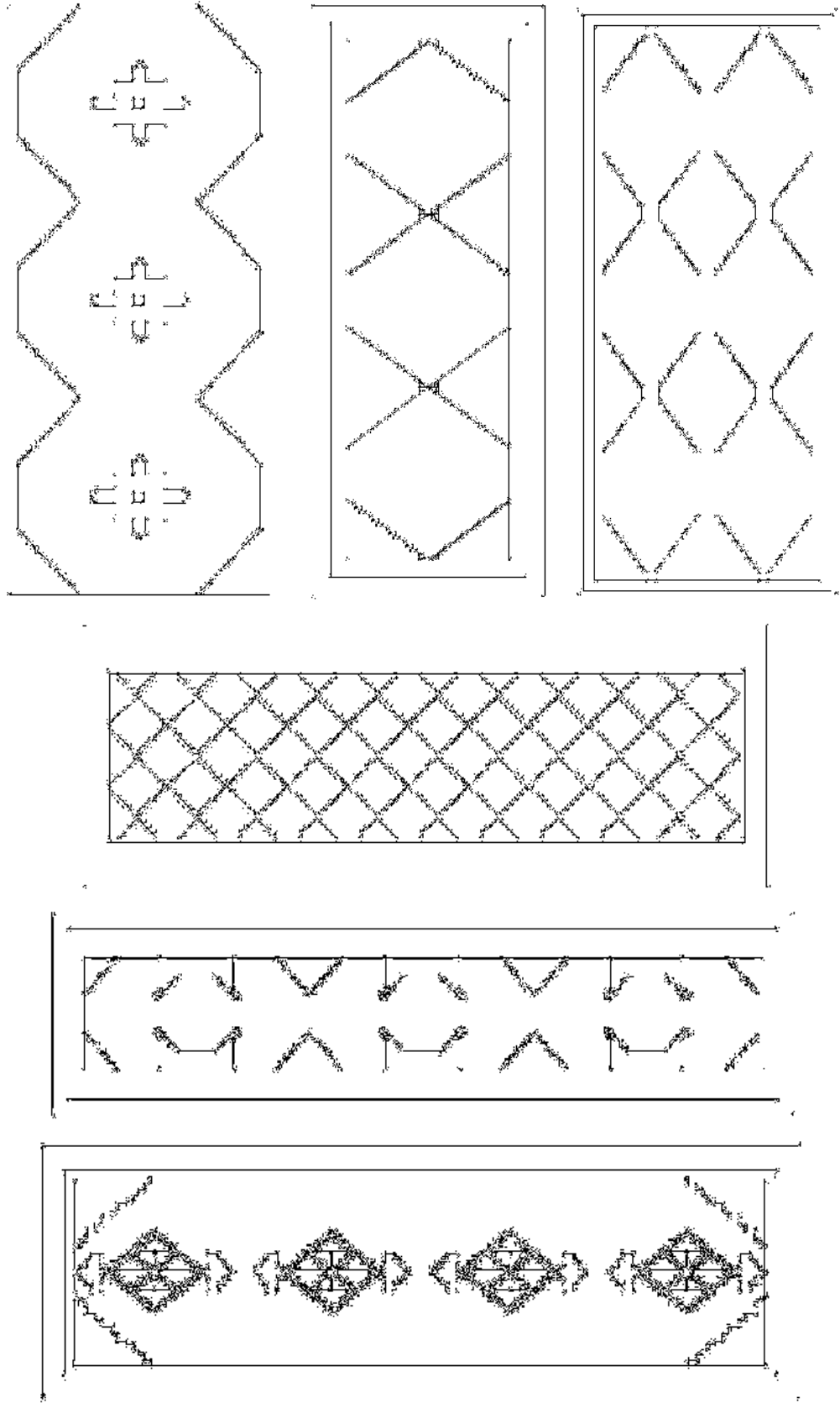
Halının ilmeli kısımları genellikle desen itibariyle üç bölümden oluşmaktadır. Birincisi orta bölüm ya da model, ikincisi bordür ya da su, üçüncüsü ise köşedir. Halının orta ya da göbek diye ifade edilen bölümü en önemli yeri teşkil ederek, desen uygulanan

kısmı oluşturmaktadır. Bordür, halının orta kısmının çerçevesi olmakta, bazı halılarda uygulanmayabildiği gibi bazılarında birden fazla olabilmektedir. Bordür eni genellikle halı eninin 1/6 ve 1/8'i kadar olup, yöresel özellikleri değişmekle birlikte en dıştan ince tek renkli bordüre “kolon” adı verilmektedir. Göbek ve ortayı tamamlayan bölüme ise “köşe” denilmektedir (Yazıcıoğlu, 1992: 73–75; Ölmez, 1999: 128).

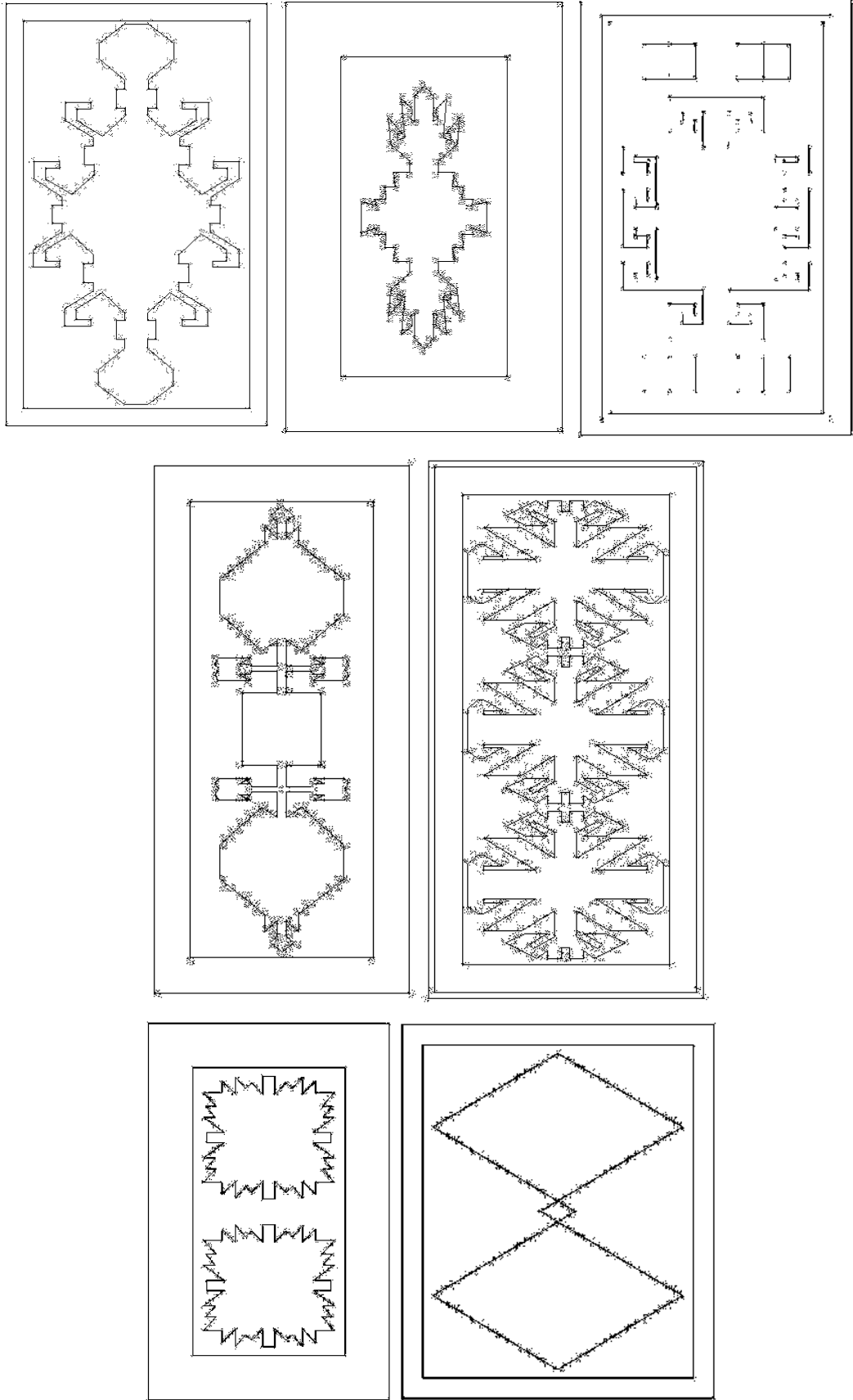
Doğubayazıt ilçesinde el dokuması halılar kullanım alanlarına göre, taban, yastık, yolluk, seccade ve pano halıları olarak gruplandırılabilir. Taban ve yolluk halılarında motiflerin yerleşim düzenleri incelendiğinde 12 farklı yerleşim düzeni tespit edilmiştir. Bunlar zeminde bir motifin tekrarı, altıgen madalyonların bir biri ile ekli tekrarı, basamaklı madalyonların birbirine ekli tekrarı, kartuş motiflerinin paralel eksende karşılıklı yerleşmeleri, artı şeklinde madalyonun birbiri ile birleşmesiyle, tek bir madalyondan, altıgen üç madalyonun birbiri ile ekli zemini komple kaplaması, altıgen madalyonların zeminde birbirine paralel iki sıra oluşturmaları, kartuş motiflerinin birbirine ekli sıralanması, zeminin komple baklava dilimlerine bölünmesi ve köşebentler bulunan zeminde motifin dört kez tekrar etmesi ile oluşan düzenlemelerdir (Şekil 11, 12, 13, 14, 15). Yastık halılarında motiflerin yerleşim düzenleri incelendiğinde 7 farklı düzenlemenin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunlar genellikle ince bir bordür ve zeminde tek bir motif veya tekrar eden motiflerden oluşmaktadır. Duvar ve seccade halılarında da 2'şer farklı motif düzenlemeleri belirlenmiştir.



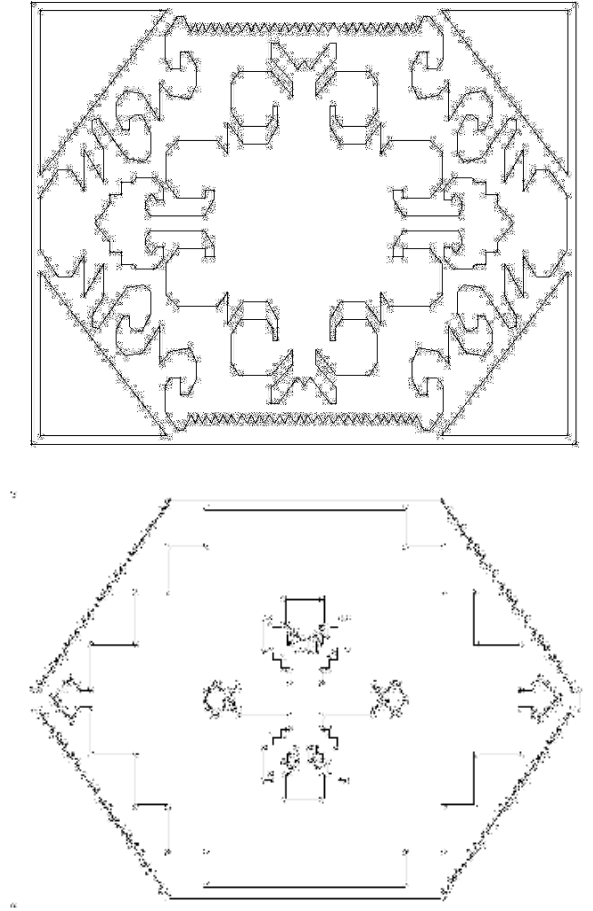
Şekil 11. Taban ve Yolluk Halılarında Görülen Motiflerin Yerleşim Düzenleri



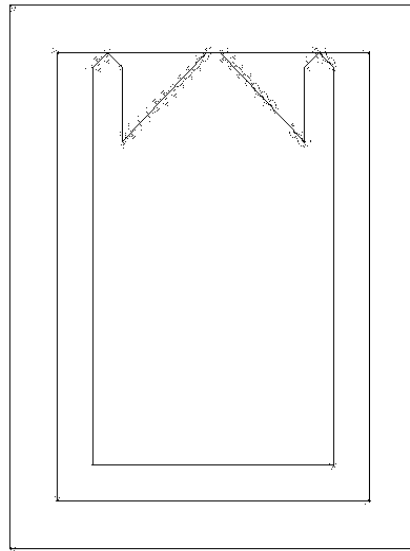
Şekil 12.Taban ve Yolluk Halılarında Görülen Motiflerin Yerleşim Düzenleri



Şekil 13. Yastık Halılarında Görülen Motiflerin Yerleşim Düzenleri



Şekil 14. Duvar Halılarında Görülen Motiflerin Yerleşim Düzenleri



Şekil 15. Seccade Halılarında Görülen Motiflerin Yerleşim Düzeni

Taban halıları, genellikle 6m² ve daha büyük olup, büyük odaların zeminlerine sermek için kullanılmaktadır (Deniz, 2000: 76). Araştırma gölgesinde genellikle büyük odaların zeminlerini tamamen kaplamak için kullanılmaktadırlar.

Doğubayazıt ilçesinde taban halılarının 2.74–6.43 m² arasında değişen ölçülerde dokunduğu tespit edilmiştir. Halılarının hepsi yer tezgâhlarında dokunmuştur. Tezgâh özelliği bakımından enleri çok geniş olmayan halıların boyları oldukça uzundur. Bu sebeple yörede genellikle aynı halıdan iki ve daha fazla dokunarak ve yan yana serilerek oda zeminlerinin kaplandığı gözlenmiştir (Şekil 16).



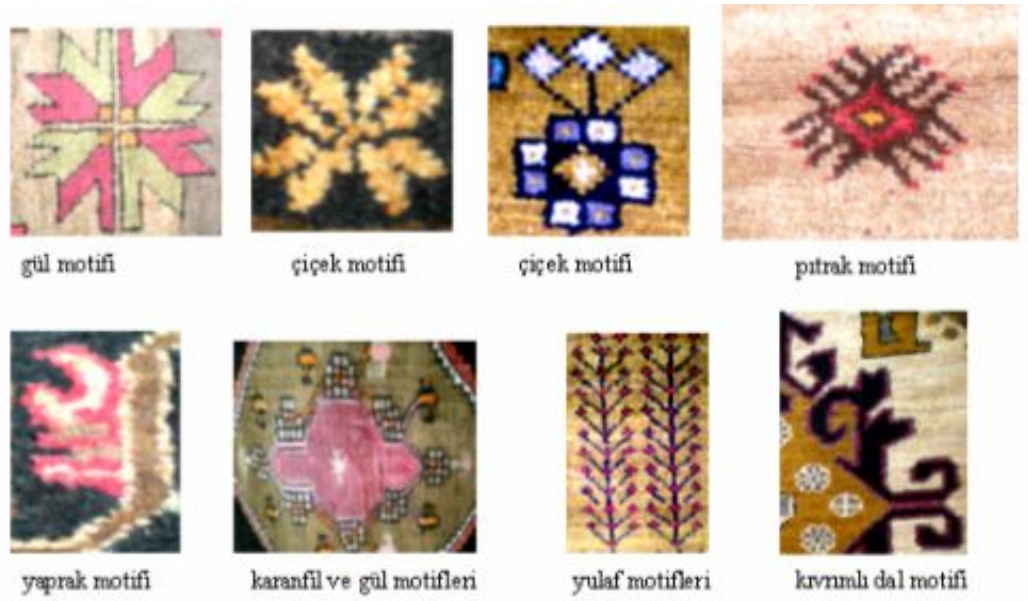
Şekil 16. Aynı Örnek İki Halının Zemine Serilmiş Şekli

Genellikle zemini kaplamak amacı ile oluşturulmuş kompozisyonlarda, iki halı yan yana serildiğinde kompozisyon kendini tamamlamaktadır. Bu sebeple bu tür halılarda bordür kullanılmamaktadır. Halıların bordürleri incelendiğinde, bordürsüz, tek bordürlü, 2 ve 3 bordürlü halılar bulunmaktadır (Şekil 17).

Taban halılarında bitkisel bezeme olarak; çiçek, yaprak, yulaf, pıtrak, karanfil, papatya ve kıvrımlı dal motifleri kullanılmıştır (Şekil 18).



Şekil 17. İncelenen Halılarında Kullanılan Bordür Örnekleri



Şekil 18. İncelenen Halılarında Kullanılan Bitkisel Bezemeler

Hayvansal bezeme olarak; yaban ördeği, kelebek, akrep, köpek, kurbağa, şahmeran, uçan kuş (çıyan) ve örümcek motifleri kullanılmıştır (Şekil 19).



Şekil 19. İncelenen Hahlarında Kullanılan Hayvansal Bezemeler

Nesnel bezeme olarak; saban, tarak, vazo, dümenli vapur, yıldız, ok, göz, yaba, delikli örnek, muska, çengel, kartuş, el, kertik ve tayyare motifleri kullanılmıştır (Şekil 20).

Sembolik bezeme olarak; koçboynuzu, eli belinde ve canavar ayakları motifleri kullanılmıştır. Geometrik bezemeler ise daha çok zemin kompozisyon hatlarının belirlenmesinde kullanılmıştır. İncelenen örneklerin üçünde, zeminin sol üst köşelerinde dokuyucuların isimleri bulunmaktadır (Şekil 21).



el motifi



çengel motifi



göz motifi



vazo motifi



ok motifleri



dümenli vapur motifi



delikli örnek motifi



kartuş motifi



kertik motifi



çengel motifi



muska motifi



tarak motifi



tayyare motifi



tayyare motifi



çesitli şekillerde stilize edilmiş yıldız motifleri



saban motifi



tarak motifi



yaba motifi

Şekil 20. İncelenen Halılarında Kullanılan Nesnesel Bezemeler



Şekil 21. İncelenen Halılarda Kullanılan Sembolik Bezemeler



Şekil 22. Taban, Yolluk ve Yastık Halılarda Bulunan Dokuyucu İsimleri

Yörede dokunan taban halılarının tamamında atkı ve çözgü ipliklerinin renkleri, koyunun kendi yün renkleri olan krem, kahverengi, siyah ve gridir. Bu renkler bezeme ipliği olarak ustalıklı kullanılmıştır. Halıların zemin renklerinde genellikle hardal sarısı ve gri kullanılmıştır. Hardal sarısı rengi yörede “sarı ot” olarak bilinen sütleğen bitkisinden doğal boyama yöntemleri ile elde edilmektedir. Bu renk için ön mordanlama ve boyama esnasında mordanlama yapılmaktadır. Bölgede mordan maddesi olarak küflü demir, su birikintilerinde oluşan kara çamur ve yoğurdun sarı suyu kullanılmaktadır.

Taban halılarında bezeme ipliği olarak genellikle kırmızı, sarı, hardal sarısı, pembe, beyaz, yeşil tonları, turuncu ve bordo kullanılmaktadır. Nadiren mor, şarap kırmızısı, kiremit kırmızısı, saman sarısı renklerinin kullanıldığı görülmektedir.

Yastık halısı, insanların otururken sırtını duvara dayaması için dokunan halılardır. Eski örnekleri, insanların sırt genişliğinden biraz daha büyük olup içlerinde 60–70 x 30–40 cm. ölçülerinde olanlarının da olduğu bilinmektedir. Çadır içinde, minder gibi, alta serilerek kullanılabilir. Yayılacılık yapanların, göç sırasında, kolayca taşıyabileceği büyüklükteki bu örnekler, daha geç dönemlerde boyut açısından büyümüştür. XIX.- XX. y.y.’dan kalanlar 90-100 x 40 x 50 cm. boyutlarındadır. Daha erken tarihliler ise, 60–70 x 30–40 cm. ölçülerindedir. Günümüzde hala kullanılmaktadır (Deniz, 2000: 75).

Doğubayazıt ilçesinde ortalama 57 x 86 cm. boyutlarında olan yastık halılar, yerde otururken duvara dayanmak için kullanılmaktadır. Genellikle oturma odalarının tüm duvarları yastıklarla çevrelenmektedir. Günümüzde oturma odalarının duvarlarını yastıkla kaplama geleneğinin, el dokumasının yanında ağırlıklı olarak makine üretimi yastık halılar kullanılarak devam ettiği gözlenmiştir (Şekil 23).



Şekil 23. Günümüzde Kullanılan Yastık Örnekleri

Araştırma yöresinde üretilen yastık halılarında genellikle 1 veya 2 dar bordür bulunmaktadır. Zeminlerinde ise tek, çift veya üç göbek yer almaktadır. Yastık halıların bordürlerinde kurbağa, çengel, göz ve çiçek ve çengel motifleri, göbeklerinde çiçek, bereket, ejderha, fiyonk, koçboynuzu, eli belinde, kartuş, kare, üçgen ve yön belirten motifler yer almaktadır.

Araştırma bölgesinde incelenen yastık halılarının tamamının atkısı, çözgüsü ve ilme ipliği yündür. Atkı ve çözgü ipliklerinde kullanılan ipliklerin renkleri koyunun kendi yün renklerinin karışımıdır (kahverengi, gri, krem ve siyah). İlme ipliklerinde ise kırmızı, krem, pembe, siyah, hardal sarısı, pembe renkler ağırlıklı olarak kullanılmıştır. İncelenen yastık halılarında mavi, açık pembe, beyaz, bordo, koyu kahverengi, açık yeşil ve mor renklere de rastlanmaktadır.

Duvar halıları, soğuğu önlemek, aynı zamanda odaları süslemek amacı ile duvarlara asılan halılara denilmektedir. Duvar halısı dokumak Anadolu'da bir gelenek olup hala kullanılmaktadır. Çadır içinde, çadır yüzeyini, evlerde bir tablo gibi odaları süslemek amacıyla da kullanılmaktadır. Desenleri yöreye göre değişir. Boyutları evin ölçülerine göre ayarlanır. Çoğunlukla göbekli örneklerine rastlanmaktadır (Deniz, 2000: 75).

Doğubayazıt ilçesinde ortalama 96 x 134 cm. boyutlarında olan duvar halıları, genellikle duvarları süslemek amacı ile kullanılmaktadır. Bordürsüz olarak dokunan bu halıların dört köşesinde köşe bentler bulunmaktadır. Orta zeminde tek bir madalyon bulunmaktadır. Genellikle geometrik, bitkisel ve hayvansal bezemeler hakimdir. Taban halılarında kullanılan motif ve renk özellikler duvar halılarında da kullanılmıştır.

Seccade halısı, günümüzde namazlık halısından büyük, kelle halısından daha küçük, büyük halıların yetmediği yerleri doldurmak üzere dokunmuş halılardır. Namazlık halısı ise ibadet etmek için kullanılan halılardır. Namazlık halılarının mihraplı veya mihrapsız olarak dokunabilmektedir (Deniz, 2000: 7; Başaran, 2004: 114).

Doğubayazıt yöresinde seccade halılar yün malzemeden üretilmişlerdir. Bölgede seccade halılar, ibadet amacı için kullanılmaktadır. Seccade halılar ortalama 87 x 126 cm. boyutlarındadır. Bordürlü ve bordürsüz örnekleri mevcuttur. Bazı seccade halılarda mihrap, cami motifi ile oluşturulmakta, bazı örneklerde ise mihrap sembolik motiflerle oluşturulmaktadır (Şekil 24).



Şekil 24. Seccade Halılarda Mihrap Yönü Örnekleri

Yolluk halısı, genellikle evlerde dar, uzun alanları kaplamak için dokunmuş halılardır. Özellikle yeni inşa edilen evlerin koridorlarını kaplamak için kullanılmaktadır. Doğubayazıt yöresinde ortalama 103 x 244 cm. boyutlarında, yün malzemeden üretilen yolluk halıları, genellikle dar uzun yerleri kaplamak için kullanılmaktadır. Yolluk halılarında en az 2 ve daha fazla bordür kullanılmaktadır. Zemin düzenlemelerinde genellikle motif tekrarları görülmektedir. Taban halılarında kullanılan renkler hakimdir.

3.4. Bilgi Formları



Örnek No	: 1
İnceleme Tarihi	: 26.06.2009
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1979
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım görmemiş
Ürünün Cinsi	: Taban halısı
Halının Yöresel Adı	: Elli Örnek
Ürünün Boyutları (En x Boy):	117.5 cm. x 233.5 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 1 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 1 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 6.6 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 6 cm.
Etlik	: 1 cm.
Halının ağırlığı	: 6.5 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.37kg.

Halının yüzey alan	: 2.74 m ²
Kalite (en x boy)	: 29 x 35
Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de):	1015 düğüm
Hav Yüksekliği	: 0.96 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: Kir – leke, kayık göbek, dönük, bozuk desen, dokuma hatası, (sık-seyrekleme hatası), kırkım hatası, potluk
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Krem ve koyu kahverengi
Çözüde	: Krem
Bezeme İpliği	: Kırmızı, sarı, koyu kahverengi, koyunun kendi yün rengi krem, koyunun kendi rengi gri
Bezeme Konuları	:
Bitkisel Bezeme	: Pıtrak ve çiçek motifleri
Geometrik Bezeme	: Dörtgen motifleri
Nesneli Bezeme	: El ve tarak motifleri
Kompozisyon	:Yöreye özgü eski motifleri üzerinde barındıran halıda tek bordür bulunmaktadır. Bordürün içerisinde çiçek ve tarak motifleri halının etrafını çevrelemektedir. Yörede bordüre “çiçekli kenar” isminin verildiği belirlenmiştir. Zeminde, üç farklı boyutta, orta eksene paralel yerleştirilmiş kartuşlu dörtgen madalyonlar bulunmaktadır. Madalyonların kenarları düz ve dişlidir. Kartuşların uçlarında görülen beş çıkıntı, el parmaklarına benzetildiğinden yörede “elli örnek” olarak bilinmektedir. Halı zeminin tam ortasında, birbirine paralel iki kartuş motifi vardır. Bu iki kartuş motifinin ortasından (ortalama iki katı büyüklükte) halının uçlarına doğru yine kartuş motifleri yer almaktadır. Büyük dörtgen madalyonların içerisine pıtrak motifi bulunmaktadır. Zeminin her iki ucuna ikişer tane yarım kartuş motifi yerleştirilmiştir. Halının her iki uç kısımlarına saçak örgüsü yapılmıştır. Kompozisyon, bordür dahil olmak üzere boyuna ikiye

bölündüğünde, tamamen simetrik dokunduğu dikkat çekmektedir.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : Reyhan ZORBA

Doğum Yeri ve Yılı : Suluçay Köyü- Doğubayazıt

Öğrenim Durumu : Okuma- yazma bilmiyor

Mesleği : Ev hanımı

Açık Adresi : Sarıgün Mah. (yem fabrikasının karşısı) 30/1
Doğubayazıt/Ağrı



Örnek No	: 2
İnceleme Tarihi	: 26.06.09
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1980
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Taban Halısı
Halının Yöresel Adı	: Toprak Halı
Ürünün Boyutları (En x Boy):	155,5 x 370 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 4.1 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 4.9 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 3.6 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 6.6 cm.
Etlik (sağ kenar)	: 1 cm.
Etlik (sol kenar)	: 1 cm.
Halının ağırlığı	: 16 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.78 kg.
Halının yüzey alan	: 5.735 m^2
Kalite (en x boy)	: 21x 23
Dokuma Yoğunluğu (10 cm^2'de):	483 düğüm

Hav Yüksekliği	: 1 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: Potluk, kir – leke, abraj
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Krem ve kahverengi
Çözüde	: Krem ve kahverengi
Bezeme İpliği	: Pembe, mavi, açık mavi, gri, borda, sarı, açık yeşil, koyun yününün kendi rengi krem, beyaz, siyah ve hardal sarısı
Bezeme Konuları	:
Bitkisel Bezeme	: Gül ve çiçek motifleri
Geometrik Bezeme	: 12 köşeli yıldız motifi
Kompozisyon	: Halıda biri geniş biri dar olmak üzere iki bordür bulunmaktadır. Geniş bordür gül motifleri ile bezenmiştir. Dar bordür ise bir dal üzerinde eşit aralıklarla yerleştirilmiş çiçek motifleri bulunmaktadır. Halının zemininde beş adet eşit büyüklükte 12 köşeli yıldız motifi yerleştirilmiştir. Yıldız madalyonların zemininde koyunun kendi yün rengi kullanılmıştır. Koyunların üzerindeki yapağların renkleri genellikle farklı tonlarda olup, tek bir renkten uzun metraj elde edilememektedir. Bu sebeple yıldız motiflerinin her birinde aynı renk kullanılmış olmasına rağmen bir rengin farklı tonları kullanılmış gibi görünmektedir. 12 köşeli yıldız madalyonların içine gül motifi yerleştirilmiştir. Halının çevresi siyah bir çerçeve içine alınmıştır. Görgünay'ın 1976 yılında “ Doğu Yöresi Halıları” üzerine yapmış olduğu çalışmada bu örneğe benzer altı örneği Ağrı İli ve köylerinde tespit etmiştir. yazar çalışmasında, 1850 yılında Dağıstan bölgesinde dokunmuş yıldız madalyonlu bir Şirvan halısında da 12 köşeli yıldız kullanıldığını belirtmiştir.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : Emine ATEŞ

Doğum Yeri ve Yılı : Karabulak

Öğrenim Durumu : Okuma- yazma biliyor

Mesleği : Ev hanımı

Açık Adresi : Karabulak Köyü Doğubayazıt/ Ağrı



Örnek No	: 3
İnceleme Tarihi	: 26.06.09
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1983
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Taban Halısı
Halının Yöresel Adı	: Sarı Örnek
Ürünün Boyutları (En x Boy):	166 cm x 387.6 cm
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkir, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 1.25 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 1.5 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 6 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 6.6 cm.
Etlik (sağ kenar)	: 1 cm.
Etlik (sol kenar)	: 1 cm.
Halının ağırlığı	: 18.5 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 3.07 kg.
Halının yüzey alan	: 6.024 m^2
Kalite (en x boy)	: 19 x 21

Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de): 399 düğüm

Hav Yüksekliği : 0.65 cm

Halıda gözlenen hatalar : -

Kullanılan Renkler :

Atkıda : Kahverengi ve gri

Çözüde : Kahverengi ve gri

Bezeme İpliği : Bordo, kırmızı, mavi, yeşil, beyaz, hardal sarısı, yünün kendi rengi (krem), yünün kendi rengi (gri), yünün kendi rengi (siyah)

Bezeme Konuları :

Bitkisel Bezeme : Çiçek, yulaf ve hayat ağacı formunda kıvrımlı dal motifleri

Geometrik Bezeme : Sekiz köşeli ve on iki köşeli yıldız

Nesneli Bezeme : Dümenli vapur motifi

Sembolik Bezeme : Göz motifi

Kompozisyon : Zengin bir bezeme örneği gösteren halıyı ince bir bordür çevrelemektedir. Bordür içinde sıralı eşit büyüklükte göz motifleri bulunmaktadır. Halının zemininde gösterişli iki madalyon yer almaktadır. Madalyanın ortasında yıldız motifi yerleştirilmiştir. Bu motife benzer örnekler birçok kaynakta bulunmaktadır (Aslanapa,2005:167, Görgünay,1976:111). Madalyanlar 12 köşeli yıldız motifinin içine yerleştirildiği görülmektedir. Yıldız motiflerinin birleşme noktaları arasında oluşan üçgenlerin içine yatay ve dikey yönlerde yulaf ve çiçek motifleri yerleştirilmiştir. İncelenen halıda yulaf motifi bereketi, çiçek motifleri ise mutluluğu simgelemektedir. Halının dört bir köşesinde yörede “dümenli vapur” olarak adlandırılan motifler yerleştirilmiştir. Halıda kullanılan hardal sarısı rengi “sarı ot” isimli bitkiden elde edildiği için, halıya “sarı örnek” denildiği bilinmektedir. Halının genel kompozisyonu yan yana çoğaltıldığı zaman bütünlük sağlamakta, bu yönüyle sonsuzluk ifade etmektedir. Bu halı grubunun Kompozisyon özelliklerinde İran

halılarından etkilenildiğini belirten Görgünay (1979:121) bu halıların ilk kez Isparta’da dokunduğunu belirtmiştir. Doğubayazıt bölgesinde yapılan araştırmadan elde edilen bilgilere göre benzer motifleri kullanan bölgelerde boy (akraba) yakınlıklarının olabilecekleri düşünülmekte ve bu halı grubu Uşak halı grubu ile benzerlikler gösterdiği düşünülmektedir.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : Bahar Gül

Doğum Yeri ve Yılı : Karabulak, 1975

Öğrenim Durumu : Okur- yazar

Mesleği : Ev hanımı

Açık Adresi : Karabulak Köyü Doğubayazıt/Ağrı



Örnek No	: 4
İnceleme Tarihi	: 27.06.09
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1975
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Taban Halısı
Halının Yöresel Adı	: Garip Halı
Ürünün Boyutları (En x Boy):	157.3 cm. x 383 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkir, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 2 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 2 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 10 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 9 cm.
Etlik (sağ kenar)	: 1 cm.
Etlik (sol kenar)	: 1 cm.
Halının ağırlığı	: 14 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.32 kg.
Halının yüzey alan	: 6.013 m^2
Kalite (en x boy)	: 22 x 25

Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de): 550 düğüm

Hav Yüksekliği : 0.5 cm.

Halıda gözlenen hatalar : -

Kullanılan Renkler :

Atkıda : Koyunun kendi yün renklerinin karışımı

Çözüde : Koyunun kendi yün renklerinin karışımı

Bezeme İpliği : Kırmızı, krem (koyunun kendi rengi), gri (koyunun kendi rengi), siyah, kahverengi, hardal sarısı, sarı, pembe, yeşil, turuncu, beyaz

Bezeme Konuları :

Bitkisel Bezeme : Çiçek motifi

Geometrik Bezeme : Kare formlar,

Figürlü Bezeme : Eli belinde motifi

Nesneli Bezeme : Göz motifi

Sembolik Bezeme : Değişik formlarda “+” ve başlık motifi

Kompozisyon : Araştırma bölgesinde “garip halı” olarak bilinen halının zeminini biri geniş bire dar olmak üzere iki bordür çevrelemektedir. Büyük bordürde eli belinde ve çiçek motifleri bulunmaktadır. Küçük suda birbirine bağlı çiçek motifleri yer almaktadır. Halının zemininde geometrik bezemeler yoğunluk göstermektedir. Zemine eşit büyüklüklerde üç dikdörtgen madalyon yerleştirilmiştir. Dikdörtgen madalyonların içinde enine ve boyuna verev çizgiler bulunmaktadır. Verev çizgilerin kesişmeleri ile oluşan baklava motiflerinin içine göz motifleri vardır. Halıda bulunan bu dikdörtgen formuna “sandık” motifi, içinde bulunan baklava ve göz motiflerinden oluşan kompozisyona ise “delikli örnek” denilmektedir. Dikdörtgen madalyonların etrafını iki farklı renkten oluşan artı (+) motifleri ile çevrelenmektedir. Örnek halıda artı motifi dört yön ifade etmekte ve bu motifin yörede önemli olduğu bilinmektedir. Zemine yerleştirilmiş üç artı şeklinde madalyonların formları bozulmadan etrafı çevrelenmektedir. Oluşan motifin alt

ve üst ucuna baş motiflerini simgeleyen bezemeler yerleştirilmiştir. Yörede oluşan bu kompozisyona “anahtar” ismi verilmektedir. İncelen bu halının tüm kompozisyonunu orijinal olduğu, bir diğer örneğinin olmadığı ve dokuyucu dokuma esnasında halının zeminine çiçek yapmak istemediği için halıya “garip” ismini verdiği bilinmektedir.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : İpek TÜRKMEN

Doğum Yeri ve Yılı : Karabulak

Öğrenim Durumu : Okur- yazar değil

Mesleği : Ev hanımı

Açık Adresi : Karabulak Köyü Doğubayazıt /Ağrı



Örnek No	: 5
İnceleme Tarihi	: 27.06.09
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1973
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Taban halısı (Bayramlarda kullanılıyor)
Halının Yöresel Adı	: -
Ürünün Boyutları (En x Boy):	164 cm. x 374 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 1.1 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 1 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 5 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 5 cm.
Saçak örgüsü (üst kenar)	: 2 cm
Saçak örgüsü (alt kenar)	: 2.5 cm
Etlik	: 1 cm
Halının ağırlığı	: 15 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.44 kg.

Halının yüzey alan	: 6.33 m ²
Kalite (en x boy)	: 21 x 22
Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de):	462 düğüm
Hav Yüksekliği	: 0.75 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: Potluk
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Krem, kahve ve gri
Çözüde	: Krem, kahve ve gri
Bezeme İpliği	: Kırmızı, bordo, saman sarısı, hardal sarısı, gri,(koyunun kendi yünü), beyaz, pembe,yeşil, krem (koyunun kendi rengi), siyah (koyunun kendi rengi krem)
Bezeme Konuları	:
Bitkisel Bezeme	: Çiçek motifi
Geometrik Bezeme	: Kare ve üçgen motifi
Nesneli Bezeme	: Ok motifi
Sembolik Bezeme	: Göz motifi
Hayvansal Bezeme	: Şahmeran motifi
Kompozisyon	: Zengin bir tasarım örneği gösteren halıda bordür bulunmamaktadır. Yörede bordür kullanılmadan tasarlanan halıların aynısından en az iki adet dokunmakta ve kompozisyon bu halılarda sonsuzluğu ifade etmektedir. İki halı yan yana serildiği zaman tam rapor oluşmaktadır. İncelenen halının kompozisyonu tam raporun ½ 'si kadardır. Araştırma bölgesinde rastlanan bu kompozisyonlar, genellikle odaların tabanlarını kaplamak amacı ile oluşturulmuştur. Halının zemininde dört yön ifade eden eşit büyüklükte üç madalyon yer almaktadır. Madalyonların en iç kısmında kare formda göz motifi vardır. Madalyonların ortasına dört farklı yönde, göz motifine saplanmış ok motifleri yerleştirilmiştir. Ok motiflerinin arasında kalan boşluklarda ise çiçek motifleri bulunmaktadır. Madalyonların etrafını çevreleyen motifler “koç boynuzu” olarak bilinmekte ve her bir kıvrımının içine “ Şahmeran” motifi yerleştirilmektedir.

Bu kompozisyonun etrafı bitkisel ve geometrik bezemelerle çevrelenmiştir. Orta göbeğe yerleştirilmiş üç madalyon sekizgen formlar içine alınmış ve birbirine eklenmiştir. Motif olmayan boş alanlar yeşil renkle belirtilmiştir. Halının sekizgenler dışında kalan zemin rengi kremdir. Sekizgen formların birleşmesi ile oluşan üçgenlerin içine, göbekte bulunan madalyonlara benzer motiflerin ½'si yerleştirilmiştir.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : İpek TÜRKMEN

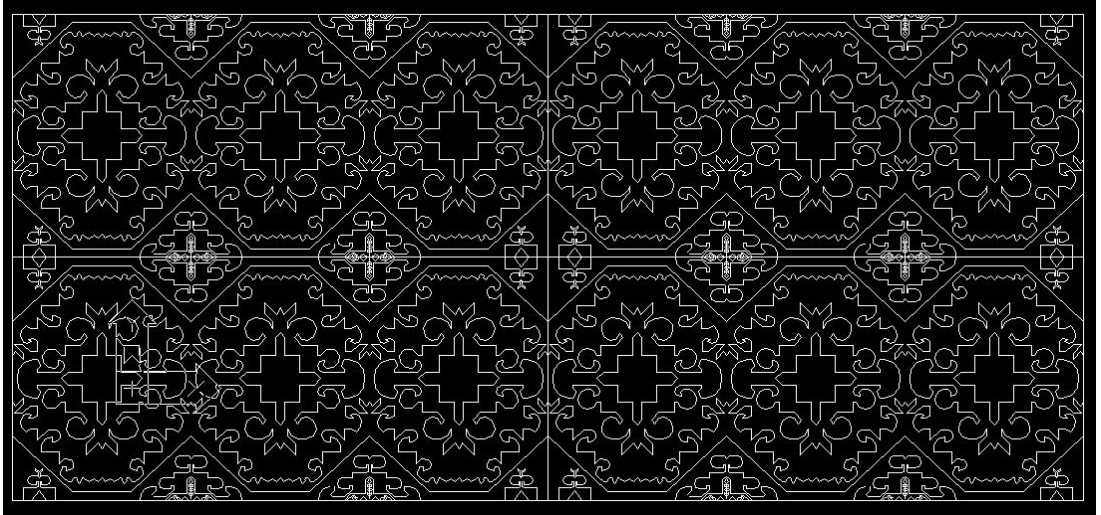
Doğum Yeri ve Yılı : Karabulak Köyü

Öğrenim Durumu : Okur-yazar değil

Mesleği : Ev hanımı

Açık Adresi : Karabulak Köyü Doğubayazıt/Ağrı

Halının kompozisyon tekrarı:





Örnek No	: 6
İnceleme Tarihi	: 27.06.09
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1973
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Taban Halısı
Halının Yöresel Adı	: Tayyare Halı
Ürünün Boyutları (En x Boy):	165.6 cm. x 375 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkir, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 2 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 2 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 7.5 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 5.25 cm.
Etlik	: 1 cm.
Halının ağırlığı	: 14.5 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.33 kg.
Halının yüzey alan	: 6.21 m^2 .
Kalite (en x boy)	: 21 x 22
Dokuma Yoğunluğu (10 cm^2'de):	462 düğüm

Hav Yüksekliği	: 0.50 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: -
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Kahverengi ve krem
Çözüde	: Kahverengi, gri ve krem
Bezeme İpliği	: Kiremit kırmızısı, kırmızı, sarı, yeşil, siyah, beyaz, gri (koyunun kendi yün rengi), turuncu, beyaz, pembe, hardal sarısı, kahverengi
Bezeme Konuları	:
Bitkisel Bezeme	: Çiçek motifi
Geometrik Bezeme	: Çeşitli büyüklüklerde dörtgen motifleri ve sekiz yön ifade eden geometrik motifler
Figürlü Bezeme	:Eli belinde motifi
Nesneli Bezeme	: Göz motifi
Sembolik Bezeme	: Tayyare motifi
Hayvansal Bezeme	: Kuş (Çiyan), akrep motifleri
Kompozisyon	: Yörede “tayyare” adı verilen halıda biri geniş biri dar olmak üzere iki bordür kullanılmıştır. Büyük bordürde eli belinde ve çiçek motifleri bulunmaktadır. Küçük bordür ise kuş motiflerinin tekrar etmesiyle oluşmuştur.. Yörede kuş motifi “çiyan” olarak bilinmektedir. Zeminde iç içe geçmiş farklı renklerle vurgulanmış dörtgen madalyonlar yer almaktadır. Madalyonların en iç kısmında akrep motifi bulunmaktadır (Katalog 4, COD 0358). Madalyonların etrafı gövde, baş, kuyruk ve kanatları simgeleyen kartuş motifleri ile çevrelenerek tayyare motifi oluşturulmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Kartuş motiflerinin baş kısımlarına koçboynuzu motifi yerleştirilmiştir. Yine kartuş motiflerinin etrafına göz motiflerinin nazardan korunmak amacı ile yerleştirildiği bilinmektedir. Tayyare motiflerinin arasında eşit aralıklarla sağa ve sola olmak üzere dört adet sekiz yön ifade eden geometrik bezemeler bulunmaktadır. Halının

yörede dokunan 4. örnek ile aynı tarihte dokunduğu,
bordürlerde benzerlikler gösterdiği dikkat çekmektedir.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : İpek TÜRKMEN

Doğum Yeri ve Yılı : Karabulak

Öğrenim Durumu : Okur- yazar değil

Mesleği : Ev hanımı

Açık Adresi : Karabulak Köyü Doğubayazıt /Ağrı



Örnek No	: 7
İnceleme Tarihi	: 26.06.09
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1960
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Taban Halısı
Halının Yöresel Adı	: Kurbağacık Örneği
Ürünün Boyutları (En x Boy):	128 cm. x 366.3 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 2 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 2 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 12 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 7 cm.
Saçak örgüsü (üst kenar)	: 3.5 cm
Saçak örgüsü (alt kenar)	: 4 cm
Etlik	: 1 cm
Halının ağırlığı	: 14 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.98 kg.
Halının yüzey alan	: 4.684 m^2

Kalite (en x boy)	: 21 x 20
Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de):	420 düğüm
Hav Yüksekliği	: 1 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: Gelberi izi ve keçeleşme
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Krem ve kahverengi
Çözüde	: Krem ve kahverengi
Bezeme İpliği	: Pembe, açık yeşil, turuncu, koyu sarı, bordo, kahverengi, beyaz, mavi, siyah, krem,
Bezeme Konuları	:
Bitkisel Bezeme	: Karanfil, gül, çiçek ve pıtrak motifleri
Geometrik Bezeme	: Altıgen ve yıldız motifleri
Nesneli Bezeme	:Yaba, çengel, akarsu
Hayvansal Bezeme	:Yaban ördeği motifi
Kompozisyon	: Yörede bulunan eski örneklerle benzer kompozisyon özelliği gösteren halıda, bitkisel, hayvansal ve geometrik bezemeler kendini göstermektedir. Halıyı büyük su ve küçük su olmak üzere iki bordür çevrelemektedir. Büyük suda yaba, akarsu ve çiçek motifleri vardır. Küçük suda ise çengel motifinin birbirine bağlı şekilde birleştirildiği görülmektedir. Halının zeminini dört adet birleşik formda altıgen madalyon kaplamaktadır. Madalyonların dışında kalan zemin sadeliğini korumaktadır. Madalyonların içinde bulunan kompozisyona “kurbağacık motifi” denilmektedir (Görgünay,1976:51). Kültür Bakanlığının yayınlamış olduğu halı kataloglarında bu kompozisyon çiçekli ve karanfil bezemeli hayat ağacı olarak isimlendirilmektedir (Katalog 1: COD 0035, Katalog 3:COD: 0224). Kurbağacık motiflerinin ortalarında yıldız ve pıtrak motifleri vardır. Altıgen madalyonların çevresi dişlidir. Yörede bu dişli kısımlar “kertik” olarak ta bilinmektedir. Zeminin ortasında altıgen madalyonların birleşme yerlerinde oluşan üçgen boşluklara üstte ve altta

olmak üzere karşılıklı iki yaban ördeği motifi ustalıklarla yerleştirilmiştir.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı :Halis TÜRKMEN
Doğum Yeri ve Yılı : Yukarı Tavla Köyü
Öğrenim Durumu : İlkokul
Mesleği : Serbest İşçi
Açık Adresi : Doğubayazıt /Ağrı



Örnek No	: 8
İnceleme Tarihi	: 26.06.2009
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1969
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Taban Halısı
Halının Yöresel Adı	: Kurbağacık örneği
Ürünün Boyutları (En x Boy):	147.5 cm. x 362.3 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Pamuk İpliği
Çözüde	: Pamuk İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 1 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 2 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: -
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 8 cm.
Etlik	: 1 cm.
Halının ağırlığı	: 20 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 3.74 kg.
Halının yüzey alan	: 5.343 m^2 .
Kalite (en x boy)	: 20 x 20

Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de): 400 Düğüm

Hav Yüksekliği : 1 cm

Halıda gözlenen hatalar : Hav dökülmesi, abraj

Kullanılan Renkler :

Atkıda : Pamuk ipliğinin doğal rengi (kırık beyaz)

Çözüde : Pamuk ipliğinin doğal rengi (kırık beyaz)

Bezeme İpliği : Pembe, gri, sarı, mavi, koyu pembe, kahverengi, hardal sarısı, siyah, turuncu ve bordo

Bezeme Konuları :

Bitkisel Bezeme : Çiçek motifleri

Geometrik Bezeme : Altıgen ve dörtgen formlar

Nesneli Bezeme : Akarsu ve çiçekli yol motifleri

Sembolik Bezeme : Kurbağacık örneği

Yazılı Bezeme : “Bıyo- niko-1917” yazılı bezememe bulunmaktadır.

Kompozisyon : 7. halı ile benzer motif özellikleri gösteren halının atkı ve çözgüsünde pamuk ipliği kullanılmıştır. Oldukça ağır olan halıyı tek bir bordür çevrelemektedir. Bordür içinde, çiçek motifleri akarsu motifinin üzerine sıralanmıştır. Yörede bu düzenlemeye “çiçekli yol” denildiği bilinmektedir. Halının zeminini, iki sıra halinde, üç adet birleşik formda altıgen madalyon kaplamaktadır. Madalyonların içine yörede kurbağacık örneği olarak bilinen motifler yerleştirilmiştir. Madalyonların ortasında oluşan iki altıgen formun içine de yine kurbağacık motifleri yerleştirilmiştir. Zeminde altıgenlerin dışında kalan boş alanlara iç içe geçmiş dörtgen motifleri, farklı renklerle ön plana çıkmaktadır. Zeminin sol üst ucunda yazılı bezeme dikkat çekmektedir.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı :Hacer ÇOKTİN

Doğum Yeri ve Yılı : Çiftlik Köyü

Öğrenim Durumu : Okuma- yazma bilmiyor

Mesleği : Ev hanımı

Açık Adresi : Çiftlik Köyü Doğubayazıt /Ağrı



Örnek No	: 9
İnceleme Tarihi	: 21.07.2009
Ürünün Yapılış Tarihi	: Bilinmiyor
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Taban Halısı
Halının Yöresel Adı	: Kurbağacık Örneği
Ürünün Boyutları (En x Boy):	119.6 cm. x 322.3 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 1 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 1 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 9 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 7.5 cm.
Saçak örgüsü (üst kenar)	: 2.5 cm.
Saçak örgüsü (alt kenar)	: 2 cm.
Etlik	: 1.5 cm
Halının ağırlığı	: 10 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.59 kg.
Halının yüzey alan	: 3.854 m^2 .

Kalite (en x boy)	: 20 x 32
Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de):	640 düğüm
Hav Yüksekliği	: 0.3 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: -
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Kahverengi ve krem
Çözüde	: Kahverengi ve krem
Bezeme İpliği	: Açık gri, koyu gri, beyaz, turuncu, pembe, koyu pembe, hardal sarısı, açık sarı, sarı, açık yeşil, koyu yeşil, şarap kırmızısı, mavi, kahverengi ve siyah
Bezeme Konuları	:
Bitkisel Bezeme	: Pıtrak motifi, çiçek, karanfil, gül
Geometrik Bezeme	: Yıldız motifi, altıgen motifleri ve dişli girinti çıkıntılar
Nesneli Bezeme	: Kartuş motifi
Hayvansal Bezeme	: Akrep motifi
Kompozisyon	: Yöresel renklerin bir arada kullanıldığı halı zengin bir bezeme örneği göstermektedir. Halıyı biri geniş biri dar olmak üzere iki bordür çevrelemektedir. Dar bordür farklı renklerdeki yıldız motifleri ile bezenmiştir. Geniş bordür ise göz motiflerinin oluşturduğu verev formların içine yerleştirilen göz ve çengel motiflerinden oluşmaktadır. Halının zeminine üç adet altıgen madalyon motifi yerleştirilmiştir. Madalyonların kenarları içe doğru dışlıdır. Yörede bu motif “kertik” olarak bilinmektedir. Madalyonların içinde kurbağacık örneği ustalıkla işlenmiştir. Kurbağacık motifinin içinde akrep motifi stilize edilerek kullanılmış ve içine pıtrak motifi yerleştirilmiştir. Altıgen madalyonların içinde boş kalan yerlere aralıklı pıtrak motifleri yer almaktadır. Altıgenlerin birleşme yerlerinde oluşan üçgen formların içinde, yörede elli örnek olarak bilinen farklı boylarda kartuş motifleri görülmektedir.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : Abdurrahman ZERENER

Doğum Yeri ve Yılı : Doğubayazıt/ 1962

Öğrenim Durumu : İlkokul

Mesleği : Halı tüccarı

Açık Adresi : Ararat Halı ve Kilim Turizm San. Tic. Ltd. Şti.
Belediye Karşısı No: 10 Doğubayazıt /AĞRI



Örnek No	: 10
İnceleme Tarihi	: 08.08.2009
Ürünün Yapılış Tarihi	: Bilinmiyor
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Taban Halısı
Halının Yöresel Adı	: -
Ürünün Boyutları (En x Boy):	148.6 cm. x 386.8 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkir, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 2.5 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 2.5 cm.
Saçak örgüsü eni (üst kenar)	: 1 cm.
Saçak örgüsü eni (alt kenar)	: 1 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 5.3 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 3.5 cm.
Etlik	: 1.5 cm.
Halının ağırlığı	: 16 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.78 kg.
Halının yüzey alan	: 5.747 m^2 .

Kalite (en x boy)	: 26 x 21
Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de):	546 düğüm
Hav Yüksekliği	: 0.5 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: -
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Krem ve kahverengi
Çözüde	: Krem ve kahverengi
Bezeme İpliği	: Koyunun kendi yün renkleri (krem, kahverengi, gri, siyah) ve pembe
Bezeme Konuları	:
Geometrik Bezeme	: Baklava motifleri ve verev çizgiler
Nesneli Bezeme	: Göz motifleri
Kompozisyon	: Dörtgen ve baklava motifleri bezenmiş halı, geniş bordür ve zeminden oluşmaktadır. Bordür, verev çizgilerin bir biri ile kesişmesinden oluşan baklava motifleri ile bezenmiştir. Halının zemini göz motifleri ile çevrelenmiştir. Zeminde verev çizgilerin oluşturduğu iri baklava motiflerinin içi, üç sıra halinde yine verev çizgilerle bölünmüştür. Diğer baklava motifleri zemin rengine boş olarak bırakılmıştır. Zeminde orta sırada içi dokulu aralıklı, üç karenin renklerinin farklı olduğu dikkat çekmektedir. Yörede bu renklerde dokunan halıların kompozisyonunda genellikle koyunun kendi yün renklerinden yararlanıldığı bu şekilde halının değerinin arttığı bilinmektedir.
Kaynak Kişi Künyesi	:
Adı Soyadı	: Abdurrahman ZERENER
Doğum Yeri ve Yılı	: Doğubayazıt/ 1962
Öğrenim Durumu	: İlkokul
Mesleği	: Halı tüccarı
Açık Adresi	: Ararat Halı ve Kilim Turizm San. Tic. Ltd. Şti. Belediye Karşısı No: 10 Doğubayazıt /AĞRI



Örnek No	: 11
İnceleme Tarihi	: 08.08.2009
Ürünün Yapılış Tarihi	: Bilinmiyor
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Taban halısı
Halının Yöresel Adı	: Kurbağacık örneği
Ürünün Boyutları (En x Boy):	157 cm. x 391.1 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 1.5 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 1 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 13.5 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 12.5 cm.
Etlik	: 1.7 cm.
Halının ağırlığı	: 13 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.11 kg.
Halının yüzey alan	: 6.17 m^2 .
Kalite (en x boy)	: 25 x 21
Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de):	525 düğüm

Hav Yüksekliği : 0.5 cm.

Halıda gözlenen hatalar : -

Kullanılan Renkler :

Atkıda : Koyunun kendi yün rengi (kahverengi)

Çözüde : Koyunun kendi yün rengi (kahverengi)

Bezeme İpliği : Hardal sarısı, açık yeşil, yeşil, gri, pembe, turuncu, beyaz, siyah, mor, sarı ve kırmızı

Bezeme Konuları :

Bitkisel Bezeme : Karanfil, çiçek ve gül motifleri

Geometrik Bezeme : Altıgen madalyonlar

Nesneli Bezeme : Kurbağacık örneği, akarsu motifleri

Hayvansal Bezeme : Kuş motifleri

Kompozisyon : Araştırma bölgesine has karakteristik özellikler gösteren halı, yörede kurbağacık örneği olarak bilinmektedir. Halının zemininde altıgen madalyonlar içine yerleştirilmiş kurbağacık motifi yer almaktadır. Altıgen madalyonların dört kez tekrarı dışında kalan zemine ise motif yerleştirilmemiştir. Halının zeminini ikisi dar, biri geniş olmak üzere üç bordür çevrelemektedir. Akarsu motiflerinin tekrarı ile oluşan iki küçük su arasına yerleştirilen geniş bordür, gül motiflerinin sıralanması ile oluşmaktadır. Yörede akarsu motifleri “uçan kuş” motifi olarak bilinmektedir. Bu halı kompozisyonu 8. ve 9. örneklerle benzerlik göstermektedir. İncelenen halının saçak örgüsü, Görgünay’ın (1976: 32-33) “Doğu Halıları” üzerine yapmış olduğu çalışmasında, tespit ettiği saçak örgüleri ile benzerlikler göstermektedir.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : Abdurrahman ZERENER

Doğum Yeri ve Yılı : Doğubayazıt/ 1962

Öğrenim Durumu : İlkokul

Mesleği : Halı tüccarı

Açık Adresi : Ararat Halı ve Kilim Turizm San. Tic. Ltd. Şti.
Belediye Karşısı No: 10 Doğubayazıt /AĞRI



Örnek No	: 12
İnceleme Tarihi	: 08.08.2009
Ürünün Yapılış Tarihi	: Bilinmiyor
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Taban Halısı
Halının Yöresel Adı	: -
Ürünün Boyutları (En x Boy):	122.83 cm. x 402.33 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkir, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 2.5 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 2 cm.
Saçak örgüsü eni (üst kenar)	: 2.5 cm.
Saçak örgüsü eni (alt kenar)	: 2 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 4.5 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 4 cm.
Etlik	: 1.5 cm.
Halının ağırlığı	: 14 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.83 kg.
Halının yüzey alan	: 4.940 m^2 .
Kalite (en x boy)	: 24 x 21
Dokuma Yoğunluğu (10 cm^2'de):	504 Düğüm

Hav Yüksekliği	: 1 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: -
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Koyunun kendi yün rengi (kahverengi ve krem)
Çözüde	: Koyunun kendi yün rengi (kahverengi ve krem)
Bezeme İpliği	: Pembe, koyu pembe, bordo, gri, koyu gri, açık yeşil, yeşil, hardal sarısı, kahverengi, sarı, turuncu ve siyah
Bezeme Konuları	:
Geometrik Bezeme	: Altıgen ve dikdörtgen formda madalyonlar
Figürlü Bezeme	: Eli belinde motifi
Nesneli Bezeme	: Göz motifleri
Hayvansal Bezeme	: Kurbağa, koç boynuzu ve akrep motifleri
Yazılı Bezeme	: “C-N ALİ” yazılı bezeme bulunmaktadır.
Kompozisyon	: Oldukça eski bir örnek olan halıda hayvansal ve geometrik bezemelerin ustalıkla yerleştirildiği görülmektedir. Halının zemininde üç adet altıgen madalyon bulunmaktadır. Madalyonların içine dikdörtgen formda bir göbek yerleştirilmiştir. Göbeğin etrafı göz motifleri ile çevrelenmiştir. Merkeze akrep motifinin yerleştirildiği altıgenlerin içi koç boynuzu ve eli belinde motifleri ile bezenmiştir. Madalyonların sağına ve soluna kartuş motifleri yerleştirilmiştir. Zeminin iç kısımlarında kalan kartuş motiflerinin birbiri ile ekli olduğu ve etraflarının göz motifleri ile çevrili olduğu görülmektedir. Halının zemininde altıgen madalyonların ve kartuş motiflerinin dışında kalan bölümlerde “çengel motifleri” bulunmaktadır. Halının zeminini biri dar biri geniş olmak üzere iki bordür çevrelemektedir. Geniş bordür stilize olmuş kurbağa motifinin tekrarı ile oluşmaktadır. Bordürün etrafı göz motifleri ile çevrelenmiştir. Küçük suda ise göz motifleriyle elde edilen verev hatların içine kare formda verev yönde eklenmiş göz motifleri

bulunmaktadır. Halının zeminin üst sol köşesinde yazılı bezeme görülmektedir.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : Abdurrahman ZERENER

Doğum Yeri ve Yılı : Doğubayazıt/ 1962

Öğrenim Durumu : İlkokul

Mesleği : Halı tüccarı

Açık Adresi : Ararat Halı ve Kilim Turizm San. Tic. Ltd. Şti.
Belediye Karşısı No: 10 Doğubayazıt /AĞRI



Örnek No	: 13
İnceleme Tarihi	: 08.08.2009
Ürünün Yapılış Tarihi	: Bilinmiyor
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Taban Halısı
Halının Yöresel Adı	: Elli Örnek
Ürünün Boyutları (En x Boy):	124.8 cm. x 392.3 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 1.5 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 3 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 14.5 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 13 cm.
Etlik	: 1.5 cm.
Halının ağırlığı	: 10 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.04 kg.
Halının yüzey alan	: 4.895 m^2 .
Kalite (en x boy)	: 21 x 22
Dokuma Yoğunluğu (10 cm^2'de):	462 düğüm
Hav Yüksekliği	: 0.3 cm.

Halıda gözlenen hatalar	: -
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Krem ve kahverengi
Çözüde	: Krem ve kahverengi
Bezeme İpliği	: Kırmızı, hardal sarısı, pembe, koyu pembe, krem, beyaz, siyah, yeşil, turuncu ve gri
Bezeme Konuları	:
Bitkisel Bezeme	: Çiçek ve pıtrak motifleri
Geometrik Bezeme	: Düz ve kıvrımlı hatlar
Nesneli Bezeme	: Akarsu, göz, ve kartuş motifleri
Sembolik Bezeme	: Muska motifi
Kompozisyon	: Araştırma bölgesinde “elli örnek” olarak bilinen halının bordüründe geometrik ve bitkisel bezemeler hakimdir. Sekizgenler içine karşılıklı yerleştirilmiş çiçek motifleri yerleştirilmiş ve kare formda göz motifleri ile birbirine birleştirilmiştir. Birleşme yerlerinin altında ve üstüne yine kare formda göz motifleri yerleştirilmiştir. Yörede oluşan bu kompozisyona “kelebek motifi” denilmektedir. Bordürün zemin ile birleşen iç kısmında muska motifi uygulanmıştır. Halının zeminine kartuşlu madalyonlar bulunmaktadır. Madalyonların kenarları düz ve dışlıdır. Madalyonları dolgulayan iç içe dörtgenlerin kenarları kartuş kenarlarına paralel şekilde sıralanmıştır. Kartuşların dışında boş kalan alanlar göz motifleri ile bezenmiştir. Halıda yan yana aynı renkte üç kartuş motifi, paralel olarak da daha küçük ebatla dört kartuş motifi görülmektedir. Büyük dörtgen madalyonların içinde pıtrak motifleri vardır. Zeminin her iki uç kısmına da yarım kartuşlar yerleştirilmiştir. İncelenen halının kompozisyonu 1. örnek ile benzerlikler göstermektedir.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : Abdurrahman ZERENER

Doğum Yeri ve Yılı : Doğubayazıt/ 1962

Öğrenim Durumu : İlkokul

Mesleği : Halı tüccarı

Açık Adresi : Ararat Halı ve Kilim Turizm San. Tic. Ltd. Şti.
Belediye Karşısı No: 10 Doğubayazıt /AĞRI



Örnek No	: 14
İnceleme Tarihi	: 08.08.2009
Ürünün Yapılış Tarihi	: Bilinmiyor.
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Taban Halısı
Halının Yöresel Adı	: -
Ürünün Boyutları (En x Boy):	129.1 cm. x 377.5 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 1 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar):	0.8 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 2 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 8 cm.
Etlik	: 0.8 cm.
Halının ağırlığı	: 13 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.44 kg.
Halının yüzey alan	: 4.873 m^2 .
Kalite (en x boy)	: 25 x 21
Dokuma Yoğunluğu (10 cm^2'de):	525 düğüm

Hav Yüksekliği	: 0.5 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: Abraj, kayık göbek
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Koyundan elde edilen renk (kahverengi ve krem)
Çözüde	: Koyundan elde edilen renk (kahverengi ve krem)
Bezeme İpliği	: Pembe, koyu pembe, hardal sarısı, kahverengi, sarı, beyaz, gri, koyu gri, bordo ve siyah
Bezeme Konuları	:
Bitkisel Bezeme	: Yaprak ve çiçek motifleri
Geometrik Bezeme	: Baklava, çarpı işareti ve artı işaretleri, irili ufaklı yıldız motifleri
Figürlü Bezeme	: Eli belinde motifleri
Nesneli Bezeme	: Akarsu motifleri,
Hayvansal Bezeme	: Kelebek motifi
Kompozisyon	: Zengin bir bezeme örneği gösteren halının biri dar biri geniş olmak üzere iki bordürü bulunmaktadır. Büyük su içinde yaprak ve çiçek motifleri akarsu formu oluşturmaktadır.. Küçük suda ise çiçek motifleri birbiri ile bağlantılı tekrar ettiği görülmektedir. Halının zeminine dört farklı, boyda baklava motifinden oluşan madalyon yerleştirilmiştir. Madalyonların içi çarpı işareti ile dört parçaya bölünmüş, ortasına artı işareti yerleştirilmiştir. Zeminde boş kalan yerlere eli belinde motifleri, kelebek, çiçek ve irili ufaklı yıldız motifleri yerleştirilmiştir. Benzer kompozisyon örneği Görgünay'ın (1976:97) çalışmasında yer almaktadır.
Kaynak Kişi Künyesi	:
Adı Soyadı	: Abdurrahman ZERENER
Doğum Yeri ve Yılı	: Doğubayazıt/ 1962
Öğrenim Durumu	: İlkokul
Mesleği	: Halı tüccarı
Açık Adresi	: Ararat Halı ve Kilim Turizm San. Tic. Ltd. Şti. Belediye Karşısı No: 10 Doğubayazıt /AĞRI



Örnek No	: 15
İnceleme Tarihi	: 08.08.2009
Ürünün Yapılış Tarihi	: Bilinmiyor
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Taban Halısı
Halının Yöresel Adı	: -
Ürünün Boyutları (En x Boy):	125.3 cm. x 424.3cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 1 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 1 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 2 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 8 cm.
Etlik	: 1.5 cm.
Halının ağırlığı	: 13 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.44 kg.
Halının yüzey alan	: 5.316 m^2 .
Kalite (en x boy)	: 25 x 25
Dokuma Yoğunluğu (10 cm^2'de):	625 düğüm

Hav Yüksekliği	: 0.35 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: -
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Koyunun kendi yün rengi (Kahverengi)
Çözüde	: Koyunun kendi yün rengi (Kahverengi)
Bezeme İpliği	: Krem, siyah, koyu pembe, pembe, gri, koyu gri, hardal sarısı, turuncu, yeşil, bordo
Bezeme Konuları	:
Bitkisel Bezeme	: Çiçek motifleri
Geometrik Bezeme	: Altıgen ve kare formda madalyonlar ve yıldız motifleri
Figürlü Bezeme	: Eli belinde motifi
Nesneli Bezeme	: Göz motifleri, akarsu ve tarak motifleri
Hayvansal Bezeme	: Koç boynuzu , uçan kuş motifleri
Sembolik Bezeme	: Canavar ayakları
Kompozisyon	: Dört metrenin üstünde boya sahip halı 24. örnekle benzer zemin kompozisyonuna sahiptir. Halıda farklı olarak altıgenlerin içine dörtgen formlar yerleştirilmiştir. Kare formlarının ortasına yıldız motifleri bulunmaktadır. Zeminin üst ve alt uzun kenarlarına içe doğru “canavar ayakları” motifleri sıralı olarak yerleştirilmiştir. Halıyı ikisi dar biri geniş olmak üzere toplam üç bordür çevrelemektedir. içten dışa doğru değerlendirildiğinde ; dar bordürün içinde çiçek motifleri birbirine bağlantılı şekilde sıralanmıştır. Diğer dar bordür ise “uçan kuş” motifleri ile bezenmiştir. Halıyı dıştan çevreleyen büyük suyun içine tarak ve göz motifleri farklı renklerde uygulanmıştır. Halının alt ve üst uçlarında yöresel saçak örgüsü görülmektedir.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : Abdurrahman ZERENER

Doğum Yeri ve Yılı : Doğubayazıt/ 1962

Öğrenim Durumu : İlkokul

Mesleği : Halı tüccarı

Açık Adresi : Ararat Halı ve Kilim Turizm San. Tic. Ltd. Şti.
Belediye Karşısı No: 10 Doğubayazıt /AĞRI



Örnek No	: 16
İnceleme Tarihi	: 08.08.2009
Ürünün Yapılış Tarihi	: Bilinmiyor
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Taban Halısı
Halının Yöresel Adı	: Kurbağacık Örneği
Ürünün Boyutları (En x Boy):	137.6 cm. x 359.3 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkir, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 2 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 1.5 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 12 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 10 cm.
Etlik	: 1 cm.
Halının ağırlığı	: 12 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.42 kg.
Halının yüzey alan	: 4.943 m^2 .
Kalite (en x boy)	: 24 x 29 düğüm.

Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de): 696

Hav Yüksekliği : 0.85 cm.

Halıda gözlenen hatalar : Abraj, kayık göbek

Kullanılan Renkler :

Atkıda : Kahverengi

Çözüde : Kahverengi

Bezeme İpliği : Gri, pembe, koyu pembe, kahverengi, siyah, beyaz, turuncu ve bordo

Bezeme Konuları :

Bitkisel Bezeme : Karanfil, çiçek, gül ve yaprak motifleri

Geometrik Bezeme : Verve çizgiler, baklava motifleri

Nesneli Bezeme : Akarsu ve göz motifleri

Kompozisyon : Yörede kurbağacık örneği olarak bilinen halının ilk bordüründe, birbirine zincir şeklinde bağlanmış çiçek motifleri yer almaktadır. Daha sonra gelen geniş bordürde ise göz motifleriyle belirtilmiş aralıklı verve hatlar bulunmaktadır. Oluşan bu geometrik düzenlerin içinde farklı renkler kullanılmış ve içlerine birbirine verve yönde ekli baklava ve göz motifleri yerleştirilmiştir. Halının ilk bordüründen biraz daha geniş olan diğer bir bordürde üç yapraklı çiçek motifleri bulunmaktadır. Halının en iç bordüründe ise akarsu motifleri vardır. Yörede bu motife “uçan kuş” denilmektedir. Halının zeminine üç altıgen madalyon yerleştirilmiştir. Madalyonların içinde karanfil, gül, çiçek motifleri ve geometrik hatların bir arada kullanılması ile oluşturulmuş hayat ağacı formları yer almaktadır. Araştırma bölgesinde birçok halıda rastlanan bu kompozisyona kurbağacık örneği ismi verilmektedir (Görgünay, 1976: 50).

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : Abdurrahman ZERENER

Doğum Yeri ve Yılı : Doğubayazıt/ 1962

Öğrenim Durumu : İlkokul

Mesleği : Halı tüccarı

Açık Adresi : Ararat Halı ve Kilim Turizm San. Tic. Ltd. Şti.
Belediye Karşısı No: 10 Doğubayazıt /AĞRI



Örnek No	: 17
İnceleme Tarihi	: 08.08.2009
Ürünün Yapılış Tarihi	: Bilinmiyor
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Taban Halısı
Halının Yöresel Adı	: -
Ürünün Boyutları (En x Boy):	165.1 cm. x 344.16 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 3.5 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 2 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: -
Saçak uzunluğu (alt kenar)	:-
Etlik	: 1.5
Halının ağırlığı	: 8 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 3.57 kg.
Halının yüzey alan	: 2.240 m^2 .
Kalite (en x boy)	: 21 x 22

Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de): 462 düğüm

Hav Yüksekliği : 0.85 cm.

Halıda gözlenen hatalar : -

Kullanılan Renkler :

Atkıda : Kahverengi, krem ve gri karışımı

Çözüde : Kahverengi, krem ve gri karışımı

Bezeme İpliği : Turuncu, sarı, gri, koyu gri, kırmızı, krem, hardal sarısı, siyah, pembe, kırmızı ve yeşil

Bezeme Konuları :

Bitkisel Bezeme : Çiçek ve yonca motifleri

Geometrik Bezeme : Basamaklar, bulut motifi, dörtgen madalyonlar

Nesneli Bezeme : Göz ve akarsu motifleri

Sembolik Bezeme : Eli belinde motifi

Hayvansal Bezeme : Köpek motifi

Kompozisyon : Halının zeminine kare üç madalyon yerleştirilmiştir. Madalyonların etrafı basamaklarla çevrelenmiştir. Basamakların içine “yonca” ve “köpek” motifleri yerleştirilmiştir. Oluşan basamaklı madalyonların ortasında bulut motifi bulunmaktadır. Bulut motifinin her bir boğumunda çiçek motifi vardır. Bulut motifinin içinde ise yine basamaklı madalyon bulunmaktadır. bu madalyonun içi bitkisel bezemelerle süslenmiştir. Zeminde bulunan madalyonların oluşturmuş olduğu üçgenlerin içine karşılıklı kartuş motifleri (Elli örnek) yerleştirilmiştir. Zemini biri dar biri geniş olmak üzere iki bordür çevrelemektedir. Geniş bordürde akarsu, yaprak ve eli belinde motifleri bulunmakta ve sınır hatları göz motifi ile belirtilmiştir. Küçük su farklı renklerle dokunmuş sıralı çiçek motiflerinden oluşmaktadır.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : Abdurrahman ZERENER

Doğum Yeri ve Yılı : Doğubayazıt/ 1962

Öğrenim Durumu : İlkokul

Mesleği : Halı tüccarı

Açık Adresi : Ararat Halı ve Kilim Turizm San. Tic. Ltd. Şti.
Belediye Karşısı No: 10 Doğubayazıt /AĞRI



Örnek No	: 18
İnceleme Tarihi	: 25.07.2009
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1950
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Yastık halısı
Halının Yöresel Adı	: -
Ürünün Boyutları (En x Boy):	60 cm. x 66 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 3.5 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 3 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: -
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: -
Etlik	: 1 cm.
Halının ağırlığı	: 1.1 kg.
Halının m² ağırlığı	: 2.77 kg.
Halının yüzey alan	: 0.396 m ² .
Kalite (en x boy)	: 26 x 28
Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de):	728 düğüm

Hav Yüksekliği	: 1 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: -
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Kahverengi ve krem
Çözüde	: Kahverengi ve krem
Bezeme İpliği	: Mavi, turuncu, krem, hardal sarısı, siyah, kırmızı, yeşil, açık pembe
Bezeme Konuları	:
Bitkisel Bezeme	: Çiçek motifi
Geometrik Bezeme	: Çeşitli büyüklerde kare form
Nesneli Bezeme	: Çengel ve fiyonk motifi
Yazılı Bezeme	: “FATMA BAŞ” yazılı motif
Hayvansal Bezeme	: Ejderha motifleri
Kompozisyon	: İncelenen yastık halının, küçük su ve zeminden oluştuğu görülmektedir. Halının zeminini, iç içe yerleştirilmiş baklava formunda iki madalyan kaplamaktadır. Baklava madalyonların etrafı ejderha motifleri ile çevrelenmiştir (Türk El Dokuması Halı Kataloğu 3: COD0245). Madalyonların iç kısımlarında fiyonk motifi bulunmaktadır. Zemin çevreleyen küçük suyun eninde çiçek, boyunda ise çengel motifleri kullanılmıştır. Halının zemininde iki madalyon arasında sağ tarafta yazılı bezeme hakimdir.
Kaynak Kişi Künyesi	:
Adı Soyadı	: Hacer ZORBA
Doğum Yeri ve Yılı	: Suluçay Köyü- Doğubayazıt
Öğrenim Durumu	: Okuma- yazma bilmiyor
Mesleği	: Ev hanımı
Açık Adresi	: Suluçay Köyü Doğubayazıt/Ağrı



Örnek No	: 19
İnceleme Tarihi	: 26.06.09
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1962
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Yastık Halısı
Halının Yöresel Adı	: -
Ürünün Boyutları (En x Boy):	46 cm. x 91 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkir, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 5 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 1 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 5 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 3 cm.
Etlik	: 1 cm.
Halının ağırlığı	: 1.3 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 3.11 kg.
Halının yüzey alan	: 0.418 m^2 .

Kalite (en x boy)	: 25 x 26
Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de):	650 düğüm
Hav Yüksekliği	: 0.8 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: -
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Gri
Çözüde	: Gri ve krem
Bezeme İpliği	: Sarı, yeşil, kırmızı, beyaz, bordo, gri, krem, pembe ve siyah
Bezeme Konuları	:
Geometrik Bezeme	: Çeşitli kıvrımlar
Nesneli Bezeme	: Tarak ve göz motifleri
Sembolik Bezeme	: Muska motifi
Hayvansal Bezeme	: Canavar ayakları
Kompozisyon	: Yastık halı geniş bir bordür ve zeminden oluşmaktadır. Halının bordürü tarak motifinin değişik zemin ve motif renklerinin sıralanması ile oluşmaktadır (Görgünay,1976:50). Halının zeminine kartuşlu tek madalyon yerleştirilmiştir. Kartuş motifinin içinde canavar ayakları, muska ve göz motifleri bulunmaktadır. Zeminin muska motifleri ile çevrelendiği dikkat çekmektedir.
Kaynak Kişi Künyesi	:
Adı Soyadı	:Neriman TAYFUR
Doğum Yeri ve Yılı	: Örtülü Köyü
Öğrenim Durumu	: Okuma- Yazma bilmiyor
Mesleği	: Ev Hanımı
Açık Adresi	: Örtülü Köyü Doğubayazıt/Ağrı



Örnek No	: 20
İnceleme Tarihi	: 25.07.2009
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1950
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Yastık Halısı
Halının Yöresel Adı	: -
Ürünün Boyutları (En x Boy):	57.8 cm. x 71.5 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkir, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 3 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 3 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: -
Saçak uzunluğu (alt kenar)	:-
Etlik	: 1 cm.
Halının ağırlığı	: 1 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.42 kg.
Halının yüzey alan	: 0. 413 m^2 .
Kalite (en x boy)	: 25 x 28

Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de): 700 düğüm

Hav Yüksekliği : 0.95 cm.

Halıda gözlenen hatalar : -

Kullanılan Renkler :

Atkıda : Krem ve kahverengi

Çözüde : Krem ve kahverengi

Bezeme İpliği : Krem, siyah, mavi, yeşil, pembe, hardal sarısı, turuncu, bordo

Bezeme Konuları :

Bitkisel Bezeme : Çiçek motifleri

Geometrik Bezeme : Dörtgen motifleri

Nesneli Bezeme : Çengel motifleri

Sembolik Bezeme : Bereket motifi

Hayvansal Bezeme : Ejderha motifleri

Kompozisyon : Ağırlıklı olarak sembolik ve geometrik bezemelerle süslenen yastık halının bordüründe farklı renklerde çengel motifi kullanılmıştır. 14. örnek halı ile benzerlik gösteren zemine iki baklava formunda madalyon yerleştirilmiştir. Madalyonların birleşme yerine göz motifi bulunmaktadır. Üst madalyonun içine bereketi simgeleyen ve dört yön ifade eden artı şeklinde bir motif, diğerine ise akrep motifi yerleştirilmiştir. Bu madalyonlar ejderha motifleri ile çevrelenmektedir (Durul, 1987:20).

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : Hacer ZORBA

Doğum Yeri ve Yılı : Suluçay Köyü- Doğubayazıt

Öğrenim Durumu : Okuma- yazma bilmiyor

Mesleği : Ev hanımı

Açık Adresi : Suluçay Köyü Doğubayazıt/Ağrı



Örnek No	: 21
İnceleme Tarihi	: 09.08.2010
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1989
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Yastık Halısı
Halının Yöresel Adı	: Tepsi örneği
Ürünün Boyutları (En x Boy):	60 cm. x 86 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkir, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 4 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 3.5 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: -
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: -
Etlik	: 1 cm.
Halının ağırlığı	: 1.2 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.32 kg.
Halının yüzey alan	: 0.516 m^2 .

Kalite (en x boy)	: 21 x 23
Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de):	483 düğüm
Hav Yüksekliği	: 0.8 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: -
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Kahverengi
Çözüde	: Kahverengi
Bezeme İpliği	: Pembe, gri, turuncu, siyah, beyaz, bordo, yeşil ve açık sarı
Bezeme Konuları	:
Bitkisel Bezeme	: Çiçek ve yaprak motifleri
Geometrik Bezeme	: Çeşitli geometrik kıvrımlar
Nesneli Bezeme	: Tepsi motifi
Sembolik Bezeme	: Koç boynuzu
Kompozisyon	: Yastık halısı olarak kullanılan halı tek bordür ve zeminden oluşmaktadır. Çiçek ve yaprak motiflerinin birbirine eklenmesi ile bezenmiş bordür göz motifleri ile çevrelenmiştir. Zeminin ortasına yerleştirilmiş tek madalyonun etrafında koç boynuzu motifleri bulunmaktadır. Yörede bu motife “tepsi örneği” adı verilmektedir. Zeminde boş kalan yerlere karşılıklı geometrik ve bitkisel bezemeler yerleştirilmiştir.
Kaynak Kişi Künyesi	:
Adı Soyadı	: Hacer AYDIN
Doğum Yeri ve Yılı	: Taşlıçay Köyü, 1961
Öğrenim Durumu	: Okuma- yazma bilmiyor
Mesleği	: Ev hanımı



Örnek No	: 22
İnceleme Tarihi	: 09.08.2009
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1975
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Yastık Halısı
Halının Yöresel Adı	: Çiçekli Yastık
Ürünün Boyutları (En x Boy):	56 cm. x 82 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkir, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 4 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 3 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: -
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: -
Etlik	: 1 cm.
Halının ağırlığı	: 1 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.17 kg.
Halının yüzey alan	: 0.459 m^2 .
Kalite (en x boy)	: 20 x 21

Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de): 420 Düğüm

Hav Yüksekliği : 0.3 cm.

Halıda gözlenen hatalar : -

Kullanılan Renkler :

Atkıda : Krem

Çözüde : Krem

Bezeme İpliği : Koyu kahverengi, turuncu, sarı, beyaz ve krem

Bezeme Konuları :

Bitkisel Bezeme : Çiçek motifleri

Kompozisyon : Yörede çiçekli yastık olarak bilinen halıda renk değişimleri ile zemin ve bordür oluşturulmuştur. Zemine iki büyük çiçek motifi göbek şeklinde yerleştirilmiştir. Bu iki motifin arasına küçük boyutlarda üç çiçek motifi üst üste yerleştirilmiştir. Zemini değişik şekillerde stilize edilmiş çiçek motifleri çevrelemektedir.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : Hacer AYDIN

Doğum Yeri ve Yılı : Taşlıçay Köyü, 1961

Öğrenim Durumu : Okuma- yazma bilmiyor

Mesleği : Ev hanımı

Açık Adresi : Aşağı Esen Köyü Doğubayazıt/Ağrı



Örnek No	: 23
İnceleme Tarihi	: 26.06.09
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1962
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Yastık Halısı
Halının Yöresel Adı	: -
Ürünün Boyutları (En x Boy):	56 cm. x 94 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 3 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 3 cm
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: -
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: -
Etlik	: 1 cm.

Halının ağırlığı	: 1. 4 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.66 kg.
Halının yüzey alan	: 0.526 m^2 .
Kalite (en x boy)	: 27 x 28
Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de):	756 düğüm
Hav Yüksekliği	: 0.8 cm
Halıda gözlenen hatalar	: -
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Kahverengi
Çözüde	: Kahverengi
Bezeme İpliği	: Turuncu, pembe, siyah, mavi, kırmızı, açık yeşil, gri ve krem
Bezeme Konuları	:
Bitkisel Bezeme	: Çiçek ve yaprak motifleri
Geometrik Bezeme	: Kıvrımlı hatlar
Sembolik Bezeme	: Koç boynuzu ve su yolu motifleri
Kompozisyon	: Halının bordüründe bulunan çiçek motifleri, yaprak motifleri ile birbirine bağlantılı şekilde su yolu oluşturmaktadır. Bordürde bulunan çiçek motiflerin üstüne koç boynuzu motifine benzeyen formlar yerleştirilmiştir. Zemine yerleştirilen tek madalyonda geometrik ve hayvansal motifler stilize edilerek kullanılmıştır.
Kaynak Kişi Künyesi	:
Adı Soyadı	:Halis TÜRKMEN
Doğum Yeri ve Yılı	: Topçatan Köyü, 1967
Öğrenim Durumu	: İlkokul
Mesleği	: Serbest İşçi
Açık Adresi	: Doğubayazıt /Ağrı



Örnek No	: 24
İnceleme Tarihi	: 26.06.09
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1962
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Yastık Halı
Halının Yöresel Adı	: -
Ürünün Boyutları (En x Boy):	60 cm. x 104 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkir, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 3 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 3 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: -
Saçak uzunluğu (alt kenar)	:-
Etlik	: 1 cm.

Halının ağırlığı	: 1.6 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.56 kg.
Halının yüzey alan	: $0.624 m^2$.
Kalite (en x boy)	: 25 x 27
Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de):	675 Düğüm
Hav Yüksekliği	: 0.75 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: -
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Koyunun kendi yün rengi kahverengi
Çözüde	: Koyunun kendi yün rengi kahverengi
Bezeme İpliği	: Mor, hardal sarısı, koyu kahverengi, gri, sarı, siyah ve pembe
Bezeme Konuları	:
Geometrik Bezeme	: Çokgen motifleri
Nesneli Bezeme	: Göz motifi
Sembolik Bezeme	: Koç boynuzu motifi
Hayvansal Bezeme	: Kurbağa motifi
Kompozisyon	: Yastık halısının zemininde sekiz yön ifade eden madalyon, siyah zemin üzerine üç eşit boyda yerleştirilmiştir. Bu madalyonun artı şeklindeki dört yönüne koçboynuzu motifleri yerleştirilmiştir. Zeminde yer olan bu madalyonların içinde göz motifleri bulunmaktadır. Halının zemini çevreleyen küçük suda ustalıkla stilize edilmiş kurbağa motifi, art arda sıralanmıştır.
Kaynak Kişi Künyesi	:
Adı Soyadı	:Neriman TAYFUR
Doğum Yeri ve Yılı	: Örtülü Köyü
Öğrenim Durumu	: Okuma- Yazma bilmiyor
Mesleği	: Ev Hanımı
Açık Adresi	: Örtülü Köyü Doğubayazıt/Ağrı



Örnek No	: 25
İnceleme Tarihi	: 26.06.09
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1962
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Yastık Halısı
Halının Yöresel Adı	: -
Ürünün Boyutları (En x Boy):	59 cm. x 90 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 2.5 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 2.5 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: -
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: -
Etlik	: 1 cm.
Halının ağırlığı	: 1.54 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.90 kg.
Halının yüzey alan	: 0.531 m^2 .
Kalite (en x boy)	: 26 x 28

Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de): 728 düğüm

Hav Yüksekliği : 0.8 cm.

Halıda gözlenen hatalar : -

Kullanılan Renkler :

Atkıda : Koyunun kendi yün rengi (kahverengi ve krem)

Çözüde : Koyunun kendi yün rengi (kahverengi ve krem)

Bezeme İpliği : Siyah, sarı, krem, kırmızı, pembe, bordo, beyaz, turuncu, gri ve hardal sarısı

Bezeme Konuları :

Bitkisel Bezeme : Karanfil, gül ve çiçek motifleri

Geometrik Bezeme : “+” ve “x” imlerinin bir arada kullanılması ile oluşan form, altıgen motifi

Figürlü Bezeme : Eli belinde motifi

Hayvansal Bezeme : Kuş

Kompozisyon : Yastık halının zeminini ince bir su çevrelemektedir. Bordürde uçan kuş motifleri birbirine bağlanmış şekilde yer almaktadır. Zeminin ortasına 13. örnek halıdaki göbek motiflerine benzer özellikler gösteren tek bir madalyon yerleştirilmiştir. Bu kompozisyon yörede “kurbağacık” olarak bilinmektedir. Kurbağacık kompozisyonun sekiz köşesi olduğu dikkat çekmektedir. Bu köşelerin her birinden halının bordürüne doğru karanfil motifleri çıkmakta, kesişme yerlerinde ise gül motifleri bulunmaktadır. Kurbağacık formunun en iç kısmında altıgen eksen içerisinde eli belinde motifi görülmektedir. Halının enine doğru alt ve üst uçlarında sekizgen form içinde artı ve çarpı işaretlerinin bir arada kullanımı ile sekiz yön ifadesi yer almaktadır.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı :Neriman TAYFUR

Doğum Yeri ve Yılı : Örtülü Köyü

Öğrenim Durumu : Okuma- Yazma bilmiyor

Mesleği : Ev Hanımı

Açık Adresi : Örtülü Köyü Doğubayazıt/Ağrı



Örnek No	: 26
İnceleme Tarihi	: 27.06.09
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1978
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Duvar Halısı
Halının Yöresel Adı	: Şahmeran bahçesi
Ürünün Boyutları (En x Boy)	: 99.33 cm. x 134 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkir, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 2 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 2 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 5.25 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 4.75 cm.
Saçak örgüsü (üst kenar)	: 2 cm.
Saçak örgüsü (alt kenar)	: 2 cm.
Etlük	: 0.5 cm.
Halının ağırlığı	: 3.3 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.43 kg.

Halının yüzey alan	: 1.356 m ² .
Kalite (en x boy)	: 24 x 25
Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de):	600 düğüm
Hav Yüksekliği	: 0.5 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: Abraj
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Krem, gri ve kahverengi
Çözüde	: Krem, gri ve kahverengi
Bezeme İpliği	: Gri, koyu gri, beyaz, yağ yeşili, açık yeşil, sarı, turuncu, koyu mavi, bordo, kırmızı, pembe, siyah ve hardal sarısı
Bezeme Konuları	:
Bitkisel Bezeme	: İrili ufaklı çiçekler ve yaprak motifleri
Geometrik Bezeme	: Yıldız, üçgen, baklava motifleri ,çeşitli eğimli ve yuvarlak hatlar.
Nesneli Bezeme	: Saban motifi
Hayvansal Bezeme	: Şahmeran motifi

Kompozisyon :Halı kompozisyon olarak 27. örnek halı ile benzer özellikler göstermektedir. Farklı olarak zeminde, şahmeran motiflerinin bulunduğu yerlere irili ufaklı çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Zemin madalyonunun ortasında yıldız motifi bulunmaktadır. Halının her bir köşesinde eşit uzunlukta baklava motifleri yer almaktadır. Baklava motiflerinin içine göz motifi yerleştirilmiştir. Yörede bu forma “ delikli örnek” denildiği bilinmektedir.

Kaynak Kişi Künyesi	:
Adı Soyadı	: İpek TÜRKMEN
Doğum Yeri ve Yılı	: Karabulak Köyü, 1940
Öğrenim Durumu	: Okur- yazar değil
Mesleği	: Ev hanımı
Açık Adresi	: Karabulak Köyü Doğubayazıt /Ağrı



Örnek No	: 27
İnceleme Tarihi	: 27.06.09
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1982
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Duvar Halısı
Halının Yöresel Adı	: -
Ürünün Boyutları (En x Boy):	99 cm. x119.3 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkir, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 1.5 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 2 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 3.75 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 2 cm.
Saçak örgüsü (üst kenar)	: 1.5 cm.
Saçak örgüsü (alt kenar)	: 2 cm.
Etlik	: 1.5 cm.
Halının ağırlığı	: 2.75 kg.

Halının m^2 ağırlığı	: 2.33 kg.
Halının yüzey alan	: 1.178 m^2 .
Kalite (en x boy)	: 20 x 30
Dokuma Yoğunluğu (10 cm^2'de):	600 düğüm
Hav Yüksekliği	: 0.7 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: -
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Krem ve kahverengi
Çözüde	: Krem ve kahverengi
Bezeme İpliği	:Sarı, turuncu, koyu mavi, yeşil, kırmızı, beyaz, pembe, siyah,kahverengi ve gri
Bezeme Konuları	:
Bitkisel Bezeme	: Çeşitli çiçek ve yaprak motifleri
Geometrik Bezeme	: Dikdörtgen, üçgen, baklava motifleri ,çeşitli oval ve yuvarlak hatlar.
Nesneli Bezeme	: Vazo ve saban motifi
Hayvansal Bezeme	: Şahmeran motifi
Kompozisyon	: İncelenen örnek duvar halısı olup bordürü bulunmamaktadır. Orta göbek ve köşe bentlerden oluşan zeminin orta noktasında, dünyanın dört bir yanını simgeleyen artı motifi yer almaktadır. Bu formdan dört farklı yöne çıkan ok motifi ve aralarına yerleştirilen çiçek motifleri bulunmaktadır. Bu kompozisyonun etrafı alt ve üst uçlara doğru kartuş motifi ile aşağı ve yukarı doğru ise koçboynuzu motifleri ile çevrelenmiştir. Kartuş motiflerinin içine saban motifi, koçboynuzu motiflerinin içine ise şahmeran ve irili ufaklı çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Köşe bentlerde verev çizgilerle oluşturulan baklava ve göz motifleri yörede delikli örnek olarak bilinmektedir. İncelenen bu örnek 8. halı ile aynı tarihlerde dokunduğu ve motiflerinde büyük benzerlikler olduğu dikkat çekmektedir.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : İpek TÜRKMEN

Doğum Yeri ve Yılı : Karabulak Köyü, 1940

Öğrenim Durumu : Okur- yazar değil

Mesleği : Ev hanımı

Açık Adresi : Karabulak Köyü Doğubayazıt /Ağrı



Örnek No	: 28
İnceleme Tarihi	: 27.06.09
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1982
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Duvar Halısı
Halının Yöresel Adı	: -
Ürünün Boyutları (En x Boy):	90.3 cm x 127 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 1 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 1 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 3.5 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 2.5 cm.
Saçak örgüsü (üst kenar)	: 2 cm.
Saçak örgüsü (alt kenar)	: 2 cm.
Etlik	: 0.5 cm.
Halının ağırlığı	: 2.69 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.27 kg.

Halının yüzey alan	: 1.143 m^2 .
Kalite (en x boy)	: 19 x 26
Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de):	497 düğüm
Hav Yüksekliği	: 0.6 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: Kayık göbek
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Gri ve krem
Çözüde	: Gri ve krem
Bezeme İpliği	: Pembe, gri, koyu gri, yağ yeşili,yeşil, koyu yeşil, koyu mor (mürdüm eriği rengi), beyaz, bordo,siyah ve hardal sarısı
Bezeme Konuları	:
Bitkisel Bezeme	: Çiçek, yulaf, gül ve kıvrımlı dal motifleri
Geometrik Bezeme	: “+” formunda düzenlemeler ve altıgen motifi
Nesneli Bezeme	: Göz motifi
Kompozisyon	: Yörede duvar halısı olarak kullanılan halı sadece zemin motiflerinden oluşmaktadır. Halının tam ortasında çiçek motifi yerleştirilmiş ve bu motifle bağlantılı zıt yönde dört dal yerleştirilmiştir. Dallar üzerinde yulaf, çiçek ve gül motifleri stilize edilerek kullanılmıştır. Artı şeklindeki bu formun aralarında verev yönde basamaklar bulunmaktadır. Araştırma bölgesinde bu kompozisyon “kelebek” adı ile bilinmektedir. Etrafı koçboynuzu, eli belinde ve değişik figürlerle stilize edilerek aktarılmıştır.
Kaynak Kişi Künyesi	:
Adı Soyadı	: İpek TÜRKMEN
Doğum Yeri ve Yılı	: Karabulak Köyü, 1940
Öğrenim Durumu	: Okur- yazar değil
Mesleği	: Ev hanımı
Açık Adresi	: Karabulak Köyü Doğubayazıt /Ağrı



Örnek No	: 29
İnceleme Tarihi	: 27.06.09
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1980
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Duvar Halısı
Halının Yöresel Adı	: Şahmeran Bahçesi
Ürünün Boyutları (En x Boy):	96 cm. x 153 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 1.5 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 2 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 5.25 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 4.5 cm.
Saçak örgüsü (üst kenar)	: 2 cm
Saçak örgüsü (alt kenar)	: 2 cm

Etlik	: 1 cm
Halının ağırlığı	: 3.5 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.38 kg.
Halının yüzey alan	: 1.468 m^2 .
Kalite (en x boy)	: 22 x 26
Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de):	572 düğüm
Hav Yüksekliği	: 0.75 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: -

Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Krem ve kahverengi
Çözüde	: Krem ve kahverengi
Bezeme İpliği	: Turuncu, kırmızı, bordo, beyaz, açık yeşil, yağ yeşili, sarı, pembe, koyu kırmızı, koyu kahverengi, hardal sarısı, gri ve krem

Bezeme Konuları	:
Bitkisel Bezeme	: Çeşitli çiçek ve yaprak motifleri
Geometrik Bezeme	: Dikdörtgen, üçgen ve çeşitli oval ve yuvarlak hatlar
Nesneli Bezeme	: Vazo ve tırpan motifi
Hayvansal Bezeme	: Şahmeran motifi

Kompozisyon	: Yörede “Şahmeran bahçesi” isimli örnek, duvar halısı olarak kullanılmaktadır. Kompozisyon enine ikiye bölündüğünde tamamen simetrik dokunulduğu dikkat çekmektedir. Sadece zeminden oluşan halı madalyon göbek ve köşe göbekten oluşmaktadır. Madalyon göbeğin en iç kısmında dikdörtgen formun içinde bulunan motife yörede “uğur böceği” denilmektedir. Dikdörtgen motifin dış kısmındaki kenarlarına ise değişik formda çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Dikdörtgen formunun uzun kenarının üzerine saksı, kısa kenarına ise vazo motifleri yerleştirilmiş, çeşitli kuş, yaprak ve çiçek motifleri ile bezenmektedir. Bu kompozisyonun etrafı geometrik ve bitkisel motiflerle çevrelenmiştir. Bu motifin etrafında
--------------------	--

koçboynuzu, kertik ve saban motifleri yer almaktadır. Motiflerin boş kalan bölümlerine vazo, iek, gül, yaprak ve şahmeran motifleri değişik şekillerde stilize edilerek aktarılmıştır. Köşe göbeklerde ise geometrik bezemelerin yanında vazanın içinde bulunan üç dal üzerine yaprak, iek ve şahmeran motifleri yoğun olarak uygulanmaktadır.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : İpek TÜRKMEN

Doğum Yeri ve Yılı : Karabulak Köyü, 1940

Öğrenim Durumu : Okur- yazar değil

Mesleği : Ev hanımı

Açık Adresi : Karabulak Köyü Doğubayazıt /Ağrı



Örnek No	: 30
İnceleme Tarihi	: 26.06.09
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1994
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Seccade/Namazlık
Halının Yöresel Adı	: Bebuy(Kürtçe)
Ürünün Boyutları (En x Boy):	81.3 cm. x 116 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkir, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 1 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	:-
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 3 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 3 cm.
Etlik (sağ kenar)	: 1 cm.
Etlik (sol kenar)	: 1 cm.
Halının ağırlığı	: 2.5 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.66 kg.
Halının yüzey alan	: 0.9396 m^2
Kalite (en x boy)	: 22 x 23

Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de): 506 düğüm

Hav Yüksekliği : 0.9 cm.

Halıda gözlenen hatalar : Abraj, Potluk, Kenar örgüsü

Kullanılan Renkler :

Atkıda : Siyah, krem ve kahverengi

Çözüde : Siyah, krem ve kahverengi

Bezeme İpliği : Koyunun kendi yün rengi (krem, gri, siyah) ve hardal

sarı

Bezeme Konuları :

Geometrik Bezeme : Üçgen, dörtgen ve çeşitli dik basamaklar

Sembolik Bezeme : Baş motifi

Kompozisyon : İncelenen örneklerden farklı olan seccade halı, ilk olarak yolluk formunda dokunmuş daha sonra evin iki kızın çeyizine namazlık olarak konmak üzere ikiye bölündüğü bilinmektedir. Geometrik bezemelerin yoğun olduğu seccade halıda bordür kullanılmamıştır. Bordür yerine halının kenarlarında ince siyah şeritler yer almaktadır. Halının zemininde iç içe dörtgen madalyonlar bulunmakta ve madalyonlar basamaklar yardımı ile birbirine bağlanmıştır. Küçük ebatlardaki madalyonların zeminlerinde farklı renklerle dolgulanmıştır. Orta zemine yerleştirilen madalyonların başına başı simgeleyen bir motif yerleştirilmiştir. Küçük madalyonların kenarlarına üçgen formlarından oluşan (kanata benzeyen) motifler yer almaktadır.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : Nizamettin Ateş

Doğum Yeri ve Yılı : Karabulak Köyü

Öğrenim Durumu : Okuma yazma biliyor

Mesleği : Serbest İşçi

Açık Adresi : Karabulak Köyü Doğubayazıt/Ağrı



Örnek No	: 31
İnceleme Tarihi	: 09.08.2009
Ürünün Yapılış Tarihi	: 1989
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Seccade Halı
Halının Yöresel Adı	: -
Ürünün Boyutları (En x Boy):	92.5 cm. x 136 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 3 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 3 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: -
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: -
Etlik	: 1.5 cm.

Halının ağırlığı	: 3 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.38 kg.
Halının yüzey alan	: 1.258 m^2 .
Kalite (en x boy)	: 20 x 24
Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de):	480 Düğüm
Hav Yüksekliği	: 1 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: -
Kullanılan Renkler	:
Atkıda İpliği	: Koyunun kendi yün renkleri
Çözüde İpliği	: Koyunun kendi yün renkleri
Bezeme İpliği	: Gri, kırmızı, krem, beyaz, pembe, yeşil, sarı, bordo, hardal sarısı ve siyah
Bezeme Konuları	:
Geometrik Bezeme	: Baklava motifi
Nesneli Bezeme	: Cami minaresi, cami kubbesi, , göz motifi ve akarsu motifleri
Hayvansal Bezeme	: Uçan kuş motifleri
Kompozisyon	: Yakın tarihte dokunduğu bilinen halı namaz kılmak için kullanılmaktadır. Halının zeminindeki mihrap cami kubbesi şeklinde tasarlanmıştır. Mihrap nişinin yanlarında minare motifleri bulunmaktadır. Bu kompozisyonun içi baklava ve göz motifleri ile bezenmiştir. Yörede bu örneğe “mısır örneği” denilmektedir. Zeminde cami kompozisyonunun dışı sadeliğini korumaktadır. Halıyı akarsu ve uçan kuş motifleriyle bezenmiş bordür çevrelemektedir.
Kaynak Kişi Künyesi	:
Adı Soyadı	: Hacer AYDIN
Doğum Yeri ve Yılı	: Taşlı Çay Köyü, 1961
Öğrenim Durumu	: Okur-yazar değil
Mesleği	: Ev hanımı
Açık Adresi	: Aşağı Esen Köyü Doğubayazıt/Ağrı



Örnek No	: 32
İnceleme Tarihi	: 08. 08.2009
Ürünün Yapılış Tarihi	: Bilinmiyor
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Yolluk Halısı
Halının Yöresel Adı	: Kurbağacık örnekli halı
Ürünün Boyutları (En x Boy):	114.6 cm. x 274.3 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkir, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 3.6 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 3.5 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 13.5 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 15.6 cm.
Etlik	: 0.5 cm.
Halının ağırlığı	: 7.5 kg.
Halının m² ağırlığı	: 2.38 kg.
Halının yüzey alan	: 3. 143 m ² .
Kalite (en x boy)	: 21 x 29

Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de): 609 düğüm

Hav Yüksekliği : 0.7 cm.

Halıda gözlenen hatalar : -

Kullanılan Renkler :

Atkıda : Koyunun kendi yün renklerinin karışımı (siyah, gri, krem ve kahverengi)

Çözüde : Koyunun kendi yün renklerinin karışımı (siyah, gri, krem ve kahverengi)

Bezeme İpliği : Beyaz, gri, pembe, turuncu, bordo, yeşil, siyah, sarı ve kahverengi

Bezeme Konuları :

Bitkisel Bezeme : Çiçek, gül ve karanfil motifleri

Geometrik Bezeme : Dörtgen ve altıgen formlar

Sembolik Bezeme : Eli belinde ve akarsu motifi

Hayvansal Bezeme : Canavar ayakları ve koç boynuzu motifleri

Kompozisyon : Yörede “kurbağacık örneği” olarak bilinen halıyı biri dar biri geniş olmak üzere iki bordür çevrelemektedir. Halının geniş bordürü dikdörtgen form içine yerleştirilmiş koç boynuzu ile kısa kenarlarından çıkan eli belinde motiflerinin birlikte kullanılması ile bezenen kompozisyonun tekrarı ile oluşmaktadır. Dar bordürde ise akarsu motifi yer almaktadır. Halının zeminini üç altıgen madalyonlar kaplamakta ve sınır çizgilerinde göbeğe doğru kurtik desenleri yer almaktadır. Altıgen formların birleşme yerlerine karşılıklı “muska” motifleri yerleştirilmiştir (Katalog 4: 0449). Madalyonların ortasında bulunan form, 13. ve 17. örnek halılarda kullanılan kurbağacık motifleri ile yoğun benzerlik göstermektedir. Farklı olarak madalyonun en iç kısmında akrep motifi yer almaktadır. Halının zemininde altıgen madalyonların birleşmesi ile oluşan kısımlar içinde, birbirine paralel olarak stilize edilmiş hayvan ve bitki

motifleri bulunmaktadır. Halının dört köşesinde verev çizgilerle farklı zeminler üzerine yerleştirilmiş “canavar ayakları” motifleri bulunmaktadır.

Kaynak Kişi Künyesi

:

Adı Soyadı : Abdurrahman ZERENER

Doğum Yeri ve Yılı : Doğubayazıt/ 1962

Öğrenim Durumu : İlkokul

Mesleği : Halı tüccarı

Açık Adresi : Ararat Halı ve Kilim Turizm San. Tic. Ltd. Şti.
Belediye Karşısı No: 10 Doğubayazıt /AĞRI



Örnek No	: 33
İnceleme Tarihi	: 08.08.2009
Ürünün Yapılış Tarihi	: Bilinmiyor
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Yolluk halısı
Halının Yöresel Adı	: -
Ürünün Boyutları (En x Boy):	107.3 cm. x 292.3 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 1.6 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 1.5 cm.
Saçak örgüsü eni (üst kenar)	: 3 cm.
Saçak örgüsü eni (alt kenar)	: 3 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 5.1 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: Yıpranmış
Etlik	: 0.5 cm.
Halının ağırlığı	: 7 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.22 kg.
Halının yüzey alan	: 3.153 m^2 .

Kalite (en x boy)	: 18 x 23
Dokuma Yoğunluğu (10 cm²'de):	414 düğüm
Hav Yüksekliği	: 1 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: Kayık göbek
Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Koyunun kendi yün renkleri (gri ve kahverengi)
Çözüde	: Koyunun kendi yün renkleri (gri ve kahverengi)
Bezeme İpliği	: Krem, beyaz, turuncu, sarı, koyu kahverengi, açık kahverengi, pembe, yeşil, siyah ve gri
Bezeme Konuları	:
Bitkisel Bezeme	: Pıtrak motifi
Geometrik Bezeme	: Dikdörtgen, üçgen ve yıldız motifleri
Sembolik Bezeme	: Koç boynuzu motifi
Hayvansal Bezeme	: Stilize edilmiş kelebek, kurbağa motifleri
Kompozisyon	: Halıyı biri dar biri geniş olmak üzere iki bordür çevrelemektedir. Halının dikkat çeken geniş bordüründe geometrik formlarla oluşturulmuş motifler kullanılmıştır. İnce bordürde farklı renklerle stilize edilmiş yıldız motifleri bulunmaktadır. Zeminde on iki köşeli yıldız madalyonlarına yer verilmiştir. Bu madalyonların çizgileri keskin hatlarla belirtilmiş ve iç bölümlerinde koçboynuzu ve kelebek motifleri kullanılmıştır. Zemin üzerinde madalyonların dışında kalan yerlere irili ufaklı pıtrak motifleri yerleştirilmiştir. Halının bordür kompozisyonunu tamamlamak için zeminde boş kalan kenara sekizgenlerin içine stilize edilmiş kurbağa motifleri bulunmaktadır.

Kaynak Kişi Künyesi :

Adı Soyadı : Abdurrahman ZERENER

Doğum Yeri ve Yılı : Doğubayazıt/ 1962

Öğrenim Durumu : İlkokul

Mesleği : Halı tüccarı

Açık Adresi : Ararat Halı ve Kilim Turizm San. Tic. Ltd. Şti.
Belediye Karşısı No: 10 Doğubayazıt /AĞRI



Örnek No	: 34
İnceleme Tarihi	: 08.08.2009
Ürünün Yapılış Tarihi	: Bilinmiyor
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Ürünün Cinsi	: Yolluk Halısı
Halının Yöresel Adı	: -
Ürünün Boyutları (En x Boy):	97.3 cm. x 297.3 cm.
Kullanılan Araçlar	: Yer tezgahı, kirkit, makas
Kullanılan Gereçler	:
Atkıda	: Yün İpliği
Çözüde	: Yün İpliği
İlmede	: Yün İpliği
Kilim örgüsü eni (üst kenar)	: 1 cm.
Kilim örgüsü eni (alt kenar)	: 1 cm.
Saçak uzunluğu (üst kenar)	: 2 cm.
Saçak uzunluğu (alt kenar)	: 1.5 cm.
Etlik	: 1.2 cm.
Halının ağırlığı	: 7 kg.
Halının m^2 ağırlığı	: 2.42 kg.
Halının yüzey alan	: 2.892 m^2 .
Kalite (en x boy)	: 22 x 23
Dokuma Yoğunluğu (10 cm^2'de):	506 Düğüm
Hav Yüksekliği	: 0.45 cm.
Halıda gözlenen hatalar	: -

Kullanılan Renkler	:
Atkıda	: Koyu ve açık gri
Çözüde	: Koyu ve açık gri
Bezeme İpliği	: Gri, koyu gri, krem, pembe, yeşil, sarı, hardal sarısı, koyu gri, turuncu, kırmızı
Bezeme Konuları	:
Bitkisel Bezeme	: Çınar yaprakları motifleri
Geometrik Bezeme	: Yıldız motifleri
Figürlü Bezeme	:Eli belinde motifi
Nesneli Bezeme	: Kartuşlu madalyon motifi
Hayvansal Bezeme	:Canavar ayakları motifler
Kompozisyon	:Yolluk halısı olarak kullanılan halının biri dar biri geniş olmak üzere iki bordürü bulunmaktadır. Çınar yaprakları ve yıldız motifleri ile bezenmiş geniş bordürün alt ve üst kenarları göz motifleri ile çevrelenmiştir. Küçük su içinde bitkisel bezemeler hakimdir. Halının zeminine dört kartuşlu madalyon yerleştirilmiştir (Görgünay,1976:76). Madalyonların çevresinde eli belinde ve canavar ayakları motifleri yer almaktadır. Yine madalyonların içinde stilize edilmiş balığı anımsatan motifler yerleştirilmiştir.
Kaynak Kişi Künyesi	:
Adı Soyadı	: Abdurrahman ZERENER
Doğum Yeri ve Yılı	: Doğubayazıt/ 1962
Öğrenim Durumu	: İlkokul
Mesleği	: Halı tüccarı
Açık Adresi	: Ararat Halı ve Kilim Turizm San. Tic. Ltd. Şti. Belediye Karşısı No: 10 Doğubayazıt /AĞRI

3.5. El Dokusu Halı Üretim Analizi

3.5.1. Teşi İle İplik Üretimi

Kullanılan Araç Gereçler • Yapak • Tarak • Teşi	
İşlem Basamakları	
1. Koyundan elde edilen yünleri yıkayınız.	
2. Yünleri kurutunuz.	
3. Yünleri renklerine göre ayırınız.	 Görgünay, 1972: 19
4. Farklı renklerde ayrılan yünleri el tarağında tarayınız.	 Görgünay, 1972: 17

5. Gri renk yün iplik elde etmek için beyaz ve siyah renkteki yünleri eşit oranlarda alarak birlikte tarayınız.	 Görgünay, 1972: 17
6. Taranmış yapak elyafının paralelliğini bozmadan bir biri üzerine sararak hazırlayınız.	 Görgünay, 1972: 17
7. Taranmış yün elyafını teşinin ucundaki çiviye takınız.	
8. Taranmış yün elyafını elinizle inceltiniz.	

9. İstenilen iplik inceliğine getiriniz.	
10. Teşiyi döndürerek yere bırakınız (dönmeye devam etmesi gerekmektedir).	
11. Teşinin dönmesi esnasında elyafı inceltmeye devam ediniz.	
12. Oluşan ipliği teşinin etrafına sarınız.	
13. 8-9-10-11-12 nolu işlem basamaklarına istenilen iplik uzunluğu elde edene kadar tekrar ediniz.	

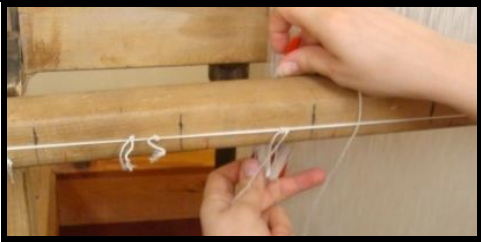
3.5.2. Yer Tezgahında Çözü Çözme İşlemi

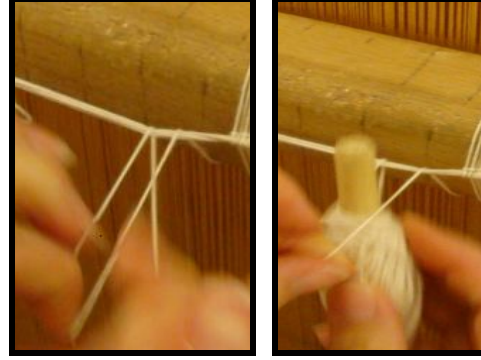
Kullanılan Araç Gereçler • Yer tezgahı • Çözgü ipliği • Çapraz ipliği • Metre • Kırmızı Kalem	
İşlem Basamakları	
1. Dokunacak halının kalitesine ve ebatlarına göre çözgü adedini belirleyiniz.	
2. Alt ve üst leventler üzerinde 10'ar cm.lik aralıkları kırmızı kalemle işaretleyiniz.	
3. Gücü ağacını sabitleyiniz.	

4. Çapraz ipini geriniz.	
4. Çözü ipliğinin ucunu gücü ağacına sağlam bir düğümle bağlayınız.	
5. İpliği gergin bir şekilde alt levendin üzerinden geçirerek üst levendin altından üstüne alınız.	
6. Üst levendin üzerinde olan çözgü ipliğini gücü ağacının üzerinden altına doğru sarınız.	
7. Gücü ağacının altında olan çözgü ipliğini alt levendin altından üstüne doğru sarınız.	

8. Alt levendın üstünde olan çözgü ipliğini üst levendın üstünden altına doğru sarınız.	
9. Üst levendın altından gücü ağacının üzerine uzatınız.	
10. İstenilen çözgü miktarına gelene kadar 5-6-7-8-9 nolu işlem basamaklarını tekrar ediniz.	
11. Çekilen çözgüleri halının kalitesine uygun olarak eşit sıklıklarda yan yana getiriniz.	

3.5.3. Gücü Örme İşlemi

Kullanılan Araç Gereçler • Yer tezgahı • Gücü ağacı • Gücü örme ipliği (kalın sağlam iplik)	
İşlem Basamakları	
1. Tezgah üzerinde bulunan çözgü ipliklerinin yukarısına gücü ağacını sabitleyiniz.	
2. Gücü ağacı üzerinde 5 veya 10ar cm. aralıklarla işaret alınız.	
3. Gücü ağacının dokuyucuya bakan yüzüne, gücü ağacı boyunca, düğümlerinin atılacağı ipliği bağlayınız.	
4. Gücü örmede kullanacağımız ipliği, gücü ağacının önünde gerili olan ipliğe sıkıca bağlayınız.	

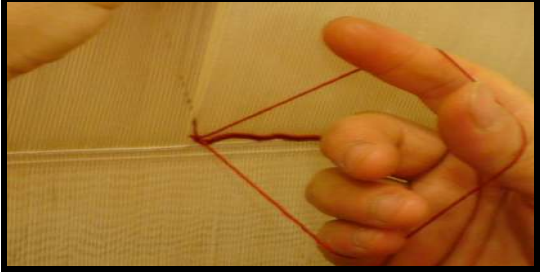
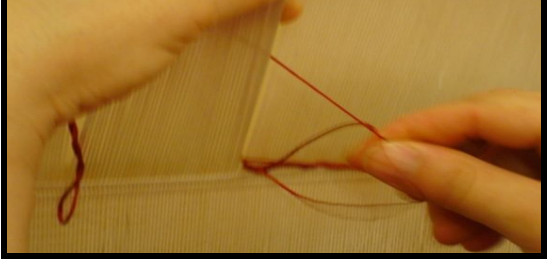
5. Gücü ipliği ile gücü ağacı arasına yükseltiyi yerleştiriniz.	
6. Yükseltiyi, gücü ağacına bağlayarak sabitleyiniz.	
7. Alt levendin arkasında bulunan ilk çözgüyü alınız.	
8. Gücü ipliğini, sol elde büyük bir yuvarlak yaparak, çözgü telinin sağından soluna doğru olacak şekilde arkasından geçiriniz.	
9. Gücü ipliğini, sol elle yuvarlak yapılmış ipin içinden geçirerek, düğüm atınız.	
10. 5-6-7 nolu işlem basamaklarını çözgülerin tamamı bitinceye kadar devam ettiriniz.	

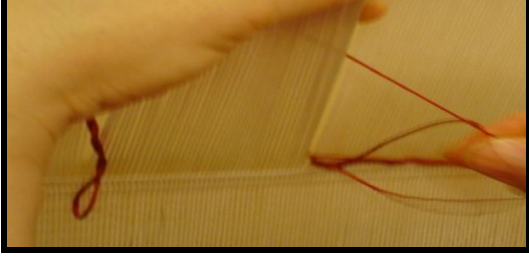
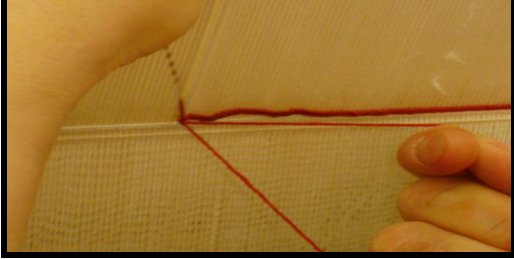
11. Gücü örme işlemi bittikten sonra gücü ipliğini, gücü ağacına sabitleyiniz.



3.5.4. Çiti Örme İşlemi

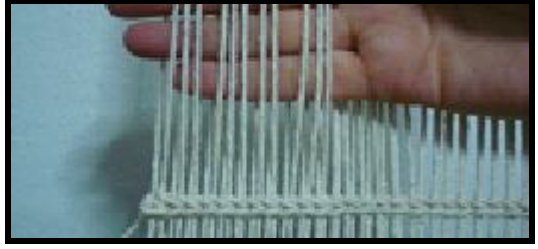
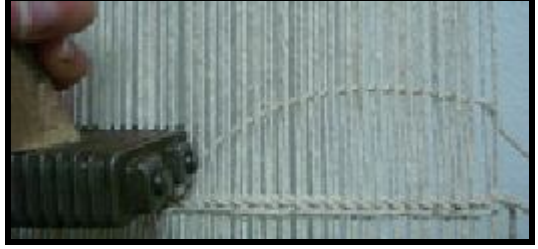
Kullanılan Araç Gereçler • Çözüğü çekilmiş tezgah • Çözüğü ipliği • Cetvel • Kalem • Makas	
İşlem Basamakları	
1. Dokuma tezgahının üzerine oturunuz.	
2. Çözüğü düzeltiniz.	
3. Cetveli ve kalemi elinize alınız.	
4. Dokuma tezgahında bulunan çözüğü ipliklerinin alt kısmından, saçak uzunluğu kadar bir miktar işaretleyiniz.	
5. Saçak uzunluğunun belirlendiği noktadan, çözüğü ipliklerinin üzerine halının eni boyunca düz bir çizgi çizin.	

6. Çözü ipliğinden küçük bir yumak oluşturunuz.	
7. Yumağın bir ucunu ilk çözgü çiftine bağlayınız.	
8. Kalan iplikleri çözgülerin altından geçiriniz.	
9. Sıradaki çözgü çiftini (ikinci çapraz ipliğinin bir altında bir üstünde bulunan çözgü iplikleri) alınız.	
10. Çözgü ipliklerinin üzerinde, sağ el yardımıyla bir halka oluşturunuz.	
11. Oluşturulan halka içinden parmaklarınızı geçiriniz.	

12. Çözüğü çiftinin sonrasındaki boşluktan sol el yardımıyla alttan geçen ipe tutunuz.	
13. Tuttuğunuz ipliği çözgü iplikleri üzerindeki halkanın içerisinden geçiriniz.	
14. Halkanın içinden geçirdiğiniz ipliği çekiniz ve sıkıştırınız.	
15. Bu işleme çözgü çiftleri bitinceye kadar, çizilen çizgi hizasında devam ediniz.	
16. Son halka içinden ipliğin tümünü geçirerek çiti örme işlemini sonlandırınız.	
17. Kalan ipi kesiniz.	

3.5.5. Kilim Örgüsünün Dokunması İşlemi

Kullanılan Araç Gereçler • Tezgah • Çözü iplikleri • Kilim örgüsünde kullanılacak iplik	
İşlem Basamakları	
1. Varangelen ağacını gücü ağacına en yakın konuma getiriniz	
2. Çözgü ipliklerinin ön ve arkaya düzenli ayrıldığını elinizle kontrol ediniz.	
3. Atkı ipliğini elinize alınız.	
4. Ayrılan çözgü iplikleri arasından halının eni boyunca kilim dokumada kullanılan ipliği atınız.	
5. Kırkit yardımıyla kilim ipliği sıkıştırınız	

6. Varangelen ağacını gücü ağacından uzaklaştırınız.	
7. Önde bulunan çözgü ipliklerinin arkaya, arkada bulunan çözgü ipliklerinin öne geldiğini elinizle kontrol ediniz.	
8. Altta ve üste ayrılan çözgü iplikleri arasından halının eni boyunca kilim dokumada kullanılan ipliği atınız.	
9. Kirkit yardımıyla kilim ipliğini sıkıştırınız.	
10. Bu işleme istenilen kilim örgüsü yüksekliğine ulaşınca kadar devam ediniz.	

3.5.6. Dügüm Atma İşlemi

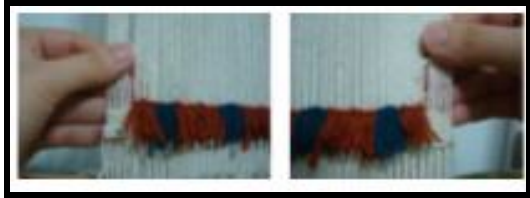
Kullanılan Araç Gereçler • Tezgah üzerinde hazırlanmış çözgü iplikleri • Desene uygun ilme ipliği • Halı deseni • Kalem	
İşlem Basamakları	
1. Deseni halı tezgahının önüne uygun bir yere yerleştiriniz.	
2. Halının ortasına isabet eden çözgü ipliği çiftini belirleyiniz.	
3. Halı desenindeki çözgü teli sayısını ikiye bölünüz.	
4. Elde edilen sayıya göre halının ortasına isabet eden çözgü çiftinden başlayarak sağa doğru çözgü tellerini sayınız.	
5. Aynı sayıya göre halını ortasına isabet eden çözgü çiftinden başlayarak sola doğru çözgü tellerini sayınız.	

6. Desen kâğıdının en altındaki birinci sıradaki renkleri belirleyiniz.	
7. Bu renklere göre hav ipliklerini hazırlayınız.	
8. Desen kâğıdında, en alt sıranın ortasındaki motifi belirleyiniz.	
9. Halının ortasındaki motifin kaç kare olduğunu sayınız.	
10. Motifin sağında ve solunda kaç kare olduğunu sayınız.	
11. Bulduğunuz sayıya göre halının ortasına isabet eden çözgü çiftinin sağından ve solundan sayarak motifin dış hatlarını belirleyiniz.	
12. Motifin rengine göre kullanılacak hav ipliğini elinize alınız.	

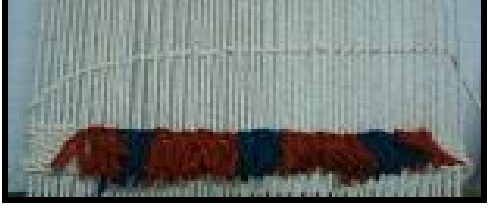
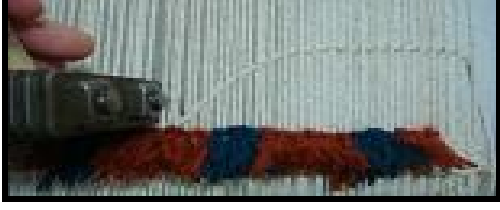
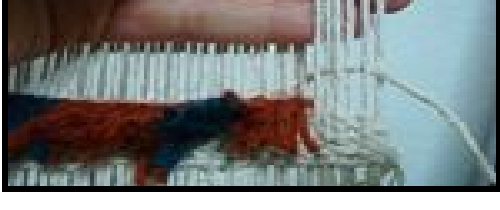
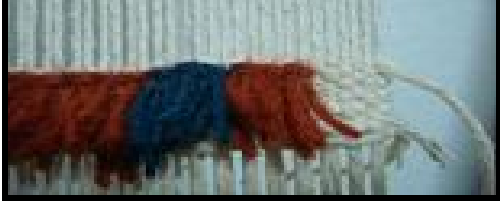
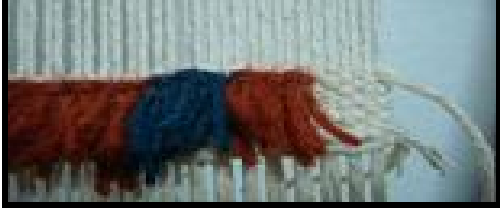
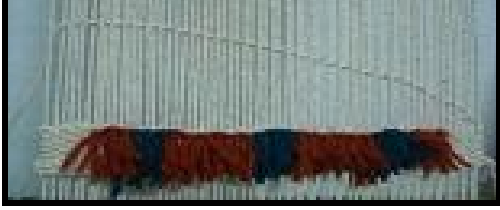
13. Motifin en soluna denk gelen çözgü çiftini alınız.	
14. Hav ipliğini, çözgü çiftinin arasından geçiriniz.	
15. Hav ipliğini birinci çözgü ipinin arkasından önüne doğru sarınız.	
16. Hav ipliğini, ikinci çözgü ipliğinin önünden geçiriniz.	
17. Hav ipliğini, ikinci çözgü ipliğinin önünden arkasına doğru sarınız.	
18. Çözgü çiftinin arkasında bulunan hav ipliğini iki çözgünün arasından geçirip ipliği öne alıp düğümü oluşturunuz.	
19. Gerekli uzunlukta ip bırakıp bıçak yardımıyla ipi kesiniz.	
20. Aynı işlemi motifi oluşturan her kare için uygulayınız.	

21. Desen kâğıdındaki kareleri sayarak diğer motiflerin yerlerini belirleyiniz.	
22. Çözü çiftlerini sayarak motiflerin halıdaki yerlerini belirleyiniz.	
23. Motifin rengindeki hav ipliğini alınız.	
24. Motifin solundan başlayarak düğüm oluşturunuz.	
25. Her motif için bu işlemi tekrar ediniz.	
26. Motifin dışında kalan çözgü çiftlerini belirleyiniz.	
27. Zemin rengindeki hav ipliği elinize alınız.	
28. Kalan çözgü ipliği çiftlerine zemin rengindeki hav ipliği ile düğüm atınız.	
29. Bu işlemle birinci sırayı bitiriniz.	

3.5.7. Kenar Örgüsü İşlemi

Kullanılan Araç Gereçler • Tezgah • Çözümlü iplikleri • Atkı ipliği • Kirkit	
İşlem Basamakları	
1. Halı çözgülerinin en sağında ve solunda ayırdığınız çözgüleri belirleyiniz.	
2. Kilim örgüsünden kalan atkı ipliğini elinize alınız.	
3. Elinizdeki ipliği en sol kenar çözgüleri için sola doğru (çözgülerin kenarına doğru) en sağdaki kenar çözgüleri için sağa doğru hareket ettiriniz.	
4. En soldaki kenar çözgüleri için atkı yumağını ilk bulunduğu yerden sola doğru kenar çözgülerinin birincisinin önünden, ikincisinin arkasından üçüncüsünün önünden geçiriniz.	

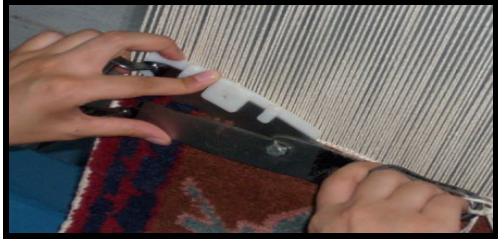
5. En solda kaç tane kenar çözgüsü varsa bu işlemi o kadar devam ettiriniz.	
6. En kenardaki çözgü ipliğine geldiğinizde, atkı ipliği çözgünün arkasındaysa soldan sağa doğru çözgüye sararak çözgünün önüne getiriniz.	
7. Atkı ipliğini, kenardaki çözgünün hemen sağındaki ilk çözgünün arkasından geçirerek kenar örgüsüne devam ediniz.	
8. Atkı ipliği, en kenardaki çözgü ipliğinin önünden geçiyorsa, atkı ipliğini soldan sağa doğru çözgüyü sararak çözgünün arkasına getiriniz.	
9. Atkı ipliğini, kenardaki çözgünün hemen sağındaki ilk çözgünün arkasından geçirerek kenar örgüsüne devam ediniz.	
10. Kenar örgüsü ilmeklerle aynı yüksekliğe gelinceye kadar işleme devam ediniz.	

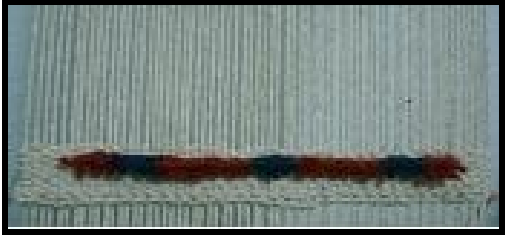
11. Sol kenar örgüsü bittikten sonra halı eni boyunca süzme atkısını atınız.	
12. Kirkitle atkayı sıkıştırınız.	
13. Atkı ipliğini sağ kenar çözgülerinin arasından geçiriniz.	
14. Sol kenar çözgülerinde uygulanan işlemi sağ kenar çözgülerinde uygulayınız.	
15. Kenar örgüsü ilmeklerle aynı yüksekliğe gelinceye kadar işleme devam ediniz.	
16. Sağ kenar örgüsü bittikten sonra halı eni boyunca basma atkısını atınız.	
17. Atkı ipliğini sol kenar çözgülerinin arasında bırakınız.	

18. Kirkile atkayı sıkıştırınız.



3.5.8. Hav İpliklerinin Fazlalıklarını Kesme İşlemi

Kullanılan Araç Gereçler • Tezgah • Çözü iplikleri • Hav iplikleri • Halı makası	
İşlem Basamakları	
1. Dokunacak halının hav yüksekliğini belirleyiniz.	
2. İstenilen hav uzunluğuna ayarlı halı makasını elinize alınız.	
3. Düğümlenmiş hav ipliklerini elle çekerek düzeltiniz.	
4. Halı makasını iki elle tutunuz.	
5. Makasın tabanını çözgü ipliklerine iyice yaslayınız.	

6. Halının bir kenarından kesme işlemine başlayınız.	
7. Hav ipliklerini kestikçe makasın tabanını çözgü iplikleri üzerinde kaydırarak sıra boyunca tüm hav ipliklerini kesiniz.	
8. Hav ipliklerini kesme işlemi bittikten sonra tekrardan desendeki motiflere göre düğüm atma işlemini, kenar örgüsünü, atkı atma ve hav kesim işlemine halı deseni boyunca devam ediniz.	

3.5.9. Halıyı Tamamlama İşlemi

Kullanılan Araç Gereçler • Tezgah • Çözümlü ipliği • Atkı ipliği • Kirkit	
İşlem Basamakları	
1. Halıda havlı yüzey desene göre dokunup bittikten sonra bitim işlemine geçiniz.	
2. Atkı ipliğini elinize alınız.	
3. Kilim örgüsünün işlem basamaklarına göre kilim örgüsünü yapınız.	
4. Çiti örgüsünün işlem basamaklarına göre çiti örgüsünü yapınız.	

3.5.10. Halının Tezgahtan Çıkarma İşlemi

Kullanılan Araç Gereçler • Tezgah • Makas • Metre	
İşlem Basamakları	
1. Belirlediğiniz saçak boyu uzunluğu kadar mesafeyi çiti örgüsünü sıfır kabul ederek çözgü üzerinde işaretleyiniz.	
2. Saçak boyu uzunluğunu birkaç çözgü üzerinde daha işaretleyiniz.	
3. Bu işaretleri cetvel yardımıyla düzgün bir şekilde halının eni boyunca birleştiriniz.	
4. Makas yardımıyla çözgü ipliklerini bu çizgi üzerinden kesiniz.	
5. Alt merdaneyi döndürerek halıyı çıkartınız.	

6. Alt merdane üzerindeki demir çubuğu çıkartınız.	
7. Çözümlü ipliklerini demir çubuktan çıkartınız.	
8. Dokuma tezgahı ve gücü ağacı üzerinde kalan iplikleri temizleyiniz.	

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Doğubayazıt İlçesinde bulunan el dokusu halı geleneğini, bilimsel olarak inceleyip kayıt altına almak, bu bölgede yeterli çalışma yapılmamasından dolayı büyük önem arz etmektedir. Yapılan araştırmada, verilere en iyi şekilde ulaşabilmek için çalışma grubu ve örneklem grubu ayrı ayrı ele alınmıştır. Çalışma grubu el dokuması halı üretimi yapmış veya halen yapmakta olan 70 bireyden oluşmaktadır. Örneklem grubu ise eski ve yeni 40 örnek halıdan oluşturulmuştur. Çalışma grubuna uygulanan yüz yüze anket soruları sonucunda bireylerin demografik özellikleri, halı dokumaya yönelik bilgiler, karşılaştıkları sağlık sorunları, ekonomik durumları ve halı dokumada kullandıkları araçlar belirlenmiştir. Örneklem grubunda tespit edilen 40 örnek halı teknik olarak incelenmiş ve elde edilen ölçülerin istatistiksel hesaplamaları yapılmıştır. Orijinal fotoğrafları çekilerek elde edilen veriler bilgi formu şeklinde düzenlenmiştir.

Doğubayazıt yöresinde el dokusu halıcılığın köklü bir geçmişi bulunmaktadır. Uzun yıllar kadın bireyler, kendi ihtiyaçlarını karşılamak, çeyiz hazırlamak ve aile bütçesine az da olsa katkı sağlamak için evlerinde halı dokuma işlemini sürdürmüşlerdir. Günümüzde evlerde yapılan el dokusu halı üretimi yok olmaya yüz tutmuş ve yerini halk eğitim merkezi ve tüccarlar aracılığı ile ilçe merkezine kurulan atölyelere bırakmıştır. İlçe merkezinde veya merkeze yakın köylerde ikamet eden dokuyucular taşınabilir sistem ile halı atölyelerine getirilerek halı dokutulmakta, böylelikle halı dokuyuculuğunun devamlılığı sağlanmaktadır (Tablo 1).

Doğubayazıt ilçesinin dokuyucu profilini kadın bireyler oluşturmaktadır (% 100). Yörede kendi evlerinde dokuma işlemini gerçekleştiren dokuyucuların tamamının okuma yazma bilmedikleri, atölyelerde dokuma işlemini gerçekleştiren bireylerin ise genellikle ilköğretim mezunu veya okur-yazar oldukları tespit edilmiştir (Tablo 3). Günümüzde atölyelerde dokuma yapan bireyler, 14-17 yaş aralığındaki bekar genç kızlardan oluşmaktadır (Tablo 2- 4). Dokuyucuların büyük çoğunluğu halı dokuma işlemine 7-14 yaş arasında (eğitim çağında) ilk olarak halı kurslarında başladıkları tespit edilmiştir (Tablo 5).

Günümüzde Halk Eğitim Merkezi ve tüccar işbirliği ile kurulmuş atölyelerde çocuk yaşıta bireyler gelir elde etmek için çalışmaktadır (Tablo 12- 13). Dokuyucular çalıştıkları tüccara göre sıra hesabı veya mesai ücreti şeklinde kazançlarını TL olarak zamanında almaktadırlar (Tablo 28). Halı bitimlerinde, zaman zaman bahşiş adı altında 20-30 TL gibi ücret aldıkları tespit edilmiştir (%45.7). El dokusu halı üreticilerinin ailelerinin büyük çoğunluğunun ana geçim kaynağı serbest meslektir (Tablo 24).

Doğubayazıt yöresinde atölyelerde her mevsim ve genellikle yaz aylarında yoğun olarak halı dokuma işlemi sürdürülmektedir. Genellikle atölyelerde yapılan üretimlerde gün içerisinde 9 saat halı dokunmakta ve 1 veya 2 defa 60 dakika dinlenme arası verilmektedir. Evlerde yapılan dokumalarda gün içerisinde 10 saat ve daha fazla halı dokuma işlemine zaman ayrılmakta, 3-4 defa dinlenme arası verilmekte ve toplam 120 dakikaya yakın dinlenilmektedir (Tablo 8, 9, 10). Evlerde yapılan dokumalarda verilen dinlenme sürelerinde bireylerin, ev işlerini yaptığı tespit edilmiştir (Tablo 26).

Atölyelerde yapılan dokumalarda bireyler halı tezgahlarını tüccar aracılığı ile temin ederken, evlerde yapılan dokumalarda ise bireyler halı tezgahlarını kendi imkanları ile temin etmektedir (Tablo 15). Halı dokuma esnasında tezgah üzerinde desen genellikle ön- üstte bulundurulmaktadır (Tablo 20). Atölyelerde dokuma yapan bireyler çözgü çözme işlemini bilmemekte, kullandıkları çözgüler usta öğreticiler tarafından hazırlanmaktadır (% 80). Evlerde üretim yapan bireyler ise çözgü çözme işlemini bilmekte ve bu işlemi kendileri yapmaktadırlar (% 20). Yörede el dokusu halı üretiminde küçük tezgahlarda 1-2 kişi, büyük tezgahlarda ise 3-4 kişi birlikte halı dokumakta ve genellikle yer değişikliği yapmaktadırlar (Tablo 21). Dokuyucular halı dokuma işlemi sırasında yer değiştirdikleri için desenlerinde sık sık bozulma ile karşılaşmaktadırlar (% 65.7).

Doğubayazıt ilçesinde yapılan üretimlerde dokuması biten halılar, tezgahtan indirildikten sonra silme, kuru süpürme ve güneşlendirme gibi basit bitim işlemleri uygulanmaktadır. Atölyelerde üretilen halılar, bitim işlemleri için farklı birimlere sevk edilmektedir (Tablo 23). El dokusu halı üreticileri halı dokuma esnasında genellikle ilme kopması, desen çıkmaması, halı patlaması gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar Tablo

33). Dokuyucular, el dokuması halı üretiminde parmakların yorulması, bel ağrısı, el kesimi ve baş ağrısı gibi sağlık problemleri ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Tablo 32).

Araştırma bölgesinde evlerde yapılan üretimlerde, günümüzde azalma göstermekle birlikte ilkel yer tezgahı, dış kısmı metal, sap kısmı ahşap olan kirkir çeşitleri, ayarsız ve ayarlı halı makasları kullanılmaktadır (Şekil 2-3). Atölyelerde yapılan üretimlerde ise sarma ve germe tezgah, ayarlı makas ve tamamı metal malzemeden yapılmış kirkir çeşitleri kullanılmaktadır.

Doğubayazıt ilçesinde el dokusu halı üretiminde kullanılan malzemeler çeşitlilik göstermektedir. Evlerde geleneksel olarak yapılan üretimlerde atkı, çözgü ve ilme iplikleri olarak dokuyucuların kendi ürettikleri, yün iplikler kullanılmaktadır. Atkı ve çözgü için kullanılan yün ipliklerin renklerinde, koyunun kendi yün renkleri ustalıklı kullanılmıştır. Nadiren ilme ipliklerinde de koyunun kendi yün renkleri kullanılmaktadır. Evlerde yapılan üretimlerde ilme ipliklerinin renklendirme işlemi dokuyucular tarafından doğal boyama yöntemleri kullanılarak yapılmaktadır. Atölyelerde yapılan üretimlerde ise üretilen halı cinsine göre kullanılan iplikler çeşitlilik göstermektedir. Yün halı üretiminde çözgü ve ilme ipliği yün, atkı ipliği pamuk, ipek halı üretiminde ise atkı, çözgü ve ilme iplikleri ipek iplikleri yer almaktadır. Atölyelerde kullanılmakta olan ipliklerin renkleri tüccarlar tarafından belirlenmekte ve boyalı olarak satın alınarak temin edilmektedir.

Doğubayazıt yöresinde el dokusu halı üretiminde evlerde kullanılan desenler dokuyucuların hafızadan veya diğer halılara bakarak çıkardıkları desenler iken atölyelerde kullanılan desenler, yöresel özelliklerden uzak tüccarlar tarafından hazırlanmış, ticarete yönelik veya başka yörelere ait (Hereke vb.) desenlerdir.

El dokusu halı üretiminin en önemli aşaması olan çözgü çözme işlemi Doğubayazıt ilçesinde kullanılan tezgahlara göre farklılık göstermektedir. Germe ve yer tezgahlarında çözgü çözme işlemi tezgah üzerinde yapılmakta, sarma tezgahlarda ise çözgü aracında çözülen çözgü, tezgaha aktarılmaktadır. Evlerde dokuma yapan bireyler çözgü çözme işlemini kendileri yapmakta, atölyelerde dokuma yapan bireylerin kullandıkları çözgüler ise usta öğreticiler tarafından hazırlanmaktadır.

Araştırma bölgesinde geleneksel olarak evlerde üretilen el dokusu halılar taban, yolluk, seccade, duvar ve yastık gibi çeşitli tiplerde, yaşanan mekanların getirdiği sınırlılıklar çerçevesinde dokunmuştur. Üretilen bu halılarda kullanılan malzeme tümünde aynıdır (Tablo 34- 48). Yörede dokunan taban halılarının ortalama en ve boy değerleri 143.02 cm. x 367.7 cm.dir (Tablo 34- 35). Enleri dar boyları oldukça uzun olan halılar genellikle yan yana serilerek odaların tabanlarını kaplanmak için kullanılmaktadır. Bölgede üretilen halılar genellikle düzgün dikdörtgen yapıda olmadığı görülmektedir ve genellikle altın kesim kuralına uymamaktadırlar (Tablo 36).

İncelenen halıların ise hav yükseklikler 0.30cm.-1.00cm. arasında, saçak uzunlukları 2cm.- 14.5cm. arasında değişim göstermektedir (Tablo 40, 44, 45). Doğubayazıt ilçesinde geleneksel olarak üretilen el dokusu taban, yolluk ve duvar halıların büyük çoğunun saçakları 2.5 cm. ile 3 cm. genişliklerinde değişik şekillerde örülmektedir (Şekil 10).

Doğubayazıt ilçesinde üretilen halıların tamamında Gördes (Türk) düğümü kullanılmıştır. İncelenen halıların dm^2 'sinde ortalama 561.68 düğüm bulunmaktadır. Yapılan istatistiksel incelemeler sonucu yörede üretilen halılar kaba halılardır (Tablo 47-48).

Doğubayazıt yöresinde üretilen el dokusu halıların motif yerleşim düzenleri farklılıklar göstermektedir. Yöresel örneklerin kompozisyonları altıgen formda göbeklerin zeminde değişik şekillerde tekrarı ile oluşmaktadır. İncelenen taban ve yolluk halılarında 12, yastık halılarında 7, duvar halılarında 2 ve seccade halılarında 2 farklı motif yerleşim düzeni bulunmaktadır (Şekil 11, 12, 13, 14, 15). Taban halıları bordürsüz üretilbildiği gibi 2 veya 3 bordürlü üretilabilmektedir. Atölyelerde üretilen yolluk ve pano halılarında bu sayılar 5 veya 6'ya çıkabilmektedir. Taban, yolluk ve yastık halılarında bitkisel, hayvansal, nesnesel, sembolik ve geometrik bezemeler kullanılmıştır. Bazı yastık, yolluk ve taban halılarının sol üst köşelerine veya ortalarına doğru halıyı dokuyan kişinin isimleri görülebilmektedir. Yörede seccade halıları bordürsüz, 2 veya daha fazla bordürlü olarak dokunmaktadır. Seccade halılarında mihrap nişi, cami ile verilebildiği gibi sembolik motifler kullanılmaktadır.

Doğubayazıt yöresinde evlerde dokunan yün halıların zemin renkleri gri, hardal sarısı veya siyahtır. Nadiren kırmızı, kahverengi ve bordo zeminlerde halılar dokunmaktadır. Bezeme ipliklerinde kırmızı, sarı, hardal sarısı, pembe, beyaz, yeşil, turuncu, bordo, gri, siyah ve kahverengi renkler ağırlıklı olarak yer almaktadır.

4.2. Öneriler

Doğubayazıt ilçesinde günümüzde yer tezgahları ve bu tezgahlarda üretimi yapılan orijinal motif örneklerini üzerinde barındıran halılar yok olmak üzeredir. Bu nedenle yörede ayakta kalabilmiş bu tarz yöresel eserlerin uzman kişiler yardımı ile kategorilere ayrılarak sergilenebileceği bir etnografya müzesinin kurulması yörede gereklilik arz etmektedir.

Atölyelerde maddi amaçlarla yapılan dokumaların, köylerde de küçük atölyeler kurularak sürdürülmesi, dokuyucu profilini değiştirmede büyük etken sağlayacak ve bireylerin yolda harcadıkları zamanı evlerinde dinlenerek veya daha fazla düğüm atarak değerlendirmelerine olanak sağlayacaktır.

Tüccarlar el dokuması halı üretiminde çalıştırdıkları çocuk yaştaki bireylerin SSK ücretlerini ödemeleri, halıcılık sektöründe çalışmak isteyen bireylerin sayısında artış sağlayacaktır.

Yörede üretilmiş örnekler üzerinde teknik incelemeler yapılmalı ve benzer kompozisyonlarda daha yüksek kalitede halılar üretilmelidir. Yapılması düşünülen bu işlem ile yöre halılarının kalitesi artacak ve yok olmaya yüz tutmuş yöresel halıcılık canlanarak, evlerde azalan üretimler artacaktır.

Araştırma bölgesinde yöresel değerlerin yitirilmesini engellemek amacı ile atölyelerde yapılan üretimlerde yöreye ait motiflerin kullanımına özen gösterilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, B. (1982). *Kilim- Cicim- Zili- Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*. İstanbul: Eren Yayınları.

Akar, A; Keskiner, C. (1978). *Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif*. İstanbul: Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları 2.

Alpaslan, İ. (1998). *Cumhuriyetin 75. Yılında Ağrı*. Ankara: Yücel Ofset Ltd. Şti. Tesisleri Yayınları.

Altınbaş, E.T; Yazıcıoğlu, Y. *Kayseri İli El Dokusu Halı Dokuyucuları ve Çalışma Koşulları Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları 1002.

Aras, C. (Tarihsiz). *Doğubayazıt Türkiye Guide*. Ağrı: T.C. Doğubayazıt Kaymakamlığı Kültür Ve Tanıtım Yayınları

Aslanapa, O. (2005). *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*. İstanbul:İnkılap Yayınları

Aslanapa, O; Durul, Y. (1973). *Selçuklu Halıları*. İstanbul: Ak Yayınları

Atalay, B. (1967). *Türk Halıcılığı ve Uşak Halıları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Aydoğ, T. (1977). *Halıcılık ve Halı Hammaddesinin Boyamada Kullanılan Bitkisel Boyalar İle Bunlardan Elde Olunan Renklerin Çeşitli Müessirlere Karşı Haslık Dereceleri*. Ankara: T.C. Köy İşleri Bakanlığı Kooperatifleri Eğitim Ve El Sanatları Genel Müdürlüğü Yayınları 38.

Aytaç, A. (1997). *Halı Dokumacılığı*. Konya: Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Yaşatma Ve Geliştirme Vakfı Yayınları 32.

Aytaç, Ç. (1982). *El Dokumacılığı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

Balyemez, E. (2006). *Iğdır İli Kilim Dokumalarının Özellikleri ve Dokuyucu Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Başaran, F. N. ; Güneş, H. (2008). *Çanakkale İli Yenice İlçesi Davutköy Halılarından Örnekler*. Gazi Üniversitesi I. Ulusal El Sanatları Sempozyum Bildirileri, 47-57, Ankara.

Başaran, F.N. (2004). *Konya Ereğli İlçesinde El Dokuması Halıcılık ve Üretilen Halıların Özellikleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Başaran,F.N; Kayabaşı, N. (2007). *Konya-Ereğli İlçesindeki El Dokuması Halıların Desen Özellikleri*. 38. İcanas Uluslar Arası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi 10-15 Eylül, Ankara.

Batarı, Ferenc. (2004). *The First Turkish Carpet Exhibition In The West*, London, Halı: 136.

Bingöl, Y. (1998). *İshak Paşa Sarayı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Deniz, B. (1998). *Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yayılları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Deniz, B. (2000). *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yayılları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını 215.

Diyarbakirli, N. (1974). *İlk Türk Halısı*. I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri, 263, Ankara.

Durul. Y. (1987). *Türk Kilim Motifleri*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları 62.

Erdmann, Kurt. (1960). *15. Asır Türk Halısı*. (Çev. H. Taner) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları 715.

Genç, R (1997). *Kaşgarlı Mahmuda Göre XI. Yüzyılda Türklerde Dokuma ve Yayı İşleri*. Arış Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi, 3.

Görgünay, N. (1972). *Doğu Yöresi Halıları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 31.

Görgünay, N. (1980). *Atatürk Üniversitesi Halıcılık ve Yünlü El Sanatları Enstitüsü'ndeki Gündüzlü Öğrencilerin Sorunları İle İş Yerinde Öğretimi Etkileyen Faktörler*. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara Üniversitesi, Erzurum.

Gülal, E. (1991). *Halı Dokuma Tekniği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basım Evi.

Gürtanın, N; Yazıcıoğlu, Y.; Canikli, N. (1988). *Değişik Düşümleme Sistemleri Kullanarak Raklı Hav Yüksekliklerinde Üretilmiş, El Dokusu Halıların Rezilyans Özellikleri*, Tekstil ve Makine Dergisi IV.

Haack, Hermann. (1992). *Doğu Halıları*. (Çev. Neriman Girişken) Ankara: Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları 193.

Halı Dokumacı, (Nisan 2003).Ankara:Türk Standartları Enstitüsü (TS 13020) Yayınları.

Halılar- El Dokuması- Deney Numunesi Alınacak Alanların Seçimi ve Numune Alma, (Şubat,1991). Ankara: Türk Standartları Enstitüsü (TS 5241) Yayınları.

Hatunoğlu, Y; Gül, A. (1999). *Ağrı İli ve Havalisi Tarihi*. Ağrı: Ağrı Valiliği Kültür Yayınları .

Işıksaçan, G (1964). *Batı Anadolu'nun Başlıca Halı Merkezlerinde İmal Edilen Halıların Desen ve Kaliteleri Üzerinde Araştırmalar*, Basılmamış Doktora Tezi,İzmir.

Karadağ, R. (2007). *Doğal Boyamacılık*. Ankara: Geleneksel El Sanatları ve Mağazalar İşletme Müdürlüğü Yayınları 3.

Karahan, K. 1986. *Kayseri Yöresinde Halıcılık ve Yöre Ekonomisine Katkısı Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kaya, F. (1981). *Nevşehir İli Çiftçilerinin Köy El Sanatları Uğraşları Üzerinde Araştırmalar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Onuk, T; Akpınarlı, F. (2003). *Şanlıurfa Karakeçili Kilimleri*. Ankara: Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını 295.

Ölçer, N. (1988). *Kilimler*. İstanbul: Eren Yayıncılık.

Ölmez, F.N. (1999). *Niğde İlinde El Dokusu Halıcılık ve Üretilen Halıların Bazı Teknolojik Özellikleri Üzerine Bir Araştırma*.Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Öney, G. (1975). *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Özbel, K. (1949). *Anadolu Tefriş Halıları*. Ankara: C.H.P. Halk Evleri Bürosu Ulus Basım Evi.

Sezginer, F. (1998). *Sivas İlinde Üretilen El Dokusu Yün Halıların Bazı Teknolojik Özellikleri Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Soysaldı, A. (1998). *Tarsus Çevre Köy ve Yaylalarında Kilim ve Çuval Örnekleri*. Düünden Bugüne 1. Tarsus Sempozyum Bildirileri, Tarsus.

Soysaldı, A. (2009). *Düz Dokuma Teknikleri ve Teknik Desen Çizimleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları 379.

Tağı, Ö.S. (2003). *Simav İlçesinde El Dokuması Halıcılık Ve Üretilen Halıların Bazı Özellikleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Tağı, Ö.S. (2006). *Simav İlçesindeki Halı Dokumacılarına İlişkin Bilgiler*. Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi ,19.

Tekin, E. (1997). *Hakkari Kilim Dokumacılığı Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tekstil Yer Döşemeleri- El Dokusu Halılar- Döğüm Tiplerinin Tarifi ve Tayini, (Mart 1992). Ankara: Türk Standartları Enstitüsü (TS 2892) Yayınları.

Tekstil Yer Döşemeleri- El Dokusu Halılar- Türk Halıları, (Nisan 1992). Ankara: Türk Standartları Enstitüsü (TS 43) Yayınları.

Tozun, H. (1997). *Gördes Halılarının Grafiksel Olarak İncelenmesi ve Morfolojik Özellikleri*. Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu, Kültür Bakanlığı Yayınları 1861, Ankara.

Tunç, P. (1997). *Derbent - Küçük Muhsine - Başarakavak Halıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Türk El Dokuması Halılar, (Katalog 1). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü Yayınları.

Türk El Dokuması Halılar, (Katalog 2). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü Yayınları.

Türk El Dokuması Halılar, (Katalog 3). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü Yayınları.

Türk El Dokuması Halılar, (Katalog 4). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü Yayınları.

Türk El Dokuması Halılar, (Katalog 5). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü Yayınları.

Türkmen, N. (1996). *Erken Osmanlı Dönemi Halıları İle XVIII. ve XIX. Yüzyıl Orta Asya Türkmen Halıları Arasındaki Motif ve Kompozisyon Bağlantıları*. Türk Soylu Halklarının Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri, Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi yayınları 155, Ankara.

Yağan, Ş.Y. (1978). *Türk El Dokumacılığı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yazıcıoğlu, Y. (1982). *Kayseri İlinde Üretilen El Dokusu Yün Halıların Bazı Teknolojik Özellikleri Üzerinde Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Ankara.

Yazıcıoğlu, Y. (1992). *El Dokusu Halıcılık*. Ankara:Menekşe Yayıncılık.

Yetkin, Œ. (1974). *Türk Halı Sanatı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 12.

EKLER

EK 1. Halıya Yönelik Bilgi Formu Örneği

Köy adı		Temin edildiği yer	
Halı adı		Film no	
Halı cinsi		Poz no	

1.

Halı	Üst uç	Orta	Alt uç
Eni			
Boy			

2.

	Kilim örgü eni		Saçak uzunluğu		Etlik	
	Alt uç	Üst uç	Alt uç	Üst uç	Sağ kenar	Sol kenar
1						
2						
3						

3.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hav boyu										
Kalite (en)										
Kalite (boy)										

4. Halının ağırlığı:

5. Halının m² ağırlığı:

6. Halının yüzey alanı:

7. Atkı sayısı:

8. Düğüm şekli:

9. Kullanılan renkler:

10. Desen adları:

11. Desen özellikleri:

Kenar
Zemin
Göbek

12.

İplik	Cinsi
İlmelik	
Atkı	
Çözü	

13. Halılarda gözlenen hatalar:

- ☐ Hata yok
- ☐ Kenar örgüsü
- ☐ Potluk
- ☐ Dipperi
- ☐ Atkı fıskırığı
- ☐ Çift ilmek
- ☐ Kat geçirme
- ☐ Çözü teli ekleme hatası
- ☐ Üst atkının ortaya çıkması
- ☐ Kayık göbek
- ☐ Dönük
- ☐ Abraj
- ☐ Bozuk desen
- ☐ Tel kağığı
- ☐ Dokuma hatası (sık-seyrek hatası)
- ☐ Renk akması
- ☐ Gelberi izi ve keçeleşme
- ☐ Kırkım hatası
- ☐ Yırtık
- ☐ Yanık
- ☐ Kir – leke
- ☐ Gedik

EK 2. Dokuyucuya Yönelik Anket Formu

Köy adı:	Tarih:
----------	--------

1. DOKUYUCULARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN BİLGİLER

1. Dokuyucunun cinsiyeti

☐ Kadın ☐ Erkek

2. Yaşı

3. Öğrenim durumu

☐ Okur-yazar değil ☐ Okur-yazar (Türkçe) ☐ Okur-yazar (Kürtçe)
☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Yüksekokul

4. Medeni durumu

☐ Evli ☐ Dul ☐ Bekar ☐ Nişanlı

5. Evli veya dul ise; çocuk sayısı ve yaşları

Çocuklar	0-6 yaş arası	7-12 yaş arası	13-18 yaş arası	18 yaş üstü
1				
2				
3				
4				
5				
6				

6. Yıllık geliriniz yaklaşık ne kadardır?.....

II. HALI DOKUMAYA YÖNELİK BİLGİLER

7. Halı dokumaya kaç yaşında başladınız?

8. Kaç yıldır halı dokuyorsunuz?

9. Yıl boyunca halı dokuyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

10. Günde yaklaşık kaç saat dokuyorsunuz?

11. Dinlenme araları veriyor musunuz? Ne sıklıkla? Ne kadar süre?

☐ Hayır ☐ Günde kere . dk.

12. Hangi mevsimde daha çok halı dokuyorsunuz?

- ☐ İlkbahar ☐ Yaz ☐ Sonbahar
☐ Kış ☐ Her mevsim

13. Halı dokuma işini nerede yapıyorsunuz?

- ☐ Atölyede ☐ Kendi evimde ☐ Diğer.....

14. Halı dokumayı nerede öğrendiniz?

- ☐ Ailede ☐ Kursta ☐ Atölyede ☐ Diğer.....

15. Günde kaç düğüm atıyorsunuz?

16. Halı dokuma dışında diğer uğraşlarınız nelerdir?

- ☐ Ev işi ☐ El işi (nakış, dikiş, dantel, örgü vb.)
☐ Tarım işi ☐ Hepsi ☐ Diğer.....

17. Ne amaçla halı dokuyorsunuz?

- ☐ Gelir elde etmek ☐ Çeyiz olarak kullanmak ☐ Hepsi
☐ Kendi ihtiyacını karşılamak ☐ Boş zaman değerlendirmek
☐ Diğer.....

18. Tezgahınızı nereden aldınız?

- ☐ Tüccar verdi ☐ Sümerbank verdi ☐ Diğer.....

19. Gerekli iplikleri nereden alıyorsunuz?

- ☐ Tüccar veriyor ☐ Kendi hazırlıyor ☐ Satın alıyor ☐ Diğer.....

20. Halı dokumada kullanılan iplikleri nasıl renklendiriyorsunuz?

- ☐ Doğal boya ile ☐ Sentetik boya ile ☐ Doğal ve sentetik boyayı karıştırarak
☐ Boyalı iplik satın alarak

21.Eğer boyama işlemini kendiniz yapıyorsanız hangi bitkiden nasıl renk elde ediyorsunuz?

BİTKİ	MORDAN	BOYAMA YÖNTEMİ	ELDE EDİLEN RENK

22. Deseni nereden alıyorsunuz?

- ☐ Tüccar getiriyor ☐ Eski halılardan ☐ Hafızadan ☐ Diğer.....

23. Halı dokurken desen nerede duruyor?

- ☐ Ön-karşıda ☐ Ön-üstte ☐ Yanda-altta ☐ Yanda-üstte

24. Çözü çözmeyi biliyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

25. Eğer biliyorsanız, çözgüyü kendiniz mi hazırlıyorsunuz?

☐ Evet ☐ Atölyede hazırlanıyor ☐ Tüccar getiriyor
☐ Hazırlanmış olarak alıyorum ☐ Diğer

26. Eğer çözgüyü kendiniz hazırlıyorsanız nerede hazırlıyorsunuz?

☐ Tezgahın üzerinde ☐ Bahçe de ☐ Çözgü çözme aracında ☐ Diğer...

27. Bir tezgahta kaç kişi çalışıyor?

☐ 1-2 ☐ 3-4 ☐ 5-6 ☐ Diğer.....

28. Birden fazla kişi çalışıyorsa, yer değişikliği yapılıyor mu?

☐ Evet ☐ Hayır

29. Birden fazla kişi dokuduğunda, halının deseninde bozulma oluyor mu?

☐ Evet ☐ Hayır

30. İlmeleri her sırada kesiyor musunuz?

☐ Her sıra bitiminde ☐ 2 sırada bir ☐ sırada bir

31. Halı bitip, tezgahdan çıkarıldıktan sonra hangi bitirme işlemlerini yapıyorsunuz?

☐ Yapmıyor ☐ Kırkım ☐ Silme ☐ Alazlama
☐ Kuru süpürme ☐ Yıkama-kurutma ☐ Hepsi ☐ Diğer.....

32. Halı dokumada karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

.....
.....

IV. DOKUYUCULARIN EKONOMİK DURUMLARINA İLİŞKİN BİLGİLER

33. Ailenin ana geçim kaynağı nedir?

☐ Tarım-hayvancılık ☐ Halı dokumacılığı ☐ Ücretli(işçi,memur,emekli)
☐ Serbest

34. Halıyı kendi adınıza mı dokuyorsunuz?

☐ Evet ☐ Tüccara ☐ Sümerbanka ☐ Kooperatife
☐ Birlik adına ☐ Diğer.....

35. Daha önce tüccara halı dokudunuz mu?

☐ Evet ☐ Hayır

36. Tüccara dokuma yapmayı bıraktıysanız nedeni nedir?

.....

37. Eğer tüccara dokuyorsanız, dokutucu size çocuk, ev, temizlik, aydınlatma, yakacak vb. parası adı altında ödemeler yapıyor mu?

☐ Evet ☐ Hayır

38. Eğer cevabınız evet ise; ödemenin adı ve miktarı nedir?

Ödeme adı	Ödeme miktarı

39. Halı dokumada uygulanan ücret sistemi nasıldır ve bu sisteme göre ne kadar para alıyorsunuz?

Sistem	Miktar (TL)
Parça başı	
1000 düğüm	
Sıra hesabı	
Götürü	
Vardiyalı	
Mesaili	

40. Ücretinizi ne zaman alıyorsunuz?

☐ Halı bitince ☐ Halıya başlamadan ☐ Aybaşında ☐ Diğer.....

41. Dokutucunun ödemeyi peşin para yerine düdüklü tencere, buzdolabı, çamaşır makinesi gibi ev eşyaları ya da benzeri hediyeler vererek yaptığı oluyor mu?

☐ Evet ☐ Hayır

42. Dokuduğunuz halının büyüklüğüne bağlı olarak dokuyucu tarafından bahşiş adı altında ekstra ödeme yapılıyor mu?

☐ Evet ☐ Hayır

43. Herhangi bir sosyal güvenceniz var mı?

☐ Hayır ☐ Emekli sandığı ☐ Bağkur ☐ SSK ☐ Diğer.....

V. KULLANILAN ARAÇ – GERECE İLİŞKİN BİLGİLER

44. Kullandığınız tezgah tipi nedir? ☐ Germe tezgah ☐ Sarma tezgah

45. Tezgahın yapıldığı malzeme nedir? ☐ Ahşap ☐ Metal

46. Kullanılan araç – gerece yöresel olarak verdiğiniz isimler nelerdir?